İSTANBUL LIFE

ESKİ İSTANBUL

SARO DADYAN

ESKİ İSTANBUL

SARO DADYAN

Galata Kulesi

YAYINCI
Doğan Burda Dergi
Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İCRA KURULU BAŞKANI CEM M. BAŞAR
YAYIN DİREKTÖRÜ FERHAN KAYA POROY (Sorumlu)
fkaya@doganburda.com
YAYIN YÖNETMENİ SENEM BAL AY
sbal@doganburda.com
GÖRSEL YÖNETMEN MAZHAR BİLGİÇ
mbilgic@doganburda.com
EDİTÖRLER AYNUR ERDEM
aerdem@doganburda.com
ZEYNEP GÜLER CEYLAN
zceylan@doganburda.com
YAZI İŞLERİ ASİSTANI BURÇAK ŞENER
bsener@doganburda.com
SAYFA TASARIMI VEDAT ÖZDEMİR
vozdemir @doganburda.com
HAZIRLAYAN SARO DADYAN
MARKA MÜDÜRÜ ARZU SÖZERİ
asozeri@doganburda.com

ANKARA TEMSİLCİSİ Erdal İpekeşen
Tel: 0312 207 00 70

YÖNETİM
TÜZEL KİŞİ TEMSİLCİSİ Mehmet Rauf Ateş
SATIŞ DİREKTÖRÜ Mehmet Taşkın
FİNANS DİREKTÖRÜ Didem Kurucu

KURUMSAL İLETİŞİM
MÜDÜRÜ SEREN URUN

REKLAM
REKLAM GRUP BAŞKANI NİSA ASLI ERTEN ÇOKÇA
SATIŞ KOORDİNATÖRÜ SEDA ERDOĞAN DAL, ZEYNEP RENDECİ
SATIŞ MÜDÜRÜ ALTUĞ SELÇUK, BURCU ACAVUT,
BERİL GÜROĞLU SÖZKESEN, ŞERİFE DÖKMETAŞ
REKLAM TEKNİK
AYFER KAYGUN BUKA Tel: 0212 336 53 62
ŞABAN YAZIR Tel: 0212 336 53 61

REZERVASYON Tel: 0212 336 53 00-57-59
Faks: 0212 336 53 92-93
ANKARA REKLAM BÖLGE TEMSİLCİSİ
SEZİNUR BALIKÇIOĞLU Tel: 0312 207 00 72-73
HEDEF SAYFALAR Tel: 0212 336 53 70
Faks: 0212 336 53 91
Trump Towers Kule 2 Kat: 21-24,
34387, Şişli, İSTANBUL

ULUSLARASI REKLAM
SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
ITALYA: Mariolina Siclari T. +39 02 91 32 34 66
mariolina.siclari@burda.com
ALMANYA: Julia Mund T +49 89 92 50 31 97 Julia.Mund@burda.com
Michael Neuwirth T. +49 89 9250 3629
michael.neuwirth@burda.com
İSVİÇRE: Goran Vukota T. +41 44 81 02 146
goran.vukota@burda.com
FRANSA/LUKSEMBURG: Marion Badolle-Feick
T. +33 1 72 71 25 24 marion.badolle-feick@burda.com
AVUSTURYA: Christina Bresler T +43 1 230 60 30 50
Christina.Bresler@burda.com
İNGİLTERE / İRLANDA: Jeannine Soeldner
T. +44 20 3440 5832 jeannine.soeldner@burda.com
ABD / KANADA / MEKSİKA: Salvatore Zammuto
T. +1 212 884 48 24 salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Trump Towers Kule 2 Kat: 21-24, 34387, Şişli, İstanbul
Tel: 0212 410 34 16 Faks: 0212 410 34 12 E-posta: istlife@doganburda.com
BASKI Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1.Cad. No:16 Ümraniye-İSTANBUL
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345
DAĞITIM Doğan Dağıtım Satış Pazarlama Matbaacılık Ödeme
Aracılık ve Tahsilat Sistemleri A.Ş. Tel: 0212 449 63 63
Yayın Türü: Yerel, süreli, aylık

FIPP üyesidir.

DB OKUR HİZMETLERİ HATTI
0212 478 03 00, okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı: 0212 478 03 00, Faks: 0212 410 35 12-13
abone@doganburda.com www.doganburda.com
Pazar hariç her gün 09:00-22:00 saatlerinde hizmet verilmektedir.

İSTANBUL LIFE'IN ÜCRETSİZ EKİDİR. PARA İLE SATILAMAZ.

MART 2018

İSTANBUL TARİHİNDE YOLCULUK...

İstanbul, devamlı bir geçiş noktası, doğu ile batı arasındaki köprü, imparatorlukların başkenti gibi sıfatlarla anılır. Fakat İstanbul, bunların hepsinden fazlasıdır. Tarih boyunca liderlerin, komutanların ihtiraslarını ateşleyen bu şehir, çok kültürlülüğü, renkliliğiyle tarih boyunca sanatçıları ve yazarları da derinden etkilemiş, bu şehirde var olmak, burada bir iz bırakmak, buradan beslenerek burayla ilgili eserler yaratabilmek tutkusu daima var olmuştur. Fakat bu şehri bu kadar özel kılan renkliliği ve çeşitliliği, bu şehir hakkında kalem oynatanları da bir o kadar zorlamaktadır. Çünkü kat kat gözünüzün önünde açılan şehir tarihine ve bu çok dilli tarihin tamamına vakıf olup onu her şeyiyle betimleyebilmek neredeyse imkansızdır. Hazırladığımız bu kitapta, yazar Saro Dadyan'ın dergimizde daha önce kaleme aldığı yazıları derledik ve dünden bugüne tarihte bir yolculuğa çıkıyoruz… Keyifle okumanız dileğiyle…

ŞEHRE İZ BIRAKAN

FOTOĞRAFÇILAR VE STÜDYOLAR

Bugün hemen herkesin elinde, cebinde, çantasında mutlaka bir kamera var. İstanbul'un sokaklarında gezerken, bir yerlerde oturup yiyip içerken, karşımıza çıkan kedi yavrularından, yediğimiz yemeğe, içtiğimiz kahveye kadar bir günde onlarca fotoğraf çekip, sosyal medyada paylaşıyoruz. Tabii bir de hiçbir zaman bitiremediğimiz selfie'ler var! Bugün fotoğraf çekmek günlük olarak yaptığımız en basit işlerden... Şöyle ya da böyle hepimiz fotoğrafçıyız. Fakat bundan bir buçuk asır önce, yani fotoğraf makinesinin icat edildiği ilk yıllarda İstanbul'da fotoğraf çekmek ve fotoğrafçı olmak o kadar da kolay değildi. Selfie çekmeninse imkanı yoktu çünkü bir portre çekimi çoğu zaman 45 dakikadan fazla sürüyordu. İşte Osmanlı'da fotoğrafçılığı başlatan ve arkalarında bu şehre dair belge niteliğinde binlerce fotoğraf bırakan ünlü stüdyolar...

Sébah'ın çektiği egzotik fotoğraflardan.

19 Ağustos 1839 günü Fransız Bilimler Akademisi, tüm dünyada büyük ses getiren ve yepyeni bir çağ başlatan aletin icadını duyurdu. Fransız Bilimler Akademisi'nden François Arago, Jacques Mandé Daguerre'in yaptığı buluş sayesinde, ışığın yansımasını artık yüzeyde tutmanın mümkün olduğunu, yani o yıllarda mucidinin adıyla Daguerreotype olarak anılan ilk fotoğraf makinesinin icat edildiğini tüm dünyaya ilan etti. Bu haber başta seyyahlar ve maceraperestler tarafından büyük ilgiyle karşılandı. Artık dünya üzerindeki her şeyi kayıt altına almak, uzak diyarları herkesin ayağına getirmek, evlerine sokabilmek mümkündü. Yeni icat edilen bu makineyi elde edebilen ve kullanmayı öğrenen insanlar dünyanın dört bir yanına dağıldılar. En çok gidilmek istenen yerlerin başındaysa o güne kadar herkesin fazlasıyla ilgisini çeken, Avrupalılar için egzotik/bambaşka bir dünya olan doğu toprakları ve doğunun merkezi, yani İstanbul geliyordu. Ekim 1839'da, yani icadın ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Fransız Ressam Horace Vernet, Marsilya limanından yola çıkarak, o sıralarda birer Osmanlı vilayeti olan Suriye, İskenderiye, Kahire, Filistin, Şam ve Kudüs'ü fotoğrafladı. 1842-1845 yılları arasındaysa İslam mimarisi üzerine çalışan Joseph Philbert Girault de Prangey, Ortadoğu'yu karış karış gezerek binden fazla fotoğraf çekti.

ŞEHRİN İLK FOTOĞRAF STÜDYOLARI

İstanbul'daki ilk stüdyolar 1842'de Fransız asıllı Kampa'nın Beyoğlu'nda ve İtalya'dan gelen Carlo Noya'nın 1845 yılında yine Beyoğlu'nda, Rus Elçili-

ği'nin tam karşısında açtıkları stüdyolardı. Alman Kimyager Robach'ın 1856 yılında Beyoğlu'nda açtığı stüdyosu da İstanbul'un ilk stüdyolarından biriydi. Fakat tarih boyunca İstanbul'daki iki stüdyo İstanbul ve Osmanlı tarihinde çok önemli yer edindi. Şehrin ve imparatorluğun dünyaya tanıtılmasına, imparatorluğa ödüller kazandırmasına ve fotoğrafçılığın İstanbul'da bir sanata dönüşmesine bu iki stüdyo olanak sağladı. Bu stüdyolardan ilki Abdullah Biraderler, ikincisiyse Sebah'tı. Aslen Kayserili Ermeni bir aile olan Abdullahlar, 1600'lerin başındaki Celali isyanları nedeniyle İstanbul'a göç edip kuşaklar boyunca Darphane'de çalışan bir aileydi. Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği ve ilk fotoğraf makinesi, Daguerreotype'in icat olunduğu 1839 yılında dünyaya gelen Kevork Abdullah, Venedik'teki Mourad-Rafealyan Koleji'nde eğitim aldı ve 1858'de İstanbul'a geri döndü. Kevork'un ağabeyi Viçen de İstanbul'da isim yapmış bir ressamdı ve devrinde padişahların ve paşaların portrelerini yaparak ün kazanmıştı. Kevork Abdullah, İstanbul'a geri döndüğü 1858 yılında, ülkesine geri dönmek isteyen Alman Kimyager Robach'ın Beyoğlu'ndaki stüdyosunu, ağabeyleri Viçen ve Hovsep ile beraber devraldı. Bu tarihten sonra da stüdyo, Abdullah Fréres, yani Abdullah Biraderler adını aldı. Abdullah Biraderler kısa sürede İstanbul'da büyük üne kavuştu ve devrin üst düzey isimlerinin tercih ettiği bir stüdyo haline geldi. Abdullah Biraderler'i devrin fotoğrafçılarından ayıran en büyük özellikleri portre fotoğrafı konusunda uzmanlaşmış olmaları ve ışığı en iyi şekilde kullanabilmeleriydi. Abdullah Biraderler'in stüdyolarının tavanında, yansımalı şemsiyeler sayesinde gün ışığını çekim odasına yansıtan cam bir pano bulunuyordu. Ayrıca portre çekimi için özel olarak hazırlanmış çeşitli yardımcı aletler ve

Viyana sergisi için hazırlanan Elbise-i Osmani albümünden.

aparatlar sayesinde en gerçekçi portre çekimlerini yapabiliyorlardı. Bu sıralarda Sultan Abdülaziz de, stüdyosu yine Beyoğlu'nda bulunan Dérain isimli Fransız fotoğrafçıya resmi dairelere asılmak üzere bir portresini çektirdi. Fakat Dérain'in çektiği fotoğraftan ne padişah ne de devletin ileri gelenleri memnun olmadılar. Bunun üzerine devrin sadrazamı Keçecizade Fuad Paşa, Sultan Abdülaziz'e Abdullah Biraderler'den ve portre çekiminde ne kadar usta olduklarından bahsetti. Fotoğrafçılardan bu şekilde haberdar olan Sultan, portresinin çekilmesi için 1863 yılında Abdullah Biraderler'i İzmit'teki av köşküne çağırttı. Elde edilen sonuç mükemmeldi, bu portreyi çok beğenen Sultan Abdülaziz, ***"Yüzüm ve asıl görüntüm, Abdullah Biraderler'in çektiği fotoğraftaki gibidir. Emrediyorum, bundan böyle yalnızca onların çektiği fotoğraflarım resmi fotoğraf olarak tanınsın ve böyle kabul edilerek her tarafa dağıtılsın"*** dedi.

Sultan'ın bu emri üzerine Abdullah Biraderler'in çektiği portre imparatorluğun dört bir köşesindeki devlet kurumlarının ve yurt dışında bulunan Osmanlı temsilciliklerinin duvarlarına asıldı. Abdullah Biraderler'eyse padişahın emriyle 'Ressam-ı Hazreti Şehriyari' yani İmparatorluk Baş Fotoğrafçısı unvanı verildi. Böyle bir paye birine ilk kez veriliyordu ve fotoğrafın yeni bir olgu olmasından dolayı, unvanda fotoğrafçı yerine ressam deyimi kullanılıyordu. Abdullah Biraderler, sahip oldukları bu unvan sayesinde fotoğraf-

Sébah'ın çektiği egzotik fotoğraflardan.

larının arkalarına isimlerinin yanı sıra padişahın tuğrasını ve imparatorluk nişanlarını da ekleyebildiler.

ABDULLAH BİRADERLER'İN ÜNÜ OSMANLI SARAYINI AŞIYOR!

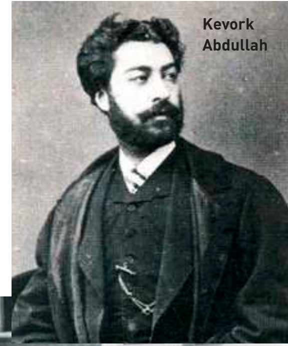
İmparatorluk fotoğrafçısı unvanını da kazandıktan sonra Abdullahların yıldızı daha da parladı. 27 Şubat 1863'te Sultanahmet'te ve 1867'de Paris'te açılan Dünya Fuarları'ndaki Osmanlı pavyonlarında Abdullah Biraderler'e de geniş alanlar tahsis edilerek çalışmaları tüm dünyanın beğenisine sunuldu. Artık Abdullah Biraderler'in ünü Osmanlı sarayını da aşmıştı. 1869 yılında, ileride kral olacak olan İngiltere veliahtı Galler Prensi Edward İstanbul'a geldiğinde Abdullah Biraderler'in stüdyosunu da ziyaret etti ve buradaki sanatkarane çalışmalardan çok etkilendiğini söyledi. Ertesi gün, Kevork Abdullah Beyoğlu'ndaki İngiliz Sarayı'na davet edildi ve Prens Edward ile Prenses Alexandre'nın, ayrıca prensin maiyetinin fotoğrafları çektirildi. Sekiz günlüğüne Sivastopol'a gideceğini söyleyen prens, döndüğünde fotoğrafları görmek istiyordu. İstanbul'da yayınlanan Levant Herald da o sırada bu haberi şu şekilde satırlarına taşıdı: ***"Abdullahlara, cumartesi öğleden evvel Galler prensi ve prensesinin fotoğraflarını çekmesi için saraya gelmelerine dair bir emir gönderilmişti. Prens negatifin çok başarılı olduğunu belirterek, Kırım'da olduğu süre içinde yapılabilecek en fazla kopyanın yapılmasını söyledi. Ayrıca eğer Abdullahlar, Londra'da bir şube açarsa, özel destekte bulunacağına dair söz verdi."*** Sekiz gün sonra Prens Edward geri döndüğünde, Kevork Abdullah fotoğrafların baskılarını da yanına alarak Boğaz'da demirlemiş olan Prens'in kaldığı İngiliz zırhlısına gitti. Kevork'un fotoğraflarından çok memnun kalan Prens ve Prenses Londra'ya gönderilmek üzere daha çok baskının yapılmasını rica

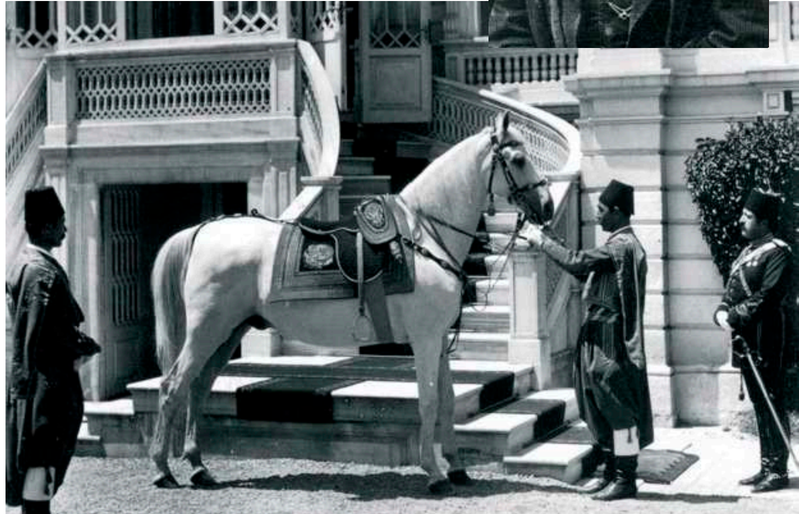

Abdullahların objektifinden Mısır Hıdivi Tevfik Paşa ve ailesi.

ettiler. Bunun üzerine Kevork Abdullah da prensin daha önce verdiği sözü hatırlatarak, eğer Londra'da bir stüdyo açacak olursa prensin de burayı ziyaret edip stüdyonun tutunabilmesinde yardımcı olup olamayacağını sordu. Prens Edward ise sadece kendisinin değil, Londra'daki tüm sanatseverlerin bu stüdyoyu ziyaret etmesini sağlayacağını Kevork'a vadetti. Fakat ne yazık ki Abdullah Biraderler hiçbir zaman Londra'da bir şube açamadılar.

ABDULLAH BİRADERLER PADİŞAH TUĞRASINI NEDEN KAYBETTİ?
Sultan Abdülaziz'in saltanat yıllarında büyük üne kavuşan Abdullah Biraderler, saray fotoğrafçısı olma imtiyazlarını İkinci Abdülhamid'in saltanat yıllarında da sürdürdüler. Fakat 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun yenik çıkması ve Rusların Yeşilköy'e kadar gelip İstanbul'u işgal etme tehlikesi yaratması Abdullah Biraderler'in de sonu oldu. Emrindeki orduyla Yeşilköy'de karargah kuran Grandük Nikola, 1870 yılındaki İstanbul ziyaretinde tanıdığı Kevork Abdullah'ı da Yeşilköy'e davet etti. Kevork, Yeşilköy'e giderek Osmanlıyı mağlup edip İstanbul kapılarına kadar gelen Rus generallerin fotoğraflarını çekti. Hatta Grandük Nikola, Kevork'a Saint Petersburg'a

Kevork Abdullah

Abdullahların objektifinden sultanın atı

yerleşmesini ve Rus payitahtında bir stüdyo açmasını önerdi. Kevork Abdullah bu teklifi kabul etmedi fakat Rus generallerini evinde yemeğe davet etme gafletinde bulundu. Başkenti işgal etme tehlikesiyle Yeşilköy'e kadar gelen Rus generallerini, Osmanlı sarayına mensup bir ismin ziyareti, Sultan Abdülhamid'in infialine neden oldu. Sultan, Abdullah Biraderler'in fotoğraflarının arkasında yer alan padişah tuğrasının basılmasını yasakladı. Yine sultanın emriyle Abdullah Biraderler'in Beyoğlu'ndaki stüdyosu zabıta tarafından basılarak ellerinde bulunan Sultan Abdülhamid'e ait tüm fotoğraflara el konuldu. Her ne kadar Grandük Nikola ve Rus Elçisi Kont Ignatief araya girse de Sultan Abdülhamid, 1890'lı yıllara kadar bu tuğranın tekrar basımına müsaade etmedi.

İLK ŞUBE KAHİRE'DE AÇILIYOR

1886 yılında Mısır Hıdivi Tevfik Paşa, kendi ülkesinde de fotoğrafçılık sanatının gelişmesini arzuladığını söyleyerek Abdullah Biraderler'e Kahire'de bir şube açmalarını önerdi. Abdullahlar da bu çağrıya uyarak Kahire'de bir şube açtılar. Bunun için Kevork ve Hovsep Kahire'ye yerleştiler. Hıdiv, daha ilk günden itibaren Abdullahlara karşı büyük iltifat gösterdi ve yaptığı tüm gezilerde fotoğrafçıları da yanına alarak her şeyi fotoğraflamalarına müsaade etti. Ayrıca Mayıs 1890'da Galler Prensi Edward'ın takdiriyle Kahire'deki Kevork Abdullah'a 'Kraliyet Özel Fotoğrafçısı' unvanı verildi. Aynı yıl Sultan Abdülhamid de Abdullah Biraderler'in fotoğrafları üzerine tekrar tuğrasını basma iznini verdi. Kahire'deki şube, hayatına sadece dokuz sene devam edebildi ve 1895'te kesin olarak kapandı. Abdullah Biraderler, artık Pera'da hızla büyüyen rekabete ve yeniliklere daha fazla dayanamayarak borçların altında ezilmeye başladılar ve 1900 yılında stüdyolarını kapattılar. Aynı yıl ailenin en büyük kardeşi ve evlenen tek erkeği olan Viçen Abdullah, Şükrü adını alarak üç oğlu ile birlikte İslamiyeti kabul etti. Oğulları Levon, Ziya; Abraham, Şefik; Josef ise Reşid adını aldı. Kevork Abdullah ise 1901 yılında inzivaya çekilmek üzere İngiltere'ye gitti. Bir sene sonra 14 Temmuz 1902'de Şükrü adını alan Viçen Abdullah vefat ederek Maçka'ya defnedildi. Hovsep Abdullah 1 Nisan 1908'de İstanbul'da öldü. Abdullah Fréres'in fikir babası ve itici gücü olan Kevork ise İngiltere'deki inzivasından İstanbul'a döndü ve 2 Nisan 1918 günü İstanbul'da hayata gözlerini yumdu.

Sébah'ın İstanbul panoraması

PICASSO'YU BİLE ETKİLEDİLER

Abdullahların kamerasının karşısına, Fransız imparatoriçesi, Alman imparatoru, Rus çarı, İsveç kralı, İtalya kralı, Avusturya-Macaristan imparatoru, Galler prensi, Sırp prensi, Bulgaristan prensi, Mısır hıdivleri, Osmanlı sultanları ve gerek Osmanlı'dan gerekse dünyanın dört bir köşesinden dünyaya yön veren yüzlerce lider, yazar, şair, sanatçı, din adamı, işçi, esnaf, sokak satıcısı, binlerce insan oturdu. Abdullahlar sayesinde, elimizde 19'uncu yüzyıla dair binlerce belge var. Bizden bir buçuk asır önce yaşamış binlerce insanın giyimi, yaşamı, görünümü hakkında bilgimiz var. Abdullah Biraderler, bu dünyadan ayrılsalar da yaptıkları çalışmalar dünyanın dört bir yanındaki sanatçıları etkilemeye devam etti. Dünyaca ünlü ressam Picasso'nın koleksiyonunda Abdullah Biraderler'e ait sekiz adet portre fotoğrafın olduğu ve Picasso'nun bu resimler vasıtasıyla insan fizyonomisi üzerine desenler çıkardığı anlaşıldı. Picasso'nun koleksiyonu arasında bulunan Abdulllah Fréres mühürlü fotoğraflar 1997 yılında Paris Picasso Müzesi'nin düzenlediği bir sergide de yer aldı.

ŞEHRİN İZ BIRAKAN DİĞER FOTOĞRAFÇISI PASCAL SEBAH

İstanbul'da büyük bir isim bırakan ikinci stüdyo ise Sébah oldu. Stüdyonun kurucusu Pascal Sébah 1823'te, Suriyeli Katolik bir ailenin oğlu olarak İstanbul'da dünyaya gelmişti. Devrinin en büyük buluşu olan fotoğrafa merak salan Pascal Sébah da bu sanata yönelmek istiyordu. 1857'de, yani henüz 24 yaşında iken Pascal Sébah, Tomtom Sokak'taki 10 numaralı dükkanda 'El

Chark Société Photographie' adını verdiği ilk stüdyosunu açtı. Burası, Pera'nın yanı başında olmasına rağmen, Pera'nın ana caddesine, yine de uzak sayılırdı. Bu nedenle Sébah'ın ilk amacı, işleri toparlayıp ana caddeye taşınabilmek oldu. Paris'te fotoğrafçılık tekniğini öğrenen ve fotoğrafçılık üzerine çalışmalar yapan Laroche isimli bir Fransızı da stüdyosuna alan Pascal Sébah, 1873 yılının sonlarına kadar daima Laroche ile beraber çalıştı. Pascal Sébah kısa süre sonra, Grand Rue de Péra'da yani İstiklal Caddesi üzerinde 232 numaralı binada bir stüdyo sahibi olabildi. Fakat Tomtom'daki ilk stüdyosunu da kapatmadı ve burayı da bir laboratuvar olarak kullandı. 1860 yılındaysa Pascal Sébah'ın stüdyosu 232 numaralı binadan 439 numaralı yapıya, yani bugün de var olan Rusya Başkonsolosluğu binasının yanı başına taşındı ve cumhuriyet yıllarına kadar faaliyetlerine devam ederek İstanbul'daki en uzun ömürlü stüdyolardan bir tanesi oldu.

OSMANLI TARİHİNDEKİ ULUSLARARASI SERGİ

İstanbul'a gelen turistlere dönük de çalışan stüdyo, özel dekorlarla çekilen şark sahneleri fotoğrafları, İstanbul'un abidevi yapıları, anıtları ve sosyal yaşamı üzerine de fotoğraflar çekerek bunları bir hatıra olarak evlerine götürmek isteyen turistlere özel albümler halinde satıyordu. Kısa zamanda yaptığı işlerle adından söz ettiren Pascal Sébah, ilk ödülünü 1859 yılında Paris'teki Société Française de Photographie'den aldı. 27 Şubat 1863 yılında Sultanahmet Meydanı'nda açılan Osmanlı tarihindeki ilk uluslararası sergiye de Pascal Sébah'ın katılması uygun görüldü. Bu sergide Pascal Sébah'ın, biri Beyazıt'taki Seraskerlik Kulesi'nden, diğeri ise Galata Kulesi'nden çekilmiş 10'ar parçalık iki İstanbul panoraması sergilendi. Dünya çapındaki uluslararası sergileri ve fotoğrafçılık konusundaki organizasyonları sıkı sıkıya takip eden Pascal Sébah, neredeyse her sene bir sergiye katılarak madalyalarla geri döndü.1873 yılı Pascal Sébah için bir değişim ve sıçrayış yılı oldu. Bu yıl Osman Hamdi Bey ile tanışan Pascal Sébah, ünlü ressamla çalışmaya başladı. Artık ressamın yaptığı ve dünya çapında üne kavuşan tablolarında kullandığı modellerin ve figürlerin fotoğraflarını öncesinde Pascal Sébah çekiyor ve Osman Hamdi Bey de bu fotoğraflar vasıtasıyla tablolarını vücuda getiriyordu. Aynı yıl Osman Hamdi Bey, Pascal Sébah'a 10 yıllar boyunca kaynak olarak kullanılacak ve belge niteliği taşıyacak bir proje önerdi. 1873 yılında Viyana'da

Viçen Abdullah

Osmanlı müşir üniforması ile poz veren Alman İmparatoru II. Wilhelm

açılacak olan Uluslararası Sergi'ye Osmanlı İmparatorluğu da bir pavyon ile katılma kararı aldı. Sergi komiserliğineyse Osman Hamdi Bey tayin edildi. Osman Hamdi Bey, geniş Osmanlı coğrafyasında yaşayan erkek ve kadın onlarca halkın kendi geleneksel kıyafetleri içinde ve geleneksel yaşamlarını yansıtan bir dokuda fotoğraflanmalarını düşünüyordu. Pascal Sébah'ın da bu projeyi kabul etmesi ile birlikte aylarca sürecek hummalı bir çalışma başladı. Onlarca model Pascal Sébah'ın Pera'daki stüdyosuna gelerek imparatorluğun dört bir yanından toplanan geleneksel kıyafetleri giyerek poz verdiler. Toplam 370 sayfadan oluşan ve Pascal Sébah'ın kendi atölyesinde basılan bu albüme, 'Les Costumes Populaires de la Turquie en 1873' adı verildi. Bu çalışmanın dünya çapında takdir edilmesi Osmanlı Sarayı'nın da dikkatini çekti ve Sultan Abdülaziz, albümün fotoğraflarını çeken Pascal Sébah'ı üçüncü derece Mecidi Nişanı ile onurlandırdı. 8 Ağustos 1873'teyse Viyana Uluslararası Sergi Organizasyonu, Pascal Sébah'a, altın madalya ile 'Gelişim Ödülü', yardımcısı Laroche'a ise yine altın madalya ile 'Yardımcılar' ödülü verdi. Artık Pascal Sébah, uluslararası bir üne kavuşmuştu ve Avrupa'nın en

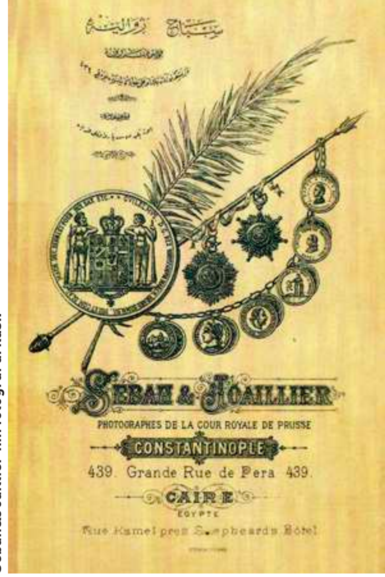
prestijli yayın organları kendisinden bahsediyordu. Sébah, aynı yıl, yani 1873 senesinde Kahire'de ilk şubesini açtı. Ünlü Shepheard's Otel'in yanı başında bulunan Sébah'ın Kahire şubesi de kısa sürede çektiği antik ve modern Mısır fotoğrafları ile başta turistler olmak üzere herkesin ilgisini üzerine topladı. Ayrıca çekilen Mısır fotoğrafları Pascal Sébah'a, 1877 yılında Philadelphia'da bir madalya ile 1878 yılında Paris'te bir gümüş madalya kazandırdı.

BİR ASIRLIK EFSANE SONA ERİYOR

Pascal Sébah'ın Tomtom Sokak 10 numarada kurduğu küçük dünyası kısa sürede tüm dünyaya adını duyurdu, büyük ve prestijli bir yapıya dönüştü. Başarısının doruk noktasına ulaşan Sébah, artık İstanbul ile Kahire arasında mekik dokuyor ve hiç olmadığı kadar çok çalışıyordu. Fakat Pascal Sébah'ın vücudu artık bu yükü kaldıramadı ve 1883 yılında, Pascal Sébah altmış yaşında iken bir beyin kanaması geçirerek felç oldu. Sonrasındaysa işlerin idaresini kardeşi Cosmi devraldı. İstanbul ve Kahire'deki stüdyoyu uzun yıllar Cosmi yönetti. 1888 yılında ise Pascal'ın oğlu Jean da stüdyoya gelerek amcasına yardım etmeye ve işleri öğrenmeye başladı. Amcasının aracılığı ile Jean, İstanbul'da çalışan fotoğrafçı Policarpe Joaillier ile ortaklık kurdu ve stüdyo Sébah&Joaillier adını aldı. 1889 yılında Osmanlı'nın en büyük müttefiki Alman İmparatoru İkinci Wilhelm ile eşi İmparatoriçe Augusta İstanbul'a geliyorlardı. Bu önemli ziyaretin fotoğraflarının ise Sébah&Joaillier tarafından çekilmesi kabul edildi. İmparator çekilen fotoğraflardan o kadar memnun kaldı ki stüdyoya, 'Prusya Saray Fotoğrafçısı' unvanı verildi. Böylece Sébah&Joaillier de artık birçok meslektaşı gibi bir sarayın himayesi altına girmiş bulunuyordu. İmparatorun 1898'deki ve 1917'deki ziyaretlerinde de yine fotoğrafçılığını Sébah&Joaillier yaptı ve Osmanlı Müşir üniforması giyen Alman İmparatoru İkinci Wilhelm, Jean Sébah'a poz verdi. Artık rekabet koşullarına daha fazla dayanamayan ve büyük borçlar altında ezilen Abdulah Biraderler de 1900 yılında stüdyolarını, tüm aletlerini ve negatiflerini 1200 Osmanlı lirası karşılığında Sébah&Joaillier'e sattılar. Stüdyo daha da büyürken aynı yıl Policarpe Joaillier ortaklıktan ayrılarak Fransa'ya döndü. Jean Sébah ise işleri büyütmeye devam etti. 1800'lerin sonlarında tüm dünyada çok popüler olan ve fotoğraftan daha ucuza mal edilen hatıra kartpostalları ve hatıra albümleri basım işine Jean Sébah da girdi ve kısa sürede İstanbul'da

Hagop İskender ve ailesi.

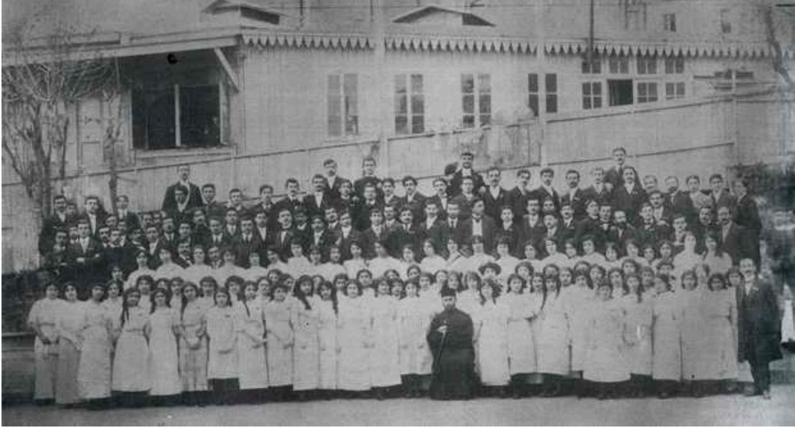
Sebah&Joaillier'nin fotoğraf arkası.

tüm ziyaretçilerin başlıca uğrak noktalarından bir tanesi haline geldi. Fakat Jean Sébah bütün bu işleri artık tek başına yürütemeyerek 1905 yılında Kahire'deki şubeyi kapattı. 1910 yılındaysa aile dostları olan Leo Perpignani ve Hagop İskender ile ortaklık kurdu. Bu ortaklık 26 yıl boyunca devam etti. Cumhuriyet yıllarında da Photo Sébah İstanbul hayatında yer aldı. 1934 yılına gelindiğindeyse artık 62 yaşında ve çocuksuz olan Jean Sébah, tüm işleri 63 yaşındaki ortağı Hagop İskender'in Berlin'de fotoğrafçılık eğitimini tamamlayan oğlu Bedros İskender'e devretti. Böylece stüdyonun adı da Sébah et İskender oldu. 6 Haziran 1847'de Jean Sébah vefat ederek, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'na defnedildi. Hagop İskender ise 1949 yılında vefat ederek Şişli Ermeni Katolik Mezarlığı'na gömüldü. 1952'deyse tüm işleri üzerine alan Bedros İskender, 95 yıllık stüdyoyu kapatarak İstanbul'un bir asrına şahitlik etmiş efsaneyi noktaladı. Paris'e yerleşen Bedros İskender, fotoğrafçılığa burada devam etti. Bir asır boyunca Osmanlı coğrafyasını, binlerce insanı, imparatorları belgeleyen Sébah'ın 10 yıllar boyunca biriken binlerce negatif camları ve fotoğraflarıysa ya dünyanın dört bir yanına dağıldı.

PRENS ADALARI’NDA SANAT

DÖRT ADA DÖRT SANATÇI

İstanbul’un hemen her semti illa ki bir yazarla ya da sanatçıyla özdeşleşmiştir. Her semt bir ressama, bir heykeltıraşa, bir müzisyene, bir yazara ev sahipliği yapmış, onu beslemiş ve ona ilham kaynağı olmuştur.
19. yüzyılın ortalarından bu yana yüzlerce sanatçıya ev sahipliği yapan Adalar da bugüne kadar birçok değer yetiştirmiş, sayısız sanatçıya da ilham vermiştir.
Geçmişe kısa bir yolculuğa çıkmaya hazırsanız, şehrin yanı başındaki Prens Adaları’nda yaşayan dört sanatçı ve onların ada serüvenleri sizleri bekliyor.

Gomidas (ortada oturan) ve korosu Beyoğlu'ndaki konserlerinin ardından.

GOMİDAS

ŞARKILARIN MABEDİ KINALIADA

1869-1935 yılları arasında yaşayan Gomidas, Anadolu müzik kültürünün günümüze taşınmasındaki en önemli isimlerden bir tanesidir. Asıl adı Soğomon Soğomonyan olan Gomidas, 26 Eylül 1869 günü fakir bir ayakkabıcının oğlu olarak Kütahya'da dünyaya geldi. Eğitim almak üzere 1880'de Bursa'ya, 1881'de ise Ermeni Kilisesi'nin en yüksek ruhani makamı olan Erivan yakınlarındaki Eçmiadzin'in ruhban okuluna gitti. 1895'te rahip olarak takdis edilip Gomidas adını aldı. Yıllarca Anadolu'yu köy köy gezerek bu bölgedeki halkların şarkılarını ve doğaçlamalarını nota sistemi ile kayda aldı. Bu sayede, Ermenice, Türkçe, Kürtçe, Arapça, Farsça ve İbranice binlerce eserin günümüze ulaşabilmesini sağladı. Tiflis ve Berlin'deki konservatuvarlarda eğitimler aldıktan sonra 1910 yılında İstanbul'a yerleşerek Pangaltı'da bir ev kiraladı.

Gomidas'ın hiçbir zaman Kınalıada'da bir evi olamadı. Fakat bir rahip olarak sık sık Kınalıada'ya gelip çalışmalarını burada yürüttü. Kınalıada onun için herkesten, her şeyden uzak, sadece çalışmalarıyla baş başa kalabildiği bir mabet oldu. Beş yıl boyunca tüm İstanbul'da büyük ses getiren konserlerini ve yayınladığı notalarını burada hazırladı. 24 Nisan 1915'te tutuklanan Gomidas, diğer tutuklularla beraber yargılanmak üzere Çankırı'ya gönderildi. Üç hafta kadar burada tutuklu hayatı yaşadıktan sonra Halide Edip Adıvar ve Şehzade Abdülmecid Efendi gibi İstanbul'daki dostlarının aracılığıyla İstanbul'a geri dönebildi. Fakat bu kısa tutukluluk hayatında akıl sağlığını kaybetti. 20 Ekim 1935 günü ise Fransa'daki Hopital Ville Juit isimli hastanede vefat etti.

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
İSMİYLE ÖZDEŞLEŞMİŞ HEYBELİADA

Heybeliada ismiyle özdeşleşmiş, adanın tarihi ve kültürü için vazgeçilmez isimlerin başında Hüseyin Rahmi Gürpınar gelir. Türk edebiyatında önemli bir mevki işgal eden Gürpınar'ın yayınlanmış elliden fazla kitabı vardır. 17 Ağustos 1864 günü İstanbul'da dünyaya gelen ünlü romancı, Hünkar Yaveri Mehmed Said Paşa'nın oğludur. Henüz üç yaşında iken annesini kaybeden Hüseyin Rahmi, anneannesinin Aksaray'daki konağında yetişmiş ve bu durum da onun edebi kişiliğinin oluşumuna büyük katkılar sağlamıştır. Çocukluk yaşlarından itibaren iyi bir gözlemci olan Hüseyin Rahmi, Aksaray'daki konağa gidip gelen kadınlardan dinlediği masallar, hikayeler ve İstanbul dedikoduları ile büyümüş, İstanbul yaşamının bütün sırlarına genç yaşından itibaren vakıf olabilmiştir. Fransız edebiyatçılarından ve filozoflarından fazlasıyla etkilenen Hüseyin Rahmi, romanı bir sanatın da ötesinde topluma ayna tutan bir olgu olarak görüyordu. Bu nedenle o kitaplarında, hayatı boyunca biriktirdiği İstanbul hikayelerini ve karakterlerini konu edindi. Devri için son derece sade bir dil kullanarak kadın-erkek ilişkilerine, toplumsal sorunlara ve inançtaki çarpıklıklara eğildi. Yazarın şüphesiz en çok bilinen çalışmalarından bir tanesi, 'Süt Kardeşler' adıyla filme de uyarlanan 'Gulyabani' romanıdır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Devrinin diğer edebiyatçılarına muhalif bir çizgiden yürüyen ve edebiyatın sadece entelektüeller için değil halk için de olduğunu savunan ünlü yazar bu nedenle birçok isimle çatışma halinde olmuş ve

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Heybeliada'daki evinde.

daha kapalı bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Hayatı boyunca hiç evlenmeyen Hüseyin Rahmi'nin 1912'de yerleştiği Heybeliada'daki köşkü onun adeta bir mabedi ve sığınağı olmuştur. Ada iskelesine yarım saatlik bir yürüme mesafesinde, etrafı ağaçlarla çevrili olan bu köşkte Hüseyin Rahmi, yengesi, yengesinin kızı, yakın dostu Miralay Hulusi Bey ve hizmetçileri ile beraber yaşadı. Ömrünün son otuz iki yılını bu köşkte geçiren ünlü yazar, her sabah burada spor yaptı, bisiklete bindi, misafirlerini ağırladı, danteller ördü ve daima yazdı. Hüseyin Rahmi 8 Mart 1944 günü bu evde vefat ederek, Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından tam 56 yıl sonra, 2000 senesinde bu köşk Hüseyin Rahmi Gürpınar Müzesi'ne dönüştürüldü. Evdeki porselen yemek takımlarından aile fotoğraflarına, Hüseyin Rahmi'nin kitaplarından ve el yazmalarından kendi yaptığı yağlıboya tablolalara, işlediği dantellere ve kristal yazı takımına kadar her şey orijinaline uygun bir şekilde korunup ziyarete açıldı. Burası İstanbul'daki sayılı müze evlerden bir tanesiydi, fakat geçtiğimiz yıllarda restorasyon nedeniyle kapatıldı. Müze Ev'in restorasyon sonrasında İsmek Kursu'na dönüştürülmesi konuşuluyor, fakat umarız ki böyle vahim bir hata yapılmaz ve ev müze olarak hayatına devam eder.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜYÜKADA'NIN DEĞERİ

Eserlerini kaleme alırken Büyükada'dan esinlenen ve edebiyatıyla Büyükada'yı zenginleştiren bir yazardır Reşat Nuri Güntekin. 25 Kasım 1889 günü İstanbul'da dünyaya gelen romancı, askeri hekim Nuri Bey'in oğludur. İlk ve lise öğrenimini Çanakkale'de tamamladıktan sonra 1912'de İstanbul Darülfünun'u Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bursa ve İstanbul'daki çeşitli liselerde Fransızca, edebiyat, felsefe ve pedagoji dersleri verdi. 1931-1939 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nda görevli müfettiş olarak Anadolu'nun çeşitli şehirlerini gezdi. 1939-1945 yılları arasında Çanakkale milletvekili olarak mecliste yer aldı. Sonrasında ise müfettişliğe geri döndü ve 1954 yılında Paris kültür ataşeliğinden emekliye ayrıldı.

Reşat Nuri'nin Büyükada serüveni ise 1930'lu yıllarda satın aldığı ev ile başladı. Maden bölgesinde bulunan bu üç katlı ve pembe pervazlı yapı 1900'lerin başında inşa olunmuş bir evdi. Neredeyse vefatına kadar her yaz gittiği bu evde Reşat Nuri, eşi Hadiye ve kızı Ela ile beraber yaşıyordu. Reşat Nuri gündüzlerini daha çok ailesine ve dostlarına ayırıyor, geceleri ise sistemli bir şekilde çalışıyordu. Adadaki evin misafiri ve kalabalığı hiç eksik değildi ve bu kalabalığı devrin yazarlarından ve sanatçılarından çok Reşat Nuri'nin akrabaları ve yakınları oluşturuyordu. Fakat eve kim gelirse gelsin akşam saat dokuz buçukta Reşat Nuri misafirlerini bırakarak odasına çekiliyor ve sabaha kadar çalışıyordu. Büyükada Reşat Nuri'nin hem çalışma mekanı, hem ilham kaynağı, hem de onun romanlarının bir sahnesiydi. Daha sonra filmlere ve dizilere de dönüştürülen 'Çalıkuşu' ve 'Dudaktan Kalbe' gibi birçok romanında Büyükada'dan ve ada yaşamından sahneler görmek mümkündür. Reşat Nuri'nin Büyükada'da başlıca üç tutkusu vardır. Birincisi kızı Ela ile yaptığı uzun yürüyüşler ve sohbetler, ikincisi radyosundan devamlı olarak dinlediği klasik Türk müziği, üçüncüsü ise yemek yapmak. Vefatına kadar neredeyse her yazını Büyükada'da geçiren Reşat Nuri Güntekin, 7 Aralık 1956 günü tedavi için gittiği Londra'da vefat etti. Reşat Nuri'nin kızı Ela Güntekin de 2010'daki vefatına kadar Büyükada'daki eve gitmeyi sürdürerek babasının tüm eşyalarını ve anılarını bu evde muhafaza edip yaşatmaya devam etti.

Reşat Nuri Güntekin (sol başta) öğretmen arkadaşları ile birlikte.

KRİSTİN SALERİ

BURGAZADA'DAN ANADOLU'YU RESMEDEN KADIN

5 Mart 1915 günü babasının Silivri yakınlarındaki çiftliğinde dünyaya gelen Kristin Saleri, çocuk yaştan itibaren büyük bir yeteneğe sahipti. Henüz dört-beş yaşlarında bir çocukken eve gelen misafirlerin karikatürlerini çiziyor ve bu davranışı nedeniyle de devamlı olarak cezalandırılıyordu. Fakat bu alışkanlığı ona akademinin kapılarını açtı. Fransız okulundaki bir ders sırasında sıkılan Kristin, derste öğretmeninin karikatürünü çizerken yakalandı. Bu çizimdeki inceliği ve yeteneği gören öğretmen, ertesi gün Kristin'in ailesini çağırarak, onlarla Kristin'in akademide eğitim almasının gerekliliğini konuştu. Bunun üzerine akademiye gönderilen Kristin, Profesör De Mille ve Feyhaman Duran gibi devrin önde gelen isimlerinden dersler aldı. Devamlı olarak Avrupa'ya seyahatler düzenleyen, buradaki atölyelerde, galerilerde ve müzelerde çalışan Kristin Saleri, Fransa'da da ünlü kübist André Lhote'un atölyesinde çalıştı. Buradaki çalışmaları sırasında her sanatçının kendi geleneksel sanatını modernize etmesinden etkilenerek, o da Anadolu'ya yöneldi. Anadolu'nun çeşitli şehirlerini defalarca ziyaret eden usta ressam, kimsenin Anadolu'ya dönüp bakmadığı yıllarda Anadolu kadınını, Anadolu'nun üretken insanını, Anadolu'nun geleneklerini ve folklorunu romantize etmeden, modern çizgilerle günümüze taşıdı. 3000'in üzerinde eser üreten ve çalışmaları bugün

Kristin Saleri Burgazada'daki evinde, kendi yaptığı mozaik panonun önünde.

dünyanın dört bir yanındaki müzelerde ve koleksiyonlarda bulunan usta ressamın Burgazada sevdası ise 20'li yaşlarında başladı. 1943 yılında Yüksek Elektronik Mühendisi Agop Saleri ile hayatını birleştiren Kristin, nişanlılık günlerinden itibaren eşi ile Burgazada'da yürüyüşlere çıkıp burada küçük bir ev sahibi olmanın hayallerini kuruyordu. Kristin'in maddi durumu Burgazada'da bir ev almasına uygun değildi ama 1957'de bir arazi satın aldılar. Beş yıl sonra, 1972'de ise Kristin tablolarından ve atölyesinde verdiği özel derslerden biriktirdiği paraları ile Burgazada'da bugün de var olan mütevazı bir ev inşa ettirdi. Bu evde de bir atölye oluşturan usta ressam, dünya çapında ödüllere layık görülen birçok eserini burada gerçekleştirdi, ilk seramik denemelerini bu evde yaptı ve birçok sanatçı adayını buradaki atölyesinde çalıştırdı. Kristin 31 Ekim 2006 günü vefat etti. Fakat Burgazada'da inşa ettirdiği evi ve binlerce eseri hala yaşıyor.

Kristin Saleri son yıllarında Burgazada'daki atölyesinde.

TANZİMAT İSTANBUL'UNUN MİMARLARI

FOSSATİLER

İsviçre'nin güneyinde, Bellinzona isimli 18 bin nüfuslu küçük bir şehirden, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a uzanan bir hikaye Fossati kardeşlerinki. 1837'de bu şehre ilk ayak bastıklarında, mimarisinde bu derece iz bırakacaklarını hiç hayal etmemişlerdi kuşkusuz... O kadar ki bugün Ayasofya'da kendimizden geçerek izlediğimiz Bizans mozaiklerini ilk keşfeden Gaspare Fossati'ydi. Ancak bu bile hayata İstanbul'a hasret kalarak veda etmesinin önüne geçemedi.

Fossati Albümü'nden, Ayasofya'nın iç görünümü.

Gaspare Fossati

UNESCO Dünya Mirası listesine de giren surlarıyla ünlü Bellinzona, ilk bakışta çok alakasız gibi görünse de İstanbul ve İstanbul tarihi için dünyadaki en önemli merkezlerden bir tanesi. Zira 1837'de İstanbul'a gelerek 21 sene boyunca Osmanlı'nın başkentinde kalan, başta Ayasofya'nın restorasyonu olmak üzere, Tanzimat döneminin değişen İstanbul'unda birbirinden önemli eserlere imza atan mimar Gaspare Fossati'nin arşivi bu şehirde yer alıyor. Ticino Kantonu Arşivleri'nde muhafaza edilen Fossati Ailesi'nin arşivlerinde Gaspare Fossati ile kardeşi Giuseppe'nin İstanbul'daki çalışmalarıyla ilgili yüzlerce belge, çizim ve proje bulunuyor. Bu belgelerin Türkiye'deki araştırmacılar tarafından da kullanılması, İstanbul şehir tarihine yeni bir bakış açısı getirecektir. Fakat, İstanbul için bu kadar büyük bir öneme sahip olan bu arşivlerde, 2011 yılında Arkeoloji Sanat Yayınları'ndan, 'Ayasofya ve Fossati Kardeşler' isimli bir kitap yayınlayan Sema Doğan gibi birkaç istisna ismin dışında neredeyse hiç çalışan ve yayın yapan olmadı.

MİMARLARIYLA ÜNLÜ AİLE: FOSSATİ

Gaspare Fossati, 1809'da Güney İsviçre'nin İtalyanca konuşulan Ticino Kantonu'ndaki Morcote kasabasında dünyaya geldi. Fossati Ailesi, kökleri 14'üncü yüzyıla değin uzanan ve tarih boyunca pek çok tanınmış mimar çıkartan bir aile. Nitekim Gaspare'nin dedesi Carlo Giuseppe de pek çok önemli esere imza atmış ve saray mimarı olarak Napoli ve Sicilya'da çalışmış bir isimdi. Çocukluk yıllarını Morcote'de geçiren Gaspare, ailesiyle birlikte Venedik'e yerleşti ve liseyi bitirene kadar bu şehirde yaşadı. 25 Kasım

1822'deyse Milano'daki Brera Akademisi'nde mimarlık eğitimine başladı. Aynı zamanda Pietro Gilandoni ve Giacomo Moraglio gibi devrinin ünlü mimarlarının atölyelerine de devam etti. 1827'de mezuniyet çalışması olarak, 'Bir başkent için arşiv binası' isimli projesini hazırladı ve bu çalışmasıyla altın madalya kazandı. Gençlik yıllarında hazırladığı bu mezuniyet projesini yıllar sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde, İstanbul'da hayata geçirebilme imkanı buldu. 1828-1831 yılları arasında İtalya'da geziler yapan Gaspare, bir müddet Venedik ve Roma'da yaşadı. Roma'daki günlerinde arkeolojiye olan ilgisini keşfetti ve arkeolojik kazıları ziyaret ederek Titus Zafer Takı ve Colosseum gibi anıtsal eserlerin çizimlerini hazırladı. 1830 yılında, Pompei ve Paestum kentlerinde kazılar yapan Pietro Bianchi'nin kazılarına katıldı ve Bianchi'nin önerisiyle Pace Tapınağı kazılarının yönetimini üstlendi. Tüm bu geziler ve antik kentlerdeki kazılar, onun mimari çalışmalarını ve eserlerini büyük oranda etkiledi. 1832 yılına kadar Roma'da yaşayan ve buradaki heykel ve yapıları inceleyerek bir albüm hazırlayan Gaspare, daha sonra Morcote'ye geri döndü.

Gaspare Fossati ve onun çizimiyle Ayasofya

FOSSATİ'NİN İSTANBUL MACERASINA GİDEN YOL

O yıllarda Rusya'da Neo-Rönesans üslubu moda olmuştu ve özellikle sarayların, kamu binalarının ve üst sınıfa ait konutların inşasını daha çok İtalyan mimarlar üstleniyordu. Bu mimarlardan biri de Gaspare Fossati'nin amcası, Giorgio Giugliemo'ydu. 1833'de Gaspare de Saint Petersburg'a giderek Mimar Domenico Terezzini'nin, Çar I. Nikolay için inşa ettiği sarayın yapımında görev aldı. 1835'te imparatorluk mimarı ve mühendis Luigi Rusca ile birlikte çalışmaya başladı. Gaspare Fossati, Rusya'nın birçok şehrindeki sarayların, kiliselerin, malikanelerin, bir köprünün ve daha başka birçok yapının inşasına imzasını atarak Rusya'da hatırı sayılır bir isim yaptı. 24 Eylül 1836'daysa Saint Petersburg Sanat Akademisi'nden 'Resmi Saray Mimarı' unvanını aldı. 11 Şubat 1837'de beraber çalıştığı mimar Luigi Rusca'nın büyük kızı Giuseppina ile evlendi. Gaspare Fossati Rusya'da kendisine yeni bir hayat kurmuş ve çalışmalarına hızla devam ederken, İstanbul'un meşhur yangınlarından bir tanesi birçok kimse gibi onun da hayatını değiştirdi ve bu ünlü mimarı Rusya'nın başkentinden Osmanlı'nın başkentine sürükledi. O yıllara kadar

Fossati Albümü'nden Ayasofya ve çevresinin görünümü

Rusya'nın Beyoğlu'nda bulunan büyükelçilik binası gösterişsiz ve sade, ahşap bir konaktan ibaretti. Sonrasındaysa bu ahşap konak bir yangın sırasında tamamıyla yanarak kül oldu. 1828-1829 Savaşı'nda Osmanlı'ya karşı büyük bir zafer kazanan Rusya, bu başarısından aldığı güce dayanarak İstanbul'da büyük ve görkemli bir elçilik sarayı inşa ettirmeye karar verdi. Bu yeni sarayın inşası içinse Gaspare Fossati görevlendirildi. Kendisine bir Rus pasaportu verilen Gaspare, Çar'ın emrini yerine getirmek üzere, 20 Mayıs 1837 günü İstanbul'a ayak bastı. Hemen çalışmalara başlayan ve sarayın inşa edileceği mahalde incelemeler yaparak bir proje hazırlayan Fossati, Şubat 1839'a kadar projesinin Çar tarafından onaylanmasını bekledi. Onayın gelmesiyle birlikte de hemen çalışmalara başladı. Bugün de Rusya'nın İstanbul Başkonsolosluğu olarak varlığını sürdüren bu görkemli yapının inşası yedi sene kadar devam etti. Bu sırada, 1839'da Gaspare'nin kardeşi Giuseppe de Milano'daki mimarlık eğitimini tamamlayıp İstanbul'a gelerek ağabeyinin yanında çalışmaya başladı. Sarayın resmi açılışı 1845 yılında yapıldı ama yapının her şeyiyle tamamlanması ve kullanılabilir hale getirilmesi 1849 yılına kadar sürdü. Bu görkemli yapı inşa olunduğunda, o devrin İstanbul'unda çeşitli dedikodulara neden olmuş, Çar'ın İstanbul'u işgal etmeyi planladığı ve başkentini buraya taşıyarak bu sarayda yaşayacağı gibi söylentiler ortalarda dolaşmıştı. Gaspare Fossati Rus Elçiliği'nin inşasına devam ederken başka işler de almaya başladı. 1841-1843 yılları arasında, kardeşi Giuseppe ile beraber, bugün de varlığını devam ettiren Galata Saint Pietro e Saint Paolo Kilisesi'ni ve buradaki rahip evini inşa etti. Bu kilise inşaatı iki kardeşe bir ödül kazandırdığı gibi İstanbul'da da isimlerinin duyulmasını sağladı. İstanbul'un üst sınıfına mensup birçok kimseden işler alarak bu isimler için çeşitli yalılar, sahilhaneler ve kır evleri inşa eden Gaspare Fossati, 1845'te kardeşiyle beraber Beyoğlu'nda bir mülk satın alarak buraya yerleşti.

ÜNÜ HIZLA YAYILIYOR

Aynı yıl Osmanlı Sarayı da Gaspare Fossati ile çalışmaya başladı. Sultan Abdülmecid, Ayasofya'nın hemen yanı başına inşa edilecek olan ilk Darülfünun'un yani üniversite binasının inşa işini Fossati kardeşlere verdi. 1846 yılında ise bugünkü Çiçek Pasajı'nın yerinde bulunan ve devrinin İstanbul kültür ve sanat hayatının en önemli merkezlerinden biri olan Naum Tiyat-

rosu'nun inşasını aldı. Aynı yıl, Sultan Abdülmecid, Babıali'nin içerisinde bulunan ve birkaç sene öncesine kadar, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri olarak kullanılan Hazine-i Evrak Binası'nın da Fossati tarafından inşa olunmasını irade buyurdu.

Fakat, Gaspare Fossati'nin ününü tüm dünyaya duyuran ve onu unutulmaz bir isim olarak tarihlere yazdıran asıl işi 1846 yılında kendisine verilen Ayasofya'nın restorasyonu oldu. O yıllarda Ayasofya'nın durumu son derece kötüydü. Fossati'nin hazırladığı raporlara göre yapıyı taşıyan sütunlar çökecek vaziyete gelmiş, yapının kubbesinde bir insanın girebileceği çatlaklar oluşmuştu. Fakat dini taassup ve yapıyı ellerinde tutan din adamlarının direnci nedeniyle o dönemde Ayasofya'nın uzun müddet kapatılıp tamir edilmesi zor bir işti. Belki de bu taassup nedeniyle Sultan Abdülmecid, öncelikle restorasyonun fazla kapsamlı yapılmayıp, sadece genel bir onarımdan ibaret olmasını istedi. Kısa süre içerisinde onarım çalışmalarının tamamlanması düşünülüyordu. Fakat Sultan Abdülmecid, Nisan 1847'de restorasyonun genişletilerek devam etmesini emir buyurdu ve Ayasofya'nın Fossatiler tarafından onarımı üç sene kadar sürdü. O sırada Şeyhülislam Mekkizade Mehmed Asım Efendi vefat etmiş ve çocuksuz olduğu için tüm serveti devlete kalmıştı. Sultan Abdülmecid, Şeyhülislamdan kalan bu serveti de Ayasofya'nın restorasyonuna tahsis etti. Bu restorasyonda 800 kadar işçi çalıştı. Hiç Türkçe bilmeyen

Ayasofya ve Darülfünun'un denizden görünümü

Gaspare Fossati'nin, bu geniş ekibi idare edebilmek için hazırladığı küçük Türkçe defteri bugün Bellinzona'daki arşivlerde bulunuyor. Fossati defterine, "Sabahınız hayır olsun sultanım", "Keyfiniz eyi midir?", "Mizac-ı şerifiniz nasıldır?", "Varun sağlık ile Allah yol açıklığı vere", "Bre oğlan çığra çığra sesim boğuldu" gibi hem padişahın ziyaretlerinde hem de günlük çalışmalarda kullanabileceği Türkçe cümleleri Latin harfleriyle yazmış.

AYASOFYA'NIN BİZANS MOZAİKLERİ ONUN SAYESİNDE ORTAYA ÇIKTI

Bu restorasyon sırasında belki de en çok ilgi çeken konu, yapı camiye çevrilirken üzerleri kapatılan Bizans mozaiklerinin bulunmasıydı. Mozaikleri keşfeden Gaspare Fossati hepsinin yerlerini tek tek belirleyerek çizimlerini yaptı. Sonrasında bu çizimlerini bir albüm olarak Londra'da yayınlamak için Rus Çarı'na başvurdu fakat Çar'ın bu işe para ayırmaması üzerine Sultan Abdülmecid'den yardım istedi ve isteği padişah tarafından kabul görerek albüm yayınlanabildi. Hatta albümün birkaç kopyasını da Sultan Abdülmecid satın aldırarak İstanbul'un çeşitli kütüphanelerinin koleksiyonuna kattı. Tüm dünyanın büyük bir merakla takip ettiği Bizans mozaiklerini Sultan Abdülmecid de yerinde görmek istemiş ve bir gün Ayasofya'ya giderek Gaspare Fossati'nin rehberliğinde tüm mozaikleri incelemiştir. Rivayet edildiğine göre Bizans mozaiklerini çok beğenen padişah, "Keşke bir imkan olsa da bu ibadethaneyi tekrar imar ettiren hükümdar olarak benim de burada bir tasvirim yapılabilse" demiş. Bu rivayet ne kadar doğrudur bilinmez ama Gaspare Fossati, padişahın ziyaretinden sonra dökülen Bizans mozaiklerini toplatıp Lanzoni ismindeki İtalyan ustaya vererek Bizans mozaiklerinden bir Sultan Abdülmecid tuğrası yaptırmış ve bunu padişaha hediye etmiştir. Bizans mozaiklerinden yapılan bu padişah tuğrası da bugün Ayasofya Müzesi'nde sergileniyor. 1849 yılının ortalarında Gaspare Fossati, Ayasofya'daki çalışmalarını bitirdi ve 13 Temmuz 1849 günü Sultan Abdülmecid'in de katılımıyla caminin resmi açılış töreni yapıldı. Açılıştan önce Gaspare Fossati'nin ortaya çıkardığı Bizans mozaiklerinin kapatılması gerekmiş ve Sultan Abdülmecid, "Bu mozaiklerin, daha sonra tekrar kolaylıkla açılabilecek şekilde kapatılmalarına dair" irade vermişti. Mozaiklerin temizlik ve onarımlarını yapan ve eksik parçaları boya ile tamamlayan Fossati, padişahın iradesine uygun olarak,

daha sonra kolaylıkla açılabilecek bir şekilde kapattı. Ayasofya'nın restorasyonundan sonra da Fossati kardeşler İstanbul'da kalmaya ve çeşitli işler almaya başladılar. 1853 yılında Beyoğlu'ndaki, bugün İtalya İstanbul Başkonsolosluğu olarak kullanılan Palazzo Venezzia'nın restorasyonunu üstlendiler. 1858 yılındaysa Fossatiler Morcote'ye geri dönüp 1862'de Milano'ya yerleştiler. Bugün Milano'nun merkezi durumundaki Duomo Meydanı'nın düzenlenmesini onaylayan komisyonda Gaspare Fossati de yer almış ve Fossati'nin ismi Milano'daki bir sokağa verilmiştir. Fossati'ler geleneksel bir şehirden, bir dünya başkentine dönüştürülmeye çalışılan Tanzimat Devri İstanbul'unun en ön plana çıkan mimarlarındandır. Ayrıca neredeyse tüm 19'uncu yüzyıl boyunca İstanbul'da hakim olan İtalyan mimar geleneğinin öncüleridirler. Fakat, İstanbul'u neden terk ettiler, Osmanlı sarayı ile aralarında sorunlar yaşandı mı bunlar bilinmiyor. Ancak tarihi belgeler incelendiğinde Gaspare Fossati'nin İstanbul'a karşı bir özlem duyduğu ve tekrar gelmek istediği açıktır. 1863 yılında, Sarayburnu'ndaki sahil sarayının yandığını haber alan Gaspare Fossati, hemen Sultan Abdülaziz'e bir mektup yazarak istendiği takdirde İstanbul'a gelip yanan sarayın yerine yeni bir saray inşa edebileceğini bildirmiştir. Gaspare Fossati'nin evrakları arasında yer alan pasaportunda da 14 Temmuz 1871 tarihli, Osmanlı konsolosluğu tarafından verilmiş bir vize bulunmaktadır. Bu da Gaspare Fossati'nin Sultan Abdülaziz devrinde de İstanbul'a gelmek istediğini gösterir. Fakat her şeye rağmen Gaspare Fossati bir daha hiçbir zaman İstanbul'a gelememiştir.

13 Temmuz 1849'da düzenlenen Ayasofya'nın resmi açılış töreni

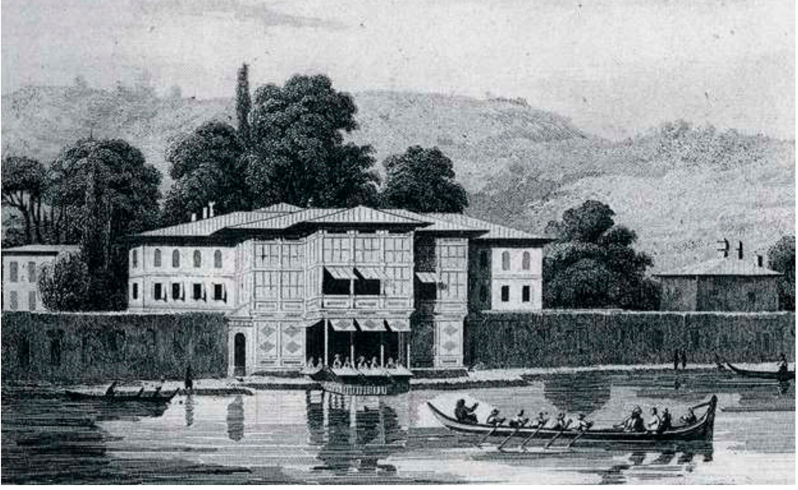
KAVAFYAN KONAĞI

VE HÜZÜNLÜ HİKAYESİ

Bebek, geçmişten günümüze şehrin en özel semtlerinden biri. Osmanlı'nın son dönemlerinde pek çok önemli isim de semtte konaklar, yalılar yaptırmış. O saltanatlı günlerden bugüne gelen ve kaderine terk edilmiş olan Kavafyan Konağı'nın hazin hikayesi çok etkileyici.

1700'lü yıllarda Bebek

Hümayunabad Sarayı

İstanbul'da birbiri ardı sıralanan her semtin kendine has sosyal yaşamı, dokusu, hemen yan yana olmalarına rağmen birbirinden çok farklı tarihleri vardır. Tarihte ve günümüzde özel bir yere sahip olan Bebek de bu semtlerden bir tanesi. Bugün İstanbul'un en büyük cazibe merkezlerinden ve en değerli semtlerinden biri olan Bebek, Bizans devrinde servi ağaçlarıyla çevrili ve gemi yapımıyla uğraşan insanların yaşadığı ufak bir denizci köyüydü. Semtin o yıllardaki adının 'iskele' anlamına gelen 'Challae' olduğu tahmin ediliyor. Fakat tarihi tanıklıklara göre köydeki yaşam Bizans'tan da öteye gidiyor, bu köyde çok tanrılı dönemlerde bir Diana Tapınağı inşa olunmuştu. Belki de köyde yaşayan gemicilerden önce buranın halkı avcılıkla hayatlarını kazanıyorlardı veya gemi yapımının yanı sıra balıkçılıkla da ilgileniyorlardı. Çünkü Diana mitolojide avcılığın bakire tanrıçasıdır.

SEMTİN İSMİ NEREDEN GELİYOR?

Osmanlı döneminin ilk yıllarında da semtte değişen fazla bir şey olmadı. Fatih Sultan Mehmed, bu bölgeyi iskana açmayıp Miri Arazi, yani padişah hazinesine ait bölge ilan etti. Bölgenin sorumluluğuysa o sırada bugünkü yüzbaşıya denk gelen bir rütbede bulunan Bölükbaşı Mustafa Çelebi'ye verildi. Bir rivayete göre de köyün idaresi, İstanbul'un fethinden de önce, Fatih Sultan Mehmet, Rumelihisarı'nı inşa ettirirken Mustafa Çelebi'ye verilmişti. Öyle veya böyle bu küçük köy uzun yıllar Bölükbaşı Mustafa Çelebi'nin sorumluluğunda kaldı ve semte adını veren de yine o oldu. Hikayeye göre Mustafa Çelebi çok yakışıklı bir subaydı ve kendisini görenlerin seyretmeye doyamadığı öylesine güzel bir yüzü vardı ki devrin insanları kendisine 'Bebek'

lakabını yakıştırmışlardı ve Mustafa Çelebi'den bahsederken 'Bebek Çelebi' derlerdi. Zamanla Mustafa Çelebi'nin yönetimindeki bu köy de, kendisinin lakabı ile, Bebek olarak anılmaya başlandı.

Bebek, padişah hazinesine ait bir köydü ve bu köyü ilk kullanan padişah tarihlere Yavuz adıyla geçen Sultan 1. Selim oldu. 1500'lü yılların başlarında köyde padişahın konaklaması, dinlenmesi ve avlarda kullanması için Bebek Kasrı adı verilen küçük bir saray inşa olundu. Sonraki yıllarda da padişahlar, Bebek'i bir av mahalli olarak kullanmaya devam ettiler. Sultan İkinci Selim de dedesinin inşa ettirdiği bu sarayın yerine başka bir kasır inşa ettirdi. 1620'li yıllarda ise Sultan 4. Murad, bütün köyü en yakın ve en güvendiği adamlarından Yeniçeri Ağası Hasan Halife'ye verdi. Hasan Halife de burada bir yalı inşa ettirip sıkıldıkça ve eğlenceye ihtiyaç duydukça Bebek'e gelmeye başladı. Fakat 1631'de Sultan Murad, Hafız Paşa'yı öldürtüp de Yeniçeri isyan edince, asi asker Hasan Halife'yi de istemedi ve isyanın ikinci günü eline geçirerek katletti. Böylece Bebek tekrar padişah hazinesine geri dönmüş oldu. Fakat Evliya Çelebi'nin kaydettiğine göre Hasan Halife'den sonra birtakım beyler ve paşalar Bebek'e yerleşmeye ve burada yalılar inşa ettirmeye başlamışlardı ki Hezarpare Ahmed Paşa, Hacı İsa, Narhçı Hasan Ağa, Topkapılı Mehmed Ağa bunlardan birkaçıydı.

Balkapanlı
Artin Amira

LALE DEVRİ'NİN ŞATAFATLI YAŞAMI

Sultan Üçüncü Ahmed, 1718'de kızı Fatma Sultan ile evli olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'yı sadrazam yapınca Osmanlı tarihlerin-

de 'Lale Devri' olarak anılan dönem başlamış oldu. Pasarofça Anlaşması'na imza koyan ve Venedikliler ile barış sağlayan İbrahim Paşa, Osmanlı'nın bir süre savaştan uzak durarak toparlanmasını ve dünyadaki yeniliklerle ilgilenerek ilerlemesini öngörüyordu. Birçok alanda atılımların ve iyileştirmelerin yapıldığı bu dönemde saray eğlenceleri, görkemli saray hayatı ve bu uğurda harcanan paralarda da yeni atılımlar yapıldı. Artık birbiri ardına, rokoko ve ampir üsluplarında Avrupai saraylar inşa olunuyor, Osmanlı padişahı ve üst sınıfı da Avrupalı asilzadeler gibi yaşayıp eğleniyorlar ve bu yeni sefahat dönemi için yeni yeni mekanlar inşa olunuyordu.
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, bu yıllarda gözünü Bebek'e ve Bebek'teki eski saraya çevirdi. İbrahim Paşa, ilk olarak bu eski sarayda yaşayan ve bölgeden sorumlu olan Galata Voyvodası'nı oradan çıkarttı. Sonrasında eski saray yıkılarak Mimar Salih Ağa tarafından devrin zevkine ve yaşamına hitap eden ve ahşap olarak inşa edilen zarif Hümayunabad Sarayı yapıldı. Sarayın hemen yanı başına bir de ahşap cami inşa olunarak buraya da Valide Camii adı verildi. Ayrıca o güne kadar padişah hazinesine ait olan köy parsellenerek iskana açıldı. Köye çarşı, dükkanlar, çeşme, mektep, değirmen ve 1920'li yıllara kadar varlığını devam ettirebilen bir hamam inşa olundu.
1724 yılında Bebek Köyü'nde tam 40 yalılık arazi satıldı. Padişahın da arada sırada bir nefes alabilmek için geldiği bu semte Osmanlı üst sınıfı büyük ilgi gösterdi. İnşa olunacak 40 yalıyı yaptıranlar arasında Rumeli Kazaskeri Şeyh Mehmed, Himmetzade Şeyh Abdüssamed, Eski Halep Kadısı, Mevlana La-

Konağın eski ahır ve arabalığı.

lelizade Seyyid Abdullah gibi isimler yer aldı. Aradan onlarca yıl geçti, Bebek her zaman İstanbul'da üst sınıfın tercih ettiği, birbirinden görkemli ve zevkli yapıların inşa edildiği, büyük eğlencelerin, ziyafetlerin, saltanatlı yaşamların sergilendiği bir semt oldu. Fakat, temiz havası ile meşhur bu küçük köy devamlı değişti. Nice yalılar, köşkler, konaklar tarihe ve yeni zenginliklere yenik düşüp yok olup gitti. Ne Himmetzadelerin, ne Lalelizadelerin, ne de Dürrizadelerin yalıları günümüze değin ulaşamadı. Fakat Lale Devri'nde kurulan ve Lale Devri'nin şatafatlı yaşamının amilleri tarafından kullanılan Bebek'in, o saltanatlı, o zengin yaşamından sadece tek bir yapı günümüze ulaşabildi.

KAVAFYAN KONAĞI'NIN HİKAYESİ

Bugünlerde, bürokrasinin binbir oyununa hapsedilmiş ve yıkılmaya terk edilmiş olan Kavafyan Konağı, sadece Bebek'in kuruluşuyla ve Lale Devriyle çağdaş bir yapı değil, aynı zamanda İstanbul'un da en eski sivil mimari örneği ve dolayısıyla şehrin tarih ve mimarisi için en önemli binalardan. Boğaziçi mimari kültürü hakkında önemli çalışmalar yapan Sedad Hakkı Eldem, Kavafyan Konağı'nın önemine dikkat çeken ilk isimlerden bir tanesi ve konağın korunması gerekliliğini şu şekilde anlatır:

"Kavafyan Evi, Türk ev mimarisinin korunmuş ve bozulmamış bir örneği olup, tüm nitelikleri ile ayakta durmaktadır. Ev, 1751 senesinde inşa edilmiş olduğuna göre İstanbul'da ayakta duran en eski evdir. Bu evin korunması için azami yardımı görmesi lazımdır."

Yoğurtçu Zülfü Sokak'ta bulunan Kavafyan Konağı'nın selamlık kısmı tarihe yenik düşerek yok oldu. Bugün sadece konağın harem bölümü ayakta ve İstanbul tarihi için çok önemli bir yere sahip olan bu ahşap yapı da yıllardır kaderine terk edilmiş bir vaziyette bulunuyor. 1751 yılında inşa olunan konağın ilk sahibi aslen Eğinli olan Sarraflar Kethüdası Balkapanlı Artin Amira. Amira, Arapça'da prens anlamına gelen emir kelimesinden türetilmiş bir unvan. 1856 Islahat Fermanı'na kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun önde gelen, sarayla ilişkileri olan ve Ermeni cemaatini idare eden asilzadeler, bu unvanla anılırlardı. Anlatılara göre Artin Amira'nın Eminönü'nde bulunan Balkapanı'nda bir hanı vardı yahut burada bal ticareti ile uğraşıyordu ve o yüzden Balkapanlı adı ile de anılıyordu. Artin Amira aynı zamanda Sarraflar Kethüdası, yani sarraf esnafının da başkanlığını üstlenmişti. Artin Amira'nın

ismine ayrıca, 7 Eylül 1780 tarihli bir mektupta rastlanıyor. Mektubu kaleme alan Eçmiadzin Gatoğigosu yani Ermeni Kilisesi'nin başpatriği Ğugas, İstanbul Ermenilerinin emrinde olduğunu bildiriyor. Başpatriğin bu mektubu bizzat Artin Amira'ya göndermesi de onun, devrinde Ermeni cemaatinin en önde gelen isimlerinden olduğunu gösterir. Balkapanlı Artin Amira'nın kaç yılında vefat ettiği kesin olarak bilinmiyor. Fakat anlatılara göre iki defa evlenen amiranın bu evliliklerden hiç çocuğu olmamış, yaşlılık yıllarında yaptığı üçüncü evliliğinden ise üç çocuğu dünyaya gelmiş ve aileyi bu çocuklar devam ettirmiş. Konağın en üst katında ise Artin Amira'nın yaşlılık yıllarında yaptığı bu son evliliği için hazırlanmış bir gelin odası bulunuyor. Balkapanlı Ailesi'nin uzun yıllar kullandığı ve anılarını yaşattığı bu konak, sonrasındaysa yine 10 yıllarca burada yaşayacak olan Kavafyan Ailesi'ne geçti. Fakat iki aile arasındaki bağlar tam olarak nasıldı, akrabalık ilişkileri var mıydı, bunlar kesin olarak bilinmiyor. Kavafyan Konağı'nın son sakini Samuel Kavafyan'ın anlattığına göre, büyükbabası Hovsep Kavafyan, uzun yıllar İstanbul'da matbaacılık ve kitapçılık ile uğraştıktan sonra, o sırada yine Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Bulgaristan'ın Şumnu şehrine yerleşir. Hatta, Samuel Kavafyan'ın babası Hrant ile annesi Sofi de burada tanışarak evlenirler. Fakat, Bebek'teki Kavafyan Konağı'nda yaşamına devam eden büyük halaları Eftik Latifyan, evini terk edip Şumnu'ya gitmez ve 1922'deki vefatına değin Bebek'teki konakta yaşamaya devam eder. 1922'de büyük hala Eftik'in vefat etmesinin ardından Hrant Kavafyan ailesini de

Konağın odalarından biri.

yanına alarak İstanbul'a geri döner ve Bebek'teki konaklarında yaşamlarına devam ederler. Fakat ileriki yıllarda içinden çıkılmaz bir soruna dönüşecek olan bir mesele vardır. Kavafyan Ailesi'nin Şumnu'ya göçtüğü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir prenslik olan Bulgaristan, 1908'de Osmanlı'dan ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Dolayısıyla aslen İstanbullu ve o yıla değin de Osmanlı vatandaşı olan Kavafyan Ailesi de Bulgaristan'ın bağımsızlığı ile beraber Bulgar vatandaşı olmuşlardır. Büyük halanın vefatının ardından konağın tapusunu Hrant Kavafyan kendi üzerine alır. Kapalıçarşı'daki Varakçı Han'da saatçilikle uğraşan Hrant Kavafyan 1960'taki vefatına kadar Bebek'teki yaşamına devam eder. Sonrasında ise konaktaki yaşam, Samuel Kavafyan ile eşi Beatris Kavafyan tarafından sürdürülür. Fakat 12 Eylül 1980'deki darbenin ardından Kavafyan Ailesi de çok büyük bir darbe yer. 1922 yılında İstanbul'a geri dönerek Bebek'teki yaşımına devam eden Hrant Kavafyan, yurt dışına firar eden gayrimüslimlerin mülklerinin vakıflara geçmesini öngören kanuna dahil edilerek 'firari' olarak gösterilir ve Ekim 1980'de konağın tapusu vakıflar üzerine tescil ettirilir.

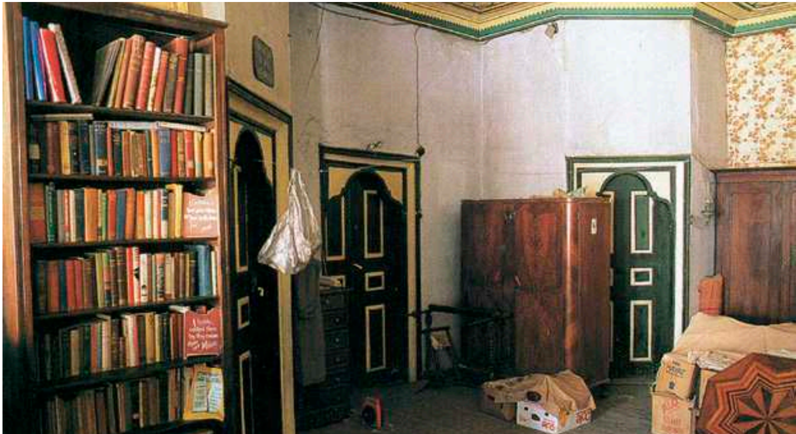
Böylece 100 yılı aşkın bir süredir bu konakta yaşayan, konaklarının her bir köşesini binbir hatıra ile süsleyen Kavafyan Ailesi de birdenbire 100 yıllık evlerinde kiracı oldular. Her türlü baskı ve zorluğa rağmen konaklarını terk etmek istemeyen ve bu eski İstanbul yaşamının dışındaki hayata ayak uyduramayan Samuel ve Beatris Kavafyan çifti yıllarca sahibi oldukları konakları için vakıflara kira ödediler. Dahası vakıflar, tarihi konağın bakımı ve restorasyonu için hiçbir girişimde bulunmadı ve yaşlı çift ellerinden geldiğince konağı ayakta tutabilmek için tüm varlıkları ile çalıştılar. Haziran 1998'de Mimar Sinan Üniversitesi Rektörü Tamer Başoğlu, tüm rant hırslarına ve artık mülk sahibi olmamalarına rağmen, kendi çabaları ile konağın ayakta kalmasını sağlayan Samuel Kavafyan'a aynı zamanda fahri doktora anlamına gelen bir madalya verdi. Sonrasında ise Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Başkanı Perihan Balcı, o sırada 94 yaşında olan Samuel Kavafyan ile 77 yaşındaki eşi Beatris Kavafyan'a bir plaket vererek, şöyle dedi, ***"Bizim size bu plaketi vermemizin nedeni, İstanbul kültürüne olan eşsiz katkılarınızdır. İstanbul'da artık sayısı çok azalan 18. yüzyıla ait bu konağı eğer siz korumasaydınız, ne şimdiki, ne de gelecekteki kuşaklar bu mimari güzelliğimizi tanıyamayacaklardı.***" Samuel Kavafyan'ın konuşması ise son derece kısa ve

manidardı. 94 yaşına gelmiş, tüm hayatını Bebek'teki konakta geçirmiş, eski İstanbul'un son temsilcilerinden biri olan Kavafyan, her şeye rağmen geleceğe umutla bakarak şöyle diyordu: "Bütün arzum odur ki Mimar Sinan Üniversitesi'nin öğrencileri, bu evden ilham alarak daha güzel evler yapsınlar." Samuel Kavafyan, belki de en büyük eksikliğimize, tarihimize, geçmişimize ve kültürümüze sahip çıkmayarak, günlük rantların peşinde koşup kötü bir mirasyedi gibi elimizdeki değerleri bir bir tüketmemize dikkat çekiyordu. İstanbul'un kültürü, hayatı, mimari yapısı her geçen gün bir değerini daha kaybediyor. Tarihe ışık tutan, geçmişimizi yansıtan birçok yapı, günlük kazançlar uğruna heba edilip, yerlerine birbirinden hantal ve çirkin yapılar inşa olunuyor. Belki bugün birçok kişi bu yapılar sayesinde zengin oluyor. Ama gitgide ne kültüründen bahsedecek, ne yaşanabilecek, ne de yarınlara aktarabilecek bir şehir ortada kalıyor. Bugün Samuel Kavafyan da, eşi Beatris Hanım da aramızda değil. Bebek'teki asırlık konakta ise uzun yıllardır yaşam yok.

Samuel ve Beatris Kavafyan 1998 yılında konaklarında.

Uzun yıllar matbaacılık ile uğraşan Kavafyan Ailesi'nin kitaplarının bazıları.

İSTANBUL'UN MISIRLI

PRENS VE PRENSESLERİ

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu için bir değişim yüzyılı oldu. Osmanlılar asırlardır sürdürdükleri yaşam tarzlarından, geleneklerinden hatta giyim-kuşamlarından vazgeçip daha Avrupai, yeni bir tarzı benimsediler.
Bu değişimin en büyük nişaneleri, hiç şüphesiz İstanbul'un dört bir yanında inşa edilen birbirinden görkemli saraylar, kasırlar, konaklar ve yalılar oldu. Devrin önde gelen tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa'ya göreyse bu değişim Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunları olan Mısırlı prens ve prenseslerin İstanbul'a gelip külliyetli paralar harcamaları, görkemli yapılar inşa ettirmeleri ve Avrupai yaşamı İstanbullulara öğretmesiyle olmuştu.

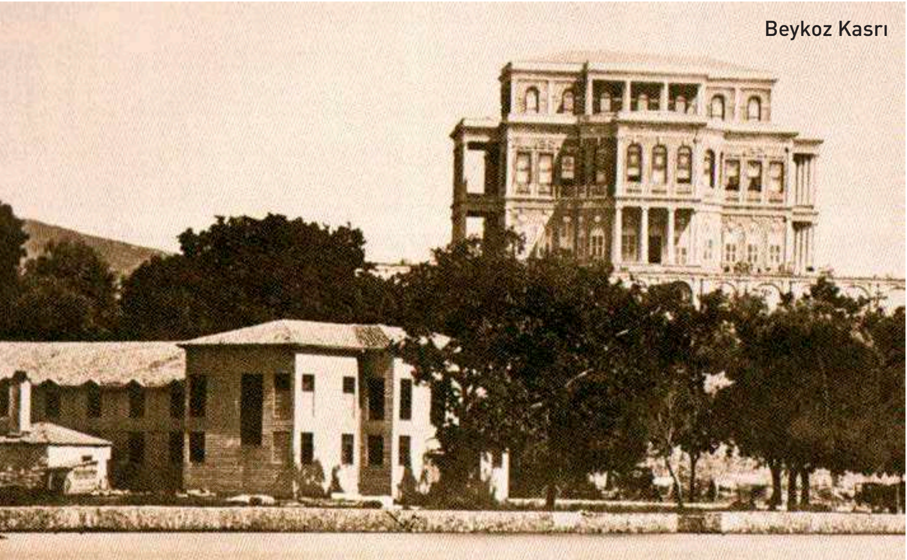

Yeniköy'deki Sait
Halim Paşa Yalısı

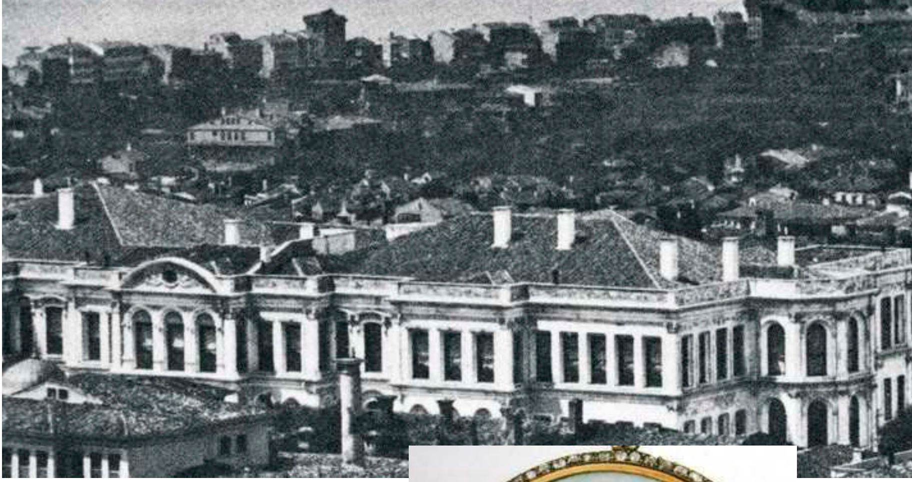
Eski mütevazı ahşap evlerin, avluların yerini, birbirinden görkemli betonarme binalar alırken, İstanbullular da batı tarzı mimariyle tanışmaya başladılar. Devrin önde gelen tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa bu değişimi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunları olan Mısırlı prens ve prenseslerin İstanbul'a gelip külliyetli paralar harcamalarına, görkemli yapılar inşa ettirmelerine ve Avrupai yaşamı İstanbullulara öğretmelerine bağlıyordu. Hakikaten de Mısırlıların 10 yıllar boyunca İstanbul'da inşa ettirdikleri yapılara ve Avrupalı hanedanlar gibi sürdürdükleri yaşamlarına bakınca Cevdet Paşa'ya hak vermemek elde değil.

TÜTÜN DEPOSUNDAN MISIR VALİLİĞİ'NE

Hayatına tütün deposunda çalışan bir işçi olarak başlayan Mehmed Ali Paşa, 1787'de Napolyon Bonaparte Mısır'ı işgal edince asker olarak Mısır'a gitti. Çeşitli görevlerde bulunarak hızla yükselen Paşa, 3 Temmuz 1805'te ise Bâbıâli tarafından Mısır valisi tayin edildi. Sonrasında Mehmed Ali Paşa, Sultan İkinci Mahmud'a isyan ederek ordusuyla Kütahya'ya kadar ilerledi. Mehmed Ali Paşa planladığı gibi ne İstanbul'a girebildi, ne de Mısır'ı bağımsız bir devlet haline getirebildi. Fakat Sultan Abdülmecid 1841'de yayınladığı ferman ile Mısır'ın yönetimini Mehmed Ali Paşa'nın ailesine terk etti ve

böylece yeni bir hanedanın doğuşu hazırlandı. İstanbul ile Kahire'nin ilişkilerinin düzelmesinin ardından Mehmed Ali Paşa sık sık İstanbul'a gelmeye ve padişahın yanında yer almaya başladı. Hatta paşa, Sultan Abdülmecid'e hediye edilmek üzere Beykoz'da da bir kasrın inşaatını başlattı ki bu bina Mısırlıların İstanbul'da inşa ettirdikleri ilk yapıdır. 1845'te temelleri atılan ve Stefan Kalfa tarafından inşa edilen kasrın bitişini Mehmed Ali Paşa göremedi ve inşaat, oğlu Said Paşa döneminde de devam ederek ancak 1854 yılında nihayet buldu. Sultan Abdülmecid döneminde fazla aktif olmayan ve bir 'seyir köşkü' olarak kullanılan yapı, Sultan Abdülaziz'in saltanatında yoğun olarak kullanıldı, yabancı devlet erkanının kabulü, cülus yıldönümleri ve çeşitli törenlere ev sahipliği yaptı. Sultan Abdülhamid'in saltanat yıllarında kaderine terk edilen kasır, Birinci Dünya Savaşı yıllarında yetimler yurdu, sonrasındaysa göçmenlerin yerleştirildiği bir merkez olarak kullanıldı. Bir müddet ordunun da kullanımına verildikten sonra 1953'te onarılarak 'Prevantoryum', 1963'teyse Çocuk Göğüs Hastalıkları Hastanesi oldu. 1999 yılında ise Milli Saraylar'a devredilerek restorasyonuna başlandı.

Beykoz Kasrı

Zeynep Kamil

İSTANBUL'UN İLK MISIRLI PRENSESİ

Mehmed Ali Paşa Hanedanı'ndan İstanbul'a yerleşen ilk isim ise Mehmed Ali Paşa'nın kızı Zeynep Hanım oldu. Zeynep Hanım, aynı zamanda sadrazamlık mevkiine kadar yükselmiş bir Osmanlı bürokratı olan Yusuf Kamil Paşa'nın eşiydi. Zeynep Hanım'ın İstanbul'da en çok dikkatleri çeken mülkü Bebek'teki Zeynep Kamil Hanım Yalısı'ydı. Dünyanın en büyük ahşap binalarından bir tanesi olan yalının inşaatında eski kalyonların enkazından kalan sağlam direkler seçilmişti ve inşaatı İmamzade Esad, Musahib Said Efendi ve Mimar Charles Garnier'nin üstlendiği tahmin ediliyor. Bahar aylarını Yakacık'taki köşkünde, kışlarını Beyazıt'taki konağında geçiren Zeynep Hanım, yaz aylarınıysa Bebek'te bu yalıda geçiriyordu. Zeynep Hanım'ın vefatının ardından kardeşi Abdülhalim Paşa'ya geçen yalı, o tarihten sonra 'Büyük Halim Paşa Yalısı' olarak anılmaya başlandı. Abdülhalim Paşa'nın resme ve müziğe meraklı bir isim olması dolayısıyla da döneminde ressamların, müzisyenlerin ve birçok sanatçının toplandığı bir kültür merkezi kimliğine büründü. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yetimler yurdu olarak kullanılan yapı, bir müddet de tütün deposu olarak kullanıldıktan sonra, 1928-1929 yıllarında yıktırılarak aile tarafından elden çıkarıldı.

ŞEHRİN İLK KAGİR YAPISI

Zeynep Hanım'ın kış aylarını geçirdiği Beyazıt'taki konağıysa bugün İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat fakültelerinin bulunduğu arazi üzerindeydi. Devrinde 'Zeynep Kamil Konağı' yahut 'Zeynep Hanım Konağı' olarak anılan yapı, İstanbul'da inşa olunan ilk kâgir ve büyük yapılardan bir tanesiydi. 1864'te inşa olunan konak, birçok davetin verildiği, devlet törenlerinin düzenlendiği ve padişahların ziyaret ettiği bir merkezdi. 1903-1909 yılları arasında ilk Müslüman yetimhanesi ve sanat okulu bu konakta kuruldu. 1909 yılında Darülfünun'un kullanımına verilen yapı Birinci Dünya Savaşı sırasında askeri hastane olarak kullanıldıktan sonra tekrar Darülfünun'a iade edildi ve Türkiye'deki ilk radyo yayını Rüştü Uzel tarafından 1918 yılında bu konakta yapıldı. 1922 yılında onarım gören yapı, 28 Şubat 1942'de çıkan bir yangın neticesinde yok oldu. Zeynep Hanım ile Kamil Paşa'nın İstanbul'a bıraktıkları ve hala hizmete devam eden en önemli eserlerinden bir tanesi de şüphesiz Üsküdar'daki Zeynep Kamil Hastanesi'dir. Hastalara ücretsiz hizmet vermek üzere tesis edilen hastane aynı zamanda İstanbul'daki ilk özel hayır kurumudur. Vefatlarının ardından Zeynep Hanım ve Yusuf Kamil Paşa da bu hastanedeki türbelerine defnedildiler. Prenses Zeynep Hanım'dan başka, erkek kardeşi Abdülhalim Paşa'nın da Baltalimanı'nda bugün kemik hastanesi olarak hizmet veren Mediha Sultan Sarayı'nın yanı başında bir yalısı bulunuyordu. Yalıdan semtin tepelerine doğru uzanan koru içerisindeyse yine Abdülhalim Paşa tarafından inşa ettirilmiş olan ve dış cephesi süngere benzer taşlarla kaplı olduğu için 'Süngerli Köşk' olarak anılan bir yapı bulunuyordu ki, bu köşkün kalıntıları hala ayakta duruyor.

EMİRGAN'DA SALTANATLI YAŞAM

Sultan Abdülaziz, Mısır'a bir seyahat düzenleyerek sağlam ilişkilerin temellerini attı ve 1864 yılında Emirgan sahili boyunca uzanan yalıları ve sahilden semtin tepelerine kadar olan geniş araziyi Mısır Hidivi İsmail Paşa'ya hediye etti. İsmail Paşa buradaki bazı yalıları yıktırtarak yenilerini yaptırdı; arkadaki geniş arazide aile mensupları için köşkler ve hizmetlilerin konaklaması için binalar inşa ettirdi. 1943 yılında İstanbul Belediyesi'nin mülkiyetine geçen ve bugün kullanıma açık olan 'Beyaz Köşk', 'Pembe Köşk' ve 'Sarı Köşk' gibi yapılar, İsmail Paşa'nın inşa ettirdiği köşklerden bazılarıdır. Ayrıca sahil yolu

genişletilerek halkın kullanımına açıldı. Sahilde en geniş araziye sahip olan İsmail Paşa, yalılarının şöhretini Mısır'dan getirttiği sazende ve hanendelerle artırdı. İsmail Paşa'nın düzenlettiği 'mehtap sefaları' tüm İstanbul'da ünlenerek yalının önü sandallarla dolmaya başladı. Yalıların arkasında uzanan geniş korusunu özenli bir park olarak düzenleten İsmail Paşa, bu bölgeye biri kızlar diğeri erkekler için iki rüştiye ile küçük bir de hastane inşa ettirdi. Daha da önemlisi İsmail Paşa'nın inşa ettirdiği yapılar ve yaz aylarını İstanbul'da geçirmeye başlaması, aile mensuplarının yaz aylarında İstanbul'a gelmesi geleneğini başlattı. İsmail Paşa'nın kendisinden sadece birkaç hafta küçük olan kardeşi Mustafa Fazıl Paşa, uzun yıllar İstanbul'da yaşamış, hatta Maarif Nazırlığı ve Maliye Nazırlığı gibi vazifelerle Osmanlı bürokrasisinin üst kademelerinde yer almıştı. Mustafa Fazıl Paşa'nın Beyazıt'ta bir konağıyla Çamlıca ve Paşabahçe'de köşkleri ve Kandilli İskelesi'nin kuzey kısmında da Mustafa Fazıl Paşa Yalısı olarak isimlendirilen bir yalısı vardı. Mustafa Fazıl Paşa, bu yalının yerine daha önce kızları Prenses Azize ve Nazlı için 1859 yılında 'Mavi Saray' olarak adlandırılan bir yalı inşa ettirmişti. 72 odalı bu yalıyı eşyalarıyla birlikte 1879'da satın alan Sultan İkinci Abdülhamid, kız kardeşi Cemile Sultan'a hediye etti. 1884 yılında yalı Cemile Sultan'ın oğlu Celaleddin Bey'e geçti, 1914 yılında ise maddi imkansızlıklar nedeniyle yıktırıldı. Mustafa Fazıl Paşa'nın Çamlıca'da, Altunizade'den Kısıklı'ya giderken Millet Bahçesi'nin alt kapısının sağ tarafında inşa ettirdiği köşk ise Osmanlı tarihi

Emirgan'daki İsmail Paşa Yalıları

için ayrıca önemlidir. Namık Kemal, Ziya Paşa, Reşad ve Nuri Beyler'in toplandığı önemli bir merkez olan köşkte, 1869 yılında İstanbul'u ziyaret eden İngiliz veliahtı şerefine büyük bir ziyafet düzenlenmiş, ayrıca Sultan Abdülaziz döneminde, Osmanlı'daki ilk maskeli balo da yine bu köşkte yapılmıştı. 1942 yılında bakımsızlıktan yıktırılan köşkün yerine önce Moran Lisesi, sonrasında bir iş merkezi inşa edildi.

OSMANLI'NIN İLK VE TEK KADIN PAŞASI VALİDE PAŞA

Hidiv İsmail Paşa'nın 1879'da tahtından indirilmesinden sonra yerine oğlu Tevfik Paşa hidiv oldu. Tevfik Paşa'nın eşi Prenses Emine Hanım, Sultan İkinci Abdülhamid'in hürmet gösterdiği bir hanımdı. Hatta Osmanlı tarihinde bir ilk ve tek olarak Emine Hanım'a 'paşa' unvanı verilmişti. Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın annesi olan Prenses Emine, bu nedenle yaşadığı devirde 'Valide Paşa' olarak anıldı. Valide Paşa, Sadrazam Ali Paşa vefat ettikten sonra Bebek'teki yalısını satın aldı ve yaz aylarını burada geçirdi. 1901 yılında bu ahşap yalıyı yıktıran Valide Paşa, Mimar Antonio Lasciac'a, bugün de varlığını devam ettiren, Mısır Konsolosluğu olarak kullanılan görkemli yalıyı inşa ettirdi. 1931'deki vefatına kadar hayatını bu yalıda sürdüren Valide Paşa'nın ayrıca yolun karşısında, Yeni Köşk olarak isimlendirilen iki katlı bir köşkü bulunuyordu. Valide Paşa'nın oğlu Hidiv Abbas Hilmi Paşa, yaz aylarında İstanbul'a gelerek annesinin Bebek'teki yalısında kalıyordu. Daha sonra Çubuklu'da Sahib Molla Çiftliği olarak anılan ahşap bir yalıyı kiralamaya başlayan Hıdiv, yalıyı, koruyu ve etrafındaki arazileri satın aldı. 1907 yılında ise Çubuklu'da, bugün de varlığını devam ettiren Hidiv Kasrı'nın inşaatına başlanmıştı. Kasrın inşasında, en küçük ayrıntılarla dahi Hidiv Abbas Hilmi Paşa bizzat ilgilenmiş ve 1907'den 1930 yılına kadar yaz aylarını bu kasırda geçirmişti. 1930'dan sonra Abbas Hilmi Paşa'nın İstanbul'u terk etmesinin ardından bakımsız kalan kasır, 1937 yılında İstanbul Belediyesi tarafından satın alındı. 1983-1984 yılları arasında Turing tarafından restorasyonu yapılan kasır, günümüze değin belediyenin sosyal tesisi olarak kullanıldı.

SAİT PAŞA'NIN ASLANLI YALISI

Mehmed Ali Paşa ailesinin İstanbul'da önemli izler bırakmış diğer iki ismiyse Sadrazam Sait Halim Paşa ile kardeşi Abbas Halim Paşa'ydı. Birinci Dünya

Savaşı yıllarında sadrazamlık makamında bulunan Sait Halim Paşa'nın Yeniköy'deki yalısı, bugün de İstanbul'un önde gelen cazibe mekanlarından biri. Yalının rıhtımında bulunan aslanlar nedeniyle 'Aslanlı Yalı' olarak anılan yapı, Düzoğlu ailesinin yıkılan yalılarının yerine 1863 yılında Petraki Adamanti tarafından inşa edilmişti. 1894 yılında yalıyı satın alan Sait Halim Paşa, Pappa Kalfa isimli bir mimara yalıyı onartarak yeni bölümler ekletti. Sait Halim Paşa'dan oğlu Prens Halim'e geçen yalı, 1968'de Turizm Bankası'na satıldı. 1974 ve 1980-1984 yılları arasında onarımlar gördü. 1995 yılında Başbakanlık Yazlık Konutu olarak kullanıldı. Fakat bu sırada büyük bir yangın atlatan yalının önemli bir kısmı eşyalarla beraber yandı. 1998-2001 yılları arasında kapsamlı bir restorasyon geçiren yalı, 2004'ten bugüne çeşitli toplantılara, düğün ve kutlamalara ev sahipliği yapıyor.

SANAT HAMİSİ ABBAS HALİM PAŞA

İsviçre'de öğrenim gören, Bursa Valiliği ve Nafia Nazırlığı gibi önemli makamlarda bulunan ve İstanbul'un sosyal hayatında önemli bir rolü olan Prens Abbas Halim Paşa, devrinde sanatçıların, yazarların ve şairlerin en büyük hamilerinden bir tanesiydi. Paşa'nın Yakacık'ta bulunan köşkü ve arazisi, vefatının ardından kızı Prenses Zeynep Halim tarafından kimsesiz çocuklara vakfedildi. O tarihten sonra köşk, Hatice Halim Abbas Yetiştirme Yurdu adını aldı. 1983'te köşkün yıkılıp yerine yeni bir yapının inşa edilmesi günde-

Çubuklu Hidiv Kasrı

me geldi fakat yapı tarihi eser olduğu için bu proje gerçekleştirilemedi. 1993 yılında çıkan büyük bir yangınla yok olan köşkün enkazı ancak 2002 yılında kaldırılabildi. Abbas Halim Paşa'nın ayrıca Heybeliada'nın Burgazada'ya bakan kısmında Abbas Paşa Mahallesi olarak anılan bölgesinde geniş arazileri vardı. 1897-1899 yılları arasında Abbas Halim Paşa, birçok mülkünü inşa ettirdiği Mimar Hovsep Aznavur'a bu mahallede ailesinin ve bendegânının ikametleri için köşkler inşa ettirdi. Bu köşklerden en ilgi çekenlerinden bir tanesi 'Vidalı Köşk' olarak anılan ve hiç çivi kullanmadan numaralandırılmış malzemelerin vidalanması ile inşa edilen bir köşktü, bu yapı Abbas Halim Paşa'nın vasiyeti üzerine Paşa'nın vefatından 10 yıl kadar sonra, 1945 yılında sökülerek Mısır'a taşındı. Abbas Halim Paşa'nın İstanbul'daki en çok dikkat çeken eseriyse İstiklal Caddesi'ndeki 'Mısır Apartmanı'dır. Yine Mimar Hovsep Aznavur tarafından 1910 yılında yıkılan Trocadero Tiyatrosu'nun arazisinde inşa olunan yapıda Abbas Halim Paşa ve ailesi kış aylarını geçirmişlerdir. İnşaatın hemen her kademesiyle Abbas Halim Paşa bizzat ilgilenmiş ve yapıda kullanılan hemen her malzeme başta Paris olmak üzere çeşitli Avrupa şehirlerinden getirtilmiş ve bu yüzden inşaatın tamamlanması beş sene kadar sürmüştü. 1918 yılında İngilizler tarafından tutuklanan ve iki yıl kadar Malta'da sürgün hayatı yaşayan Abbas Halim Paşa, İstanbul'a döndükten sonra hayatını bu binada sürdürmüş ve Paşa'nın himaye ettiği Mehmet Akif Ersoy da yine bu binada kendisine tahsis edilen dairesinde yaşamıştı.

Heybeliada Abbas Paşa Mahallesi

ATLI KÖŞK'ÜN İLK SAKİNİ

Kavalalı Mehmet Ali Paşa hanedanının İstanbul'da yaşayan en renkli simalarından bir tanesi de Prenses İffet Hasan'dı. Prenses, Gümüşsuyu'ndaki Hassa Müşiri Rauf Paşa'nın konağını satın alarak 1927'den itibaren burada yaşamaya başladı. Çeşitli koleksiyonları bulunan Prenses İffet Hasan, Gümüşsuyu'ndaki konağını antikalarla ve Osmanlı işlemeleriyle dekore etmiş ve otantik kıyafetler giydirdiği Çerkes hizmetkarları ile birbirinden görkemli ve etkileyici davetler düzenlemişti. İlerleyen yıllarda maddi sıkıntılar yaşayan Prenses İffet Hasan, 1944 yılında konağını elden çıkardı. Bir dönem hastane olarak kullanılan yapı yıkılarak yerine, bugünkü 'Devres Han' inşa edildi. Prenses İffet Hasan'ın Gümüşsuyu'ndaki konağını satmasından sonra ağabeyi Prens Mehmed Ali Hasan kendisine sahip çıkarak bugün Sakıp Sabancı Müzesi olarak kullanılan Emirgan'daki 'Atlı Köşk'ü, kız kardeşinin kullanımına tahsis etti. Daha önce de ailenin mülkiyetinde bulunan bu arazide Karadağlı Yalısı bulunuyordu. Harap halde olan bu yalı yıktırıldı ve Mimar Edouardo Nari'ye 1925 yılında bugünkü köşk projesi çizdirildi. 1944 yılında köşke taşınan Prenses İffet Hasan, büyük kızı Mislimelek Hanım ve yeğeni Azize Hanım ile beraber altı yıla yakın bir süre burada yaşadı. 1951 yılında satışa çıkarılan köşk, Hacı Ömer Sabancı tarafından satın alındı. İffet Hasan ise apartmana dönüştürülen Gümüşsuyu'ndaki köşke geri dönerek vefatına kadar bu apartmanın giriş katında yaşadı.

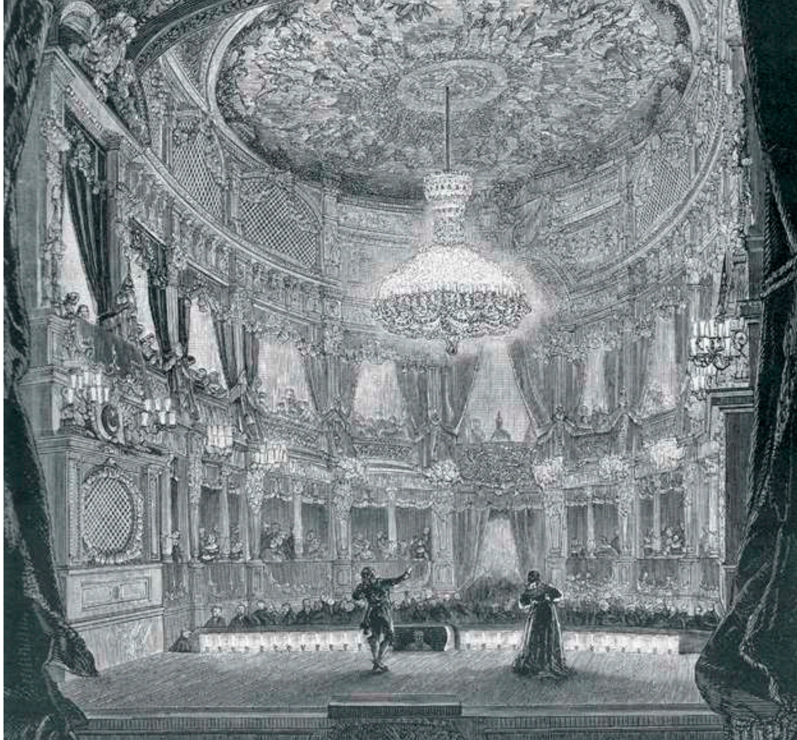

Valide Paşa

Hidiv İsmali Paşa

Prenses İffet Hasan

OSMANLI SARAYINDA
OPERA

Her ne kadar operanın Türkiye'ye gelişinin cumhuriyetten sonra gerçekleştiği düşünülse de aslında İstanbul'da operanın tarihi cumhuriyetten çok daha gerilere gider.

Sultan Abdülmecid

Avrupa'da büyük ilgi gören ve kısa sürede Avrupa saraylarının başlıca eğlencesine dönüşen opera, neredeyse eş zamanlı olarak Osmanlı sarayında ve İstanbul'da da büyük rağbet gördü. İstanbul'da inşa olunan özel opera ve tiyatroların yanı sıra padişahlar da kendi sarayları için opera ve tiyatro binaları inşa ettirdiler. Osmanlı'nın Viyana'ya ve Fransa'ya gönderdiği elçiler, krallar tarafından operalarda ağırlandılar. Hayatlarında ilk defa gördükleri ışıklarla süslü bu kurmaca hayattan büyük oranda etkilenen Osmanlı elçileri de gittikleri her operayı, seyrettikleri her oyunu uzun uzun İstanbul'a, padişaha yazarak anlattılar. Elçilerin anlatımından Avrupa'daki oyunları takip eden Osmanlı sultanları da bu ışıklar diyarını merak edip İstanbul'a getirtmek için defalarca girişimlerde bulundular. Fakat bunu başarabilen ve İstanbul'da, kendi sarayında opera seyredebilen ilk isim Sultan 3. Selim oldu. Kendisi de deha derecesinde büyük bir müzisyen olan 3. Selim, Avrupa müziğine karşı da her daim büyük ilgi duymuştu. Neredeyse tahta çıktığı ilk günlerden beri Avrupalı sanatçıları ve müzisyenleri sarayında ağırlayan Sultan Selim, defalarca sarayında Avrupa tarzında konserler düzenletti. Müziğe karşı büyük bir ilgisi ve yeteneği olan sultanın uzun yıllar Osmanlı elçilerinin büyük bir ilgiyle anlattıkları operaya karşı kayıtsız kalması beklenemezdi. Osmanlı tarihinde bir ilk olarak 3. Selim döneminde Topkapı Sarayı'nda ahşap bir sahne inşa edildi ve burada çeşitli opera oyunları sergilendi. İstanbul'daki ilk tiyatro binası da yine Sultan Selim'in saltanat döneminde, Beyoğlu'nda kuruldu.

AYNI GELENEĞİ SULTAN MAHMUD DA DEVAM ETTİRDİ

Osmanlı padişahlarının batı müziğine olan bu ilgisi, Sultan Selim'den sonra da devam etti. Sultan Mahmud tahta çıktığında Osmanlı haremi için Viyana'dan piya-

Sultan Abdülhamid

nolar sipariş edildi. 1828'de Avrupa'nın önde gelen müzisyenlerinden İtalyan asıllı Giuseppe Donizetti İstanbul'a davet edilerek Muzika-ı Hümayun'un başına getirildi. İstanbul'da devamlı olarak batı tarzı konserler verilmeye, batı müziği formunda saltanat marşları yazılmaya başlandı. Topkapı Sarayı'nın kütüphanesine padişahın emriyle Avrupa'dan yüzlerce oyun metni satın alındı. Böyle bir ortamda yetişen Sultan Mahmud'un oğlu Sultan Abdülmecid de batı müziğine karşı büyük ilgi duymaya ve iltifat göstermeye devam etti. Sultan Abdülmecid, İstanbul'da yeni tiyatro binalarının inşası için hazineden para yardımlarında bulunuyor ve Avrupalı sanatçıları himaye ediyordu. Beyoğlu'ndan Sultanahmet'e kadar birçok semtte kurulan ve İtalyan operalarını sergileyen tiyatrolara yüksek bilet fiyatlarına rağmen İstanbullular da büyük rağbet gösteriyor ve salonlar doluyordu. Gündüzleri İstanbulluları eğlendiren Avrupalı oyuncular, akşamları da Beşiktaş Sarayı'na davet edilerek padişaha özel gösteriler yapıyorlardı. Sultan Abdülmecid'in operaya merakı ve bu sanatı desteklemesi el altın-

Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nun iç görünümü.

dan yapılan bir faaliyet değildi. Bilakis Sultan Abdülmecid, opera sanatının halk arasında da yayılması ve operaya rağbet edilmesi için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Örneğin, Beyoğlu'ndaki Naum Tiyatrosu sürekli destekleniyordu. Hatta Ocak 1847'deki Pera yangınında kül olan operanın yeniden inşa edilebilmesi için padişah 50 bin kuruş ihsanda bulundu, sanatçıların da mağdur olmaması için yine padişah tarafından 10 bin kuruş dağıtıldı.

İkinci Wilhelm

SARAY OPERASI İNŞA EDİLİYOR

Artık İstanbul'un her yanında tiyatrolar ve operalar faaliyet gösteriyor, İstanbul'un saraylarında devamlı olarak gösteriler ve konserler düzenleniyordu. Sultan Abdülmecid, batı müziğini protokollere ve hemen her resmi geçite de dahil etmeye çalışıyordu. Hatta öyle ki artık Sultan Abdülmecid'in cuma selamlığına çıktığı güzergah üzerine yerleştirilen orkestralar

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu

cuma namazına giden padişahlarını selamlamak için sokaklara dökülen İstanbullulara Rossini'nin 'Wilhelm Tell'inden parçalar çalıyorlardı. Büyük alaylarla defalarca Beyoğlu'ndaki Naum Tiyatrosu'na giderek özel olarak veya halkla birlikte oyunlar seyreden Sultan Abdülmecid, artık kendi sarayının içerisinde de müstakil bir tiyatro binasının olmasını arzu ediyordu. 1856 senesinde Dolmabahçe Sarayı'nın inşasının tamamlanmasının ardından Sultan Abdülmecid, saray operasının inşa edilmesi işini de Mimar Diéterle ve Hammond'a verdi. Operanın iç döşemelerinin yapılması için ise Paris operasını da döşeyen Séchan görevlendirildi. Dolmabahçe Sarayı'nın önündeki Bezmialem Valide Sultan Camii'nin muvakkıthanesinin karşısına inşa edilen opera binası, localarıyla birlikte üç katlı bir yapıydı. Birinci katın merkezinde yer alan padişah locasının dışında, şehzadeler, paşalar ve elçiler için de ayrı localar inşa edildi. Harem kadınları içinse ayrıca kafesli localar inşa edilmişti. Operanın seyirci kapasitesi üç yüz kişi kadardı. Ayrıca padişahın diplomatik misafirlerini ağırlaması için de şatafatlı bir ziyafet salonu inşa olundu. Operanın iç döşemelerinde kullanılan mobilyalar, avizeler, koltuklar, aynalar ve tüm süslemeler Paris'te imal ettirilerek İstanbul'a getirildi. Opera binası küçük olmakla birlikte iç döşemelerinde çok miktarda altın kullanıldı.

VERSAILLES SARAYI OPERA SALONUNUN KÜÇÜK BİR KOPYASI

1858 yılının son günlerinde opera binasının inşaatı tamamlandı. Sultan Abdülmecid, binadaki her şeyle en ince ayrıntısına kadar bizzat kendisi ilgileniyor ve oyuncuların provalarını takip ediyordu. Operanın açılışından önceki son prova da yine Sultan Abdülmecid'in huzurunda gerçekleştirilmişti. 8 Ocak 1859 günü tüm devlet erkanının ve diplomatik temsilcilerin katıldığı son derece parlak bir törenle Sultan Abdülmecid'in

Beyoğlu'nda Naum Tiyatrosu'nda sahnelenen bir opera.

Yıldız Sarayı Tiyatrosu

uzun zamandır heyecanla beklediği Dolmabahçe Sarayı Opera Binası'nın açılışı yapıldı. Fransız Gazeteci Jules Jouin'in "Versailles Sarayı opera salonunun biraz daha küçük bir kopyası ama belki de daha zengini" dediği Dolmabahçe Sarayı Opera Binası'nın açılış merasiminde seyredilen ilk oyunda padişahın solunda İngiliz Sefiri'nin hanımı Lady Bulwer, sağında ise İsveç Sefiri'nin hanımı Madame Sibern oturuyor, padişahın kendi eşleriyse üst kattaki kafesli localarda bulunuyorlardı.

OPERA BİNASINDA BEKLENMEDİK YANGIN

Sultan Abdülmecid'in 1861'e kadar devam eden saltanatı boyunca opera binası, Dolmabahçe Sarayı'nın en gözde merkezlerinden bir tanesi oldu. Burası sadece oyunların düzenlendiği bir eğlence mekanı değil, aynı zamanda yetenekli gençlerin yetiştirildiği, derslerin verildiği bir akademi vazifesi de gördü. Fakat 1861'de Sultan Abdülmecid'in vefatının ardından tahta çıkan kardeşi Sultan Abdülaziz'in saltanatı döneminde operanın kapatılması gündeme geldi. 20 Ağustos 1866 sabah saat üç sularında ise bilinmeyen bir şekilde opera binasının içinde büyük bir yangın başladı. İç döşemedeki hemen her şeyin Paris'ten ve Viyana'dan getirtildiği, süslemelerinde büyük oranda altının kullanıldığı ve yarım milyon lira harcandığı tahmin edilen opera binasının içi, tamamıyla yanarak virane haline döndü. Yangının ardından Sultan Abdülmecid'in özenle yaptırdığı ve büyük bir heyecanla beklediği opera binası, Estlab-ı Amire'ye bağlanarak saray ahırı olarak kullanıldı. Her ne kadar bina ahıra dönüştürülmüş olsa da bu bölge ve bina uzun yıllar İstanbulluların zihninde opera kimliğini korumaya ve İstanbul'da 'Tiyatro Tavlası' adıyla anılmaya devam etti. Hayatına şatafatlı bir opera olarak başlayıp daha sonra ahır olarak devam eden bu görkemli yapının, Henri Prost'un hazırladı-

ğı İstanbul imar planındaki yol genişletme çalışmaları nedeniyle tamamen yıkılmasına karar verildi ve 15 Ekim 1937'de yıkılarak tamamıyla tarihe karıştı.

YENİ BİR OPERA BİNASI

1876'da tahta çıkan Sultan Abdülmecid'in oğlu Sultan Abdülhamid'in de babası gibi operaya ve tiyatroya karşı tutku derecesinde bir merakı vardı. Sultan Abdülhamid, batı müziğine ne kadar meraklıysa, Türk müziğinden de o derece hazzetmezdi. Sarayda mümkün olduğu kadar Türk müziğinin ve klasik oyunların yapılmamasını istiyordu: "Türk müziği fa minördür insanı efkârlandırır, halbuki batı müziği daha farklıdır. Hem Türk dediğimiz müzik de Türk'ün değil, bize Acem'den Arap'tan geçmiştir" diyen Sultan Abdülhamid, çocuklarının da bu şekilde yetişmelerini istemiş ve müzik eğitimlerine bilhassa önem vermişti. Sultan Abdülhamid, 1889 yılında İstanbul'a gelecek olan Alman İmparatoru 2. Wilhelm'e, Avrupalı bir hükümdar portresi çizmek istiyordu. Avrupa saraylarında olduğu gibi misafiri olan hükümdarı bir operaya davet etmek istiyordu fakat Dolmabahçe Sarayı'ndaki opera binası yanmıştı ve saray duvarlarının dışına çıkmaktan pek hoşlanmayan Sultan Abdülhamid için Beyoğlu'nda opera izlemek pek de cazip bir fikir değildi. Kendisine Yıldız Sarayı içerisinde ayrı bir dünya kuran, hayatta sevdiği, ilgilendiği ne varsa, saray duvarları içerisinde inşa ettiren Sultan Abdülhamid, bu opera sorununu da aynı yolla çözmeye karar verdi. Bizzat padişah tarafından, ahır olarak kullanılan eski bir binanın yeri belirlenerek bu binanın yıkılıp yerine bir tiyatro binasının inşa edilmesi emredildi. Ünlü mimar Raimondo D'Aranco tarafından planları çizilen yapı, 1888 yılında Yanko Kalfa tarafından inşa edilmeye başlandı ve 1889 yılında Alman imparatorunun ziyaretinden birkaç ay önce tamamlandı. Dışarıdan ne olduğu pek anlaşılmayan bu küçük bina iki katlı ve en fazla 150 kişilik kapasitesi olan bir binaydı. İlk katta bir salon, üst katta ise U planında on iki loca vardı. Sahnenin tam karşısındaki büyük loca ise padişaha aitti. Tiyatrodaki mobilyaların ve eşyaların çoğu Yıldız Marangozhanesi'nde imal edilmişti ve ilk inşa olunduğu günden itibaren yapıda elektrik sistemi mevcuttu.

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ULAŞAN TEK SARAY TİYATROSU

Alman imparatorunun ziyaretinden sonra da padişahın sıkça kullandığı bir yapıya dönüşen tiyatro, Sultan Abdülhamid'in başlıca eğlencesi ve devlet meselelerini hallettiği bir mekana dönüştü. Her çarşamba, cuma ve pazar günleri muhakkak tiyatroda oyunlar gösterilirdi. Özellikle cuma günleri çok mühimdi çünkü o gün padişahın

Yıldız Saray Tiyatrosu'nda padişah locası.

cuma selamlığı düzenlenirdi. Yıldız Sarayı Tiyatrosu, Sultan Abdülhamid için sadece bir eğlence ve misafirlerini ağırlama merkezi değil, aynı zamanda padişahın düşünme ve karar verme mekanıydı. Sultan Abdülhamid, oyun seyrederken muhakkak devlet meseleleri hakkında düşünür, hazır bulunan Başkâtip Tahsin Paşa'yı sık sık çağırarak kendisine çeşitli konularda sorular sorup bir karar vermeye çalışırdı. Öte yandan İkinci Abdülhamid, tiyatro oyunları yazar ve bunları saray çalışanlarını ikaz etmek için oynatırdı. Çalışma tarzı hoşuna gitmeyen görevlilerin yüzüne karşı bir şey söylemez, bir tiyatro oyunu senaryosu yazar ve bunu sarayda herkesin önünde oynatırdı. Böylece vazifesini Sultan'ın istediği şekilde yapmayan görevli, esprili bir şekilde uyarılmış olurdu. İkinci Abdülhamid bu oyunları yazıp, oynatarak saray çalışanlarına kırmadan önemli dersler veriyordu. Bu yüzden Sultan'ın yazdığı bir oyunun sergileneceğini haber alan saray çalışanları, tiyatro salonunda endişe ile birbirlerine bakarlardı. Sultan Abdülhamid'in en çok sevdiği ve devamlı oynattığı operalar; Boccaccio, La Mascotte, La Traviata, Il Trovatore ve Norma operalarıydı. Operanın dışında İstanbul'a gelen dünyaca ünlü isimler de Yıldız Sarayı'na davet edilerek tiyatroda konserler vermişlerdir ki Coquelaine Cadet ve Sarah Bernhardt, bu isimlerden sadece birkaç tanesidir. Yıldız Tiyatrosu'nda bir gösteri yapılacağı zaman sanatçılar tiyatro sahnesine temenna ederek çıkarlar, öncelikle resmi marş olan Hamidiye Marşı çalınır, sonrasında gösteriye başlanır, oyun bittikten sonra da yine temenna edilerek sahneden çıkılırdı. Opera ve tiyatronun yanı sıra Türkiye'deki ilk sinema da yine Yıldız Sarayı'nın tiyatrosunda gösterildi. Sultan Abdülhamid döneminde bu derece aktif bir şekilde kullanılan Yıldız Sarayı Tiyatrosu, 1909'da Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından neredeyse tamamen unutularak bir kenara itildi. Uzun yıllar şu veya bu şekilde İstanbulluların hayatında yer almayan tiyatro, 1989 senesinde restore edilerek hizmete açıldı. Günümüzde çeşitli konserlere, gösterilere ve konferanslara ev sahipliği yapan Yıldız Sarayı Tiyatrosu, hala İstanbul'un saklı bir köşesi olma özelliğini koruyor ve bugün, Osmanlı'dan günümüze ulaşabilmiş tek saray tiyatrosu.

İSTANBUL'UN ESKİ

SEYYAR SATICILARI

Çok uzak değil, birkaç yıl öncesine kadar hala İstanbul sokaklarında kendilerine has kıyafetleri ve eşyalarıyla gezen seyyar satıcılar görürdük. Omuzlarında terazi şeklinde taşıdıkları yoğurtları satan yoğurtçuların zilleri, mısırcıların bağrışları, ağır arabalarını güç bela iten seyyar manavların birbiri ardına sıraladığı sebze ve meyve isimleri hala kulaklarımızdadır. Her ne kadar bugünlerde bu satıcılar artık bitme derecesine geldiyse de seyyar satıcılar şehrin tarihinin vazgeçilmez öğelerinden bir tanesiydi. Hemen her seyyar satıcının kendine has kıyafetleri, manileri, sözleri, adetleri ve teşkilatlanmaları vardı. Bu seyyar satıcıların bir kısmı son buldu, bir kısmı başka şekillere dönüştü, bir kısmı ise artık tamamıyla bitti. İşte unutulmaya yüz tutmuş İstanbul'un eski esnaflarından sadece birkaç tanesi.

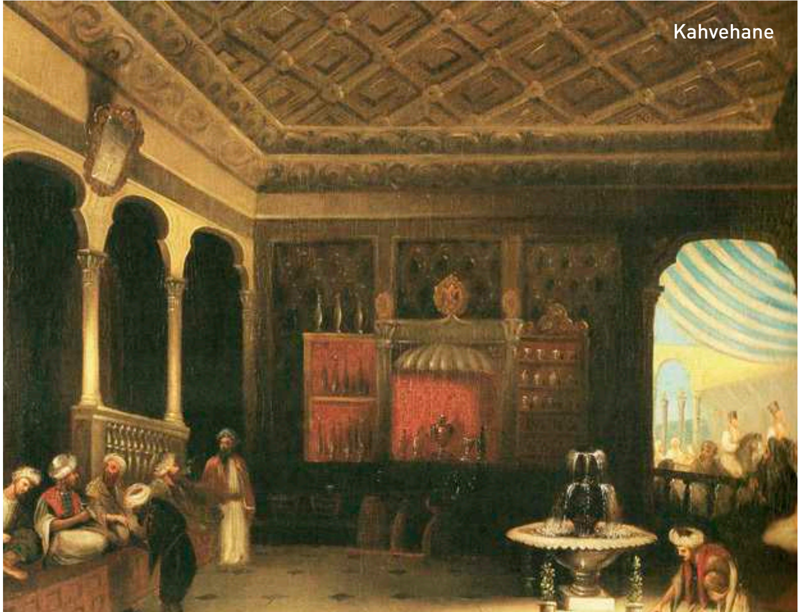

BERBERLER

İstanbul'un fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatına değin süren devirde İstanbul'da berber dükkanları nasıl yerlerdi, berberler ne yaparlardı bilen yoktur. Zira Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatında kahvenin İstanbul'a gelmesi ve kahvehanelerin açılmasıyla birlikte berber dükkanları kahvehanenin bir bölümü haline gelmiştir. Osmanlı kayıtlarında berberler, ayrı bir esnaf grubu olarak sayılmaz, kahvehane esnafının yamağı olarak kabul edilirlerdi. Bunun yanı sıra seyyar berberler de İstanbul'un mahallelerini karış karış gezip müşteri buldukları yerde, sokağın ortasında çantalarını açıp tıraşa başlarlardı. Tabii o devrin berberleri sadece saç tıraş etmez farklı ilimlere de vakıf bulunurlardı. Devrin sünnetçileri de berberlerdi, sünnet olacak çocuklar için berber eve davet edilirdi. Berber, sünnetçiden başka aynı zamanda dişçiydi. Dişi ağrayan, kahvehaneye gider, berberin dizine yatarak dişini çektirirdi. Hacamatı

Kahvehane

da yine berberler yapar, hastalar berbere giderek kan aldırırlardı. Berberler aynı zamanda sırrı ustadan çırağa geçen çeşitli merhemler de yaparlar, kellik, uyuz, sıraca ve egzama gibi çeşitli cilt hastalıklarına deva bulmaya çalışırlardı. Sultan 4. Murad kahveyi yasaklayıp kahvehaneleri yıktırınca berberler Osmanlı tarihinde ilk defa olmak üzere müstakil dükkanlara taşındılar. Fakat, Sultan Murad'ın vefatı ile birlikte yine kahvehanelerin bir köşesine yerleşmeye başladılar. İstanbul'daki tüm kahvehaneler ve berberler Yeniçeri Ocağı'na kayıtlıydı. Yeniçeriler tüm kahvehaneleri kendi aralarında paylaşmışlar ve buraların güvenliğini üstlenmişlerdi. Tabii bu iş karşılığında kahvehaneler kendilerinden sorumlu yeniçerilere rüşvet verir, onlar da buralarda yapılan her türlü kanunsuz ve uygunsuz işe göz yumardı. Sultan 2. Mahmud da bu durumdan haberdar olduğundan 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı topa tutup tarihten sildiğinde, ilk iş kahvehaneleri de kapattırdı. Böylece İstanbullular bir süre berbersiz kaldılar. Sonrasında ise Sultan Mahmud, aylardır tıraş olamayan fakir fukaraya merhamet ederek berberlerin kahvehanelerden ayrı bir esnaf grubu olarak tanınmasına ve berber dükkanlarının tekrar açılmasına dair ferman verdi. Böylece İstanbul'da berber dükkanları açılabildi. Sultan 2. Abdülhamid'in saltanat yıllarındaysa İstanbul'da bugün olduğu gibi Avrupai

Kahvehane

berber dükkanları açılmaya başlandı. Berber koltuklarının, tıraş takımlarının yer aldığı, berberlerin ve çıraklarının beyaz önlükler giydiği bu dükkanlar kendilerini geleneksel berberlerden ayırmak için 'perukar' adını kullandılar. Cumhuriyet devriyle birlikteyse İstanbul'un geleneksel berberleri tamamen ortadan kalktı ve bugünkü gibi muntazam berber dükkanları açıldı. Perukar adı da terk edilerek yine berber adı kullanılmaya başlandı.

CİĞERCİLER

İstanbul'da ciğerci demek, Arnavut demekti. Bunların kendilerine has kıyafetleri de vardı. Şalvar, tozluk, sırtlarından dizlerine kadar inen bir üstlük giyerlerdi. Geniş kemerlerinin üzerinden boy boy bıçaklarını sarkıtırlardı. İstanbul'da, eşekle, atla, yahut tel dolapların içinde ciğer satmak adeti yoktu. Sabahın ilk ışıklarında İstanbul sokaklarında ve mahalle aralarında "Ciğeeer!" diye gevrek gevrek bağırışlar duyulurdu. Arnavut ciğerci, uzun bir sopaya tam takım ciğerleri denge oluşturacak şekilde bağlar, bunu da omzuna atarak tepesinde sinekler, arkasında kediler İstanbul mahallelerini gezerdi.

LEBLEBİCİLER

Leblebiciler, İstanbul'da imar hareketinin baş düşmanlarıydı. Genellikle Çankırı havalisinin Türklerinden olan leblebiciler, bir dükkanda çıraklık edip işi öğrendikten sonra sırtlarında kıldan dokunmuş bir elbise, ayaklarında pabuç, omuzlarında terini silmek için bir çaput, elinde de beline bağlı bir kalbur içinde az miktarda üzümle karıştırılmış leblebileri ile gezerlerdi. İstanbul mahallelerini karış karış gezip semtin çocuklarını da peşle-

Ciğerciler

Dilenciler

Sepetçi

rinde dolaştıran leblebiciler, çoğu zaman çocuklara sattıkları leblebiden para almazlardı. Onun yerine çocuklardan, evlerin cephelerinden söktükleri bakır, kurşun, demir gibi şeyleri isterlerdi. Çocuklar da bir külah leblebi alabilmek için soğuğa ve sıcağa maruz kalmak pahasına evlerin dış cephelerini soyarak leblebicilerle takas yaparlardı.

DİLENCİLER

İstanbul kuruldu kurulalı belki de şehrin değişmeyen tek esnaf takımı dilencilerdir. Ne Bizans imparatorları, ne de Osmanlı padişahları birbirleri ardına verdikleri emirlere ve fermanlara rağmen dilenciliği bitirememişler, imparatorlar, sultanlar, valiler gelip geçmiş, dilenciler her

daim kalmışlardır. Osmanlı döneminde, bakacak hiç kimsesi olmamak şartıyla kadın yahut erkek, iş yapamayacak kadar ihtiyar olan, iki gözü kör olan, iş göremeyecek derecede sakat olan, kötürüm, felçli, eli, ayağı kesilmiş kimselerin dilenmesine şer'an müsaade edilmişti. Dilenciler de diğer esnaf takımı gibi teşkilatlandırılmıştı. İstanbul'un asayişinden Yeniçeri Ağası sorumluydu. Ağa, dilencileri zapturapt altına almak üzere 'Dilenciler Başbuğu' adı verilen bir amir tayin ederdi. Bu görevli de İstanbul'da dilenmek isteyenleri tetkik eder, şeriata göre dilenmelerinde mahsur olmayan kimselere 'Cer Kağıdı' adında bir belge verir ve dilenmelerine müsaade edilirdi. Elinde Cer Kağıdı olmayan kimselerin İstanbul'da dilenmeleri kesinlikte yasaktı. Ayrıca bir de İstanbul'a

Seyyar karpuzcu

Kavuncu

özel olmak üzere mezarlık dilencisi adı verilen dilenciler vardı. Bunlar da mezarlıklarda oturup ağıt yakarak dilenirler veya bir cenaze olduğunda başına gidip ağlayarak harçlık isterlerdi. Osmanlı'nın koyduğu tüm yasaklara rağmen tarih boyunca İstanbul'da devamlı kaçak olarak dilenenler, dilenciliğin yanı sıra fuhuş ve hırsızlık gibi işlerle de uğraşanlar ve sağa sola rüşvet dağıtanlar oluyordu. Osmanlı padişahları bu gibi işlerle bizzat ilgileniyor ve şehrin asayişini sağlayabilmek için ferman üzerine ferman veriyor, gerektiğinde bu kimseleri İstanbul'dan sürdürtüyorlardı. 1759 yılında Sultan Üçüncü Mustafa'nın İzmit Kadısı ile Kocaeli Sancağı Paşası'na gönderdiği ferman bunlara bir örnektir: "*Cümle azası tam ve sıhhati yerinde olduğu halde İstanbul'da dilenmekte olan 43 nefer dilenci toplanmış ve bir kayığa konularak İzmit'e gönderilmiştir. Her birini muhtelif işlerde kullanmak üzere köylü ve sanatkar yanına amele ve ırgat olarak dağıtın ve kaçmamaları için gerekli tedbir alınsın.*" Evliya Çelebi de İstanbul'daki dilenci esnafını şu satırlarla anlatır: "*Dilenciler esnafı yedi bin adettir. Bir alay cerrar, kerrar gariplerdir. Her birinin birer yünden, softan hırkaları, ellerinde çeşit çeşit alemleri, başlarında hasırdan ve hurma lifinden destarları olduğu halde, Ya Fettah ismi şerifi ile cümle körleri birbirlerinin omzuna yapışıp kimi anadan doğma ve kimi sonradan olma topal, kimi kambur, kimi inmeli, kimi saralı, kimi elsiz, kimi ayaksız, kimi çıplak, bir hengame ile nice bin bayrakların arasında Cerrar Şeyhini ortaya alıp, Şeyh dahi dua edip yedi bin fukara bir ağızdan Allah Allah ile amin dediklerinde sadaları gökyüzüne ulaşır. Bu tertip üzerine dilencilerin şeyhi Alay Köşkü dibinden geçerken durup padişaha hayır dua ederler.*" Sultan Abdülhamid 28 Ocak 1896'da Darülaceze'yi açınca İstanbul'da dilenciliği yasakladı. Kadın, erkek, müslim, gayrimüslim bakıma muhtaç olanların Darülaceze'ye yerleşmelerini, dilenmeye devam edenlerin zabıta tarafından yakalanarak Darülaceze'ye yatırılmalarını, İstanbullu olmayan dilencilerin ise geldikleri şehirlere gönderilmelerini emretti. Fakat, Sultan Abdülhamid dahi dilenci esnafını yenemedi ve bugün belki de sayıları on binleri bulan bu insanlar her daim İstanbul hayatında varlıklarını sürdürdü.

DONDURMACILAR

Sadece yaz aylarında İstanbul sokaklarını aşındıran dondurmacılar, hazırlıklarına kıştan başlarlardı. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar İstanbul'da don-

durma ya tepsiler içinde evlere satılır, ya da küçük cam bardakların içinde sokakta satılırdı. Cam bardaklarını, altlarına koyacakları tabakları, kaşıkları, havlularını hazırlayan dondurmacılar Hıdırellez günü çalışmaya başlarlardı. Hıdırellez gününden önce ise şehrin salepçisi de yine bu dondurmacılardı. Dondurmacılar patiskadan kolalı şalvar, ayaklarına beyaz çorap giyer, fesleri-nin altına bir yemeni yahut mendil sererler, bellerine ise peştamal bağlarlardı. Peştamalın üzerinde ise avadan adı verilen sanatkarane bir şekilde işlenmiş, bardakları koymak üzere hazırlanmış pirinç bir bardaklık bağlarlardı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bardakla dondurma satmak yasaklandı. Bardağın yerini önce kağıt helva, sonrasında ise külahlar aldı.

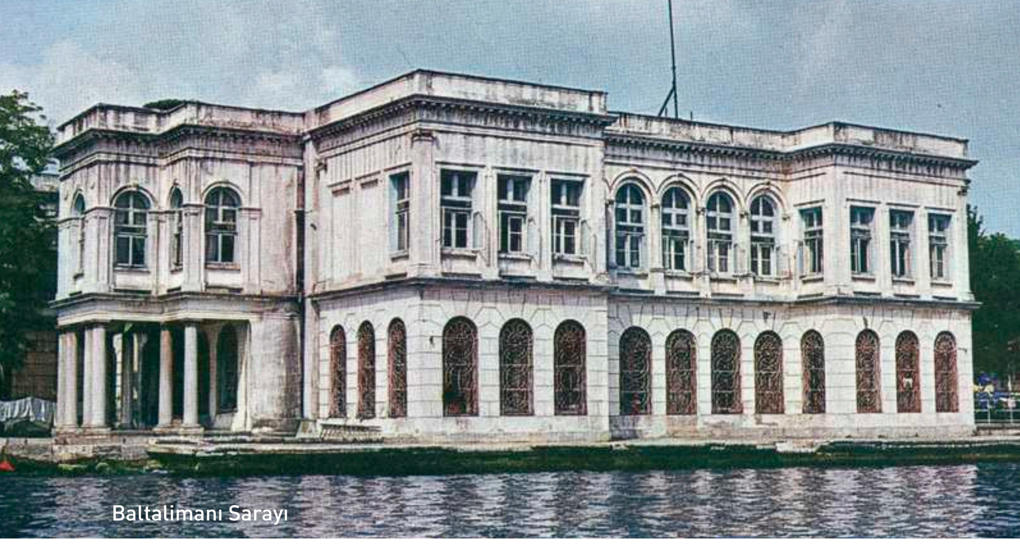

Dondurmacı

Manav

BU YALILARIN ÜZERİNDEN

KARA BULUTLAR GİTMİYOR

Bugün olduğu gibi Osmanlı döneminde de Boğaziçi yalılarında oturmak büyük bir prestij işiydi. İmparatorluğun güç ve makam sahipleri bu gösterişli yalılarda yaşardı. Ancak en tepedeki bu insanların düşüşleri de hep en hazin şekilde oldu. Onlarca ailenin yaşadığı felaketler, iflaslar, intiharlar, cinayetler, idamlar ve sürgünler belleklere kazındı. Bu nedenle yüzlerce yıl boyunca Boğaziçi yalılarının uğursuz hatta lanetli olduğuna dair söylentiler bitmedi. Söylentilerden çekinip yalılardan uzak duran pek çok kişi oldu. Felaket hikayeleri ne kadar doğru elbette bilinmez ancak sahiplerine gün yüzü göstermeyen kimi yalılar bu yazıya konu olmaktan kendini yine de kurtaramadı.

Baltalimanı Sarayı

BALTALİMANI SARAYI

Boğaz'da sahiplerine kötü şans getiren yalılar söz konusu olduğunda akla ilk gelen mekan şüphesiz Baltalimanı Sarayı'dır. Burası daha önce Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın yalısıydı. Mustafa Reşit Paşa'nın oğlu Ali Galip Paşa'nın Sultan Abdülmecid'in kızı Fatma Sultan ile evlenmesine karar verildiğinde yalı Osmanlı Sarayı tarafından satın alınarak yeni evlenen Sultan'a hediye edildi. Kırım Savaşı'na rastlayan Fatma Sultan ile Ali Galip Paşa'nın günlerce devam eden görkemli düğünleri bu sarayda yapıldı. Baltalimanı Sarayı, devrinde Boğaziçi'nin en zevkli ve gösterişli sarayı olarak kabul ediliyordu. Fakat Fatma Sultan'ın bu görkemli saraydaki gözde evliliği, fazla uzun ömürlü olmadı. Fatma Sultan'ın eşi Ali Galip Paşa, 8 Kasım 1858 gecesi Sarıyer'de verilen bir davetten kayığıyla Baltalimanı'ndaki sarayına dönerken bir İngiliz şilebinin çarpması sonucunda kayboldu. Ali Galip Paşa'nın cesedi haftalar sonra Beykoz açıklarında bir balıkçı tarafından bulundu, Fatma Sultan ise 19 yaşında dul kalmış oldu. Fakat Fatma Sultan'ın talihsizliği bununla sınırlı kalmadı. Fatma Sultan ikinci evliliğini o sırada yıldızı çok parlak olan bir isimle, Nuri Paşa ile yaptı. Sultan bu evlilikten iki çocuk dünyaya getirdi fakat her ikisi de genç yaşlarında vefat ettiler. Nuri Paşa ise Sultan Abdülaziz suikastına karıştığı gerekçesi ile Sultan Abdülhamid'in kurdurduğu Yıldız Mahkemesi'nce mahkum edildi ve Taif'e sürgüne gönderildi. Nuri Paşa, bu sürgünden bir daha dönemediği gibi Taif'te akıl sağlığını da tamamıyla kaybetti. Bunun üzerine kardeşi Sultan Abdülhamid'in aleyhine dönen Fatma Sultan, diğer kardeşi Sultan Murad'ın tahta geri dönmesi için çeşitli girişimlerde bulundu. Sultan Abdülhamid bu durumdan haberdar olunca

ablasının Baltalimanı Sarayı'ndan çıkmasını yasakladı ve Fatma Sultan 1884 yılında, henüz 44 yaşında iken bu sarayda vefat etti. Fatma Sultan'ın vefatının ardından Sultan Abdülhamid'in diğer bir dul kardeşi Mediha Sultan, bu sarayın kendisine verilmesini istedi. Sultan Abdülhamid de bu isteği kabul etti fakat Mediha Sultan da bu sarayda güzel günler yaşayamadı. Büyük bir aşkla evlendiği Samipaşazade Necip Bey'i hastalıktan kaybeden sultan, bu yalıda oğlu Sami Bey ile beraber yaşıyordu. 1886 yılında ise Mediha Sultan, Ferit Paşa ile evlendirildi. Tarihe Damat Ferit Paşa olarak geçen ve yanlış politikaları nedeniyle işgal döneminde herkesin hedefi haline gelen Ferit Paşa yüzünden, Mediha Sultan da zor günler yaşadı. 1922 yılında Mediha Sultan ve Damat Ferit Paşa ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar ve Avrupa'da çok zor günler yaşadılar. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaysa yalı metruk bir halde bırakıldı. Ocak 1925'te düzenlenen bir müzayedeyle yalıdaki tüm eşyalar satılarak boşaltıldı. Uzun bir dönem boş kaldıktan sonra da Balıkçılık Enstitüsü'ne devredildi ve yanlış kullanımlardan dolayı daha da harap bir hale geldi. Sonrasındaysa bugün de olduğu gibi bir Kemik Hastanesi'ne dönüştürüldü.

Damat Ferit Paşa

Fatma Sultan

Sait Halim Paşa Yalısı

SAİT HALİM PAŞA YALISI

Boğaz'ın felaketleriyle meşhur bir başka yapısıysa Yeniköy'deki Sait Halim Paşa Yalısı'dır. Sadrazam Sait Halim Paşa'ya İtalya ve Almanya tarafından hediye edilen ve yalının rıhtımına yerleştirilen aslan heykellerinden dolayı yalı, Aslanlı Yalı olarak da anılır. Bu yalının yerinde eskiden Düzyan Ailesi'nin görkemli yalısı bulunuyordu. Düzyan Ailesi, kuşaklar boyunca Darphane'nin yönetimini üstlenmişti, dolayısıyla imparatorluğun en zengin ailelerinden bir tanesiydi. 1819 yılında Düzyan Ailesi'nin önde gelen isimleri Darphane'de yolsuzluk yaptıkları gerekçesiyle tutuklandılar. Ailenin dört mensubu Yeniköy'deki bu yalının pencerelerine asıldı ve cesetleri günlerce o şekilde teşhir edildi. Yalı bu kötü şöhretinden dolayı uzun yıllar

Fatma Sultan'ın ilk eşi Ali Galip Paşa

alıcı bulamayarak metruk kaldı. Daha sonra yalıyı 1863 yılında Vlastro Aristaki satın alarak yıktırttı ve yerine yeni bir yalı yaptırdı. Fakat talihsizlikler yeni yalıyla birlikte de bitmedi. Aristaki de burada güzel günler yaşayamayınca yalıyı 1876'da Mısırlı Prens Abdülhalim Paşa'ya sattı. Abdülhalim Paşa 1878 yılında ikinci yalıyı da yıktırttı ve yerine Mimar Adamanti'ye bugünkü yapıyı yaptırdı. Fakat Abdülhalim Paşa da burada fazla uzun zaman geçiremedi. Vefatının ardından yalı paşanın dokuz çocuğuna kaldı. 1894 yılında paşanın oğullarından Prens Said Halim Paşa, kardeşlerinin hisselerini satın alarak yalıya tek başına sahip oldu. Fakat Said Halim Paşa da burada uzun zaman kalamadı. Evinde silah ve zararlı yayınlar sakladığı Sultan Abdülhamid'e jurnallenince İstanbul'u terk edip önce Avrupa'ya, sonrasındaysa Mısır'a gitmek zorunda kaldı. 1908'de İstanbul'a geri dönerek tekrar Yeniköy'deki yalısına yerleşen Sait Halim Paşa, Birinci Dünya Savaşı gibi imparatorluğun en zor günlerinde dışişleri bakanlığı ve sadrazamlık makamlarında bulundu. Savaşın sona ermesinin ardından savaş suçlusu olarak yargılandı ve 1919 yılında Malta'ya sürgüne gönderildi. 29 Nisan 1921'de serbest bırakıldı fakat bir daha İstanbul'a dönmesine izin verilmedi. Roma'ya yerleşen Sait Halim Paşa, 6 Aralık 1921'de Ermeni bir suikastçı tarafından öldürüldü. Sait Halim Paşa'dan oğlu Prens Halim'e geçen yalı, 1968'de Turizm Bankası'na satıldı. 1994 yılında Maliye'ye devredildi, 1995 yılındaysa Başbakanlık Yazlık Konutu olarak hazırlanırken büyük bir yangın geçirdi ve başta Sait Halim Paşa'dan kalan tablolar olmak üzere birçok kıymetli eşya bu yangınla yok olup gitti. Yalı 2004 yılından beri düğün, toplantı ve davetlerin verildiği bir mekan olarak İstanbulluların hayatında yer almaya devam ediyor.

Sadrazam Sait Halim Paşa

HÜSEYİN AVNİ PAŞA YALISI

Anadolu Yakası'nın kötü talihi eksik olmayan yapılarının başında ise Üsküdar

Hüseyin Avni Paşa Yalısı

Paşalimanı'ndaki Hüseyin Avni Paşa Yalısı geliyor. Sultan Abdülaziz devrinin seraskerlerinden yani genelkurmay başkanlarından ve valilerinden bir tanesi olan Hüseyin Avni Paşa, Üsküdar'daki yalısını genişletebilmek için yalının yanındaki mezarlığı yıktırtmak istiyordu. Nihayetinde devrin şeyhülislamı, paşanın şerrinden korktuğu için mezarlığın yıkılmasına dair fetva verdi. Mezarlıklardan sorumlu olan Kazasker Arabzade Ataullah Efendi de paşadan çekindiği için mezarlığın yıkılmasına ses çıkartmadı. Sonuç olarak Hüseyin Avni Paşa mezarlığı sorunsuzca yıktırttı ve yalısını genişletti. Bu olaydan birkaç ay sonraysa, önce Kazasker Ataullah Efendi bir hastalık neticesinde gözlerini kaybetti. Sonrasında ise Hüseyin Avni Paşa, askeri bir darbe ile Sultan Abdülaziz'i tahtından indirdi ve Sultan Abdülaziz'in kayınbi-

Serasker Hüseyin Avni Paşa

raderi Çerkes Hasan'ın düzenlediği bir suikastte can verdi. Hüseyin Avni Paşa'nın ölümünün ardından yalı hanedana geçti. Burada bir müddet Cemile Sultan, sonrasındaysa Ayşe Sultan yaşadı. Son olarak ise yalı Sultan Abdülhamid'in büyük oğlu Şehzade Selim Efendi'ye tahsis edildi. Fakat Selim Efendi de burada uzun zaman geçiremedi ve hanedanın yurt dışına sürgün edilmesiyle birlikte yalı boşaldı. Katipzade Sabri Bey tarafından satın alınan yapı tütün deposu olarak kullanılmaya başlandı. Sonrasında ise yalı, Nemlizade Midhat Bey'e geçti. Midhat Bey de bu yalıyı yıktırtarak Mimar Vedat Tek'e bugün de var olan Boğaz'ın en yüksek binasını yaptırdı. Fakat bu yapı Midhat Bey'in de elinde fazla kalamadı, yapı önce Reji İdaresi'ne sonrasında ise Deniz Nakliyat'a geçti. 1998'de butik otel yapılmak üzere Vedim İnşaat'a satıldı fakat bu da hiçbir zaman mümkün olmayıp bina hızla el değiştirdi. 1999'da Yeni İstanbul İnşaat'a, 2001'de Interbank'a, 2002'de ise BDDK'ya geçen yapı, 2002'de ise Park Holding'e geçti ve hala holding merkezi olarak kullanılıyor.

ETHEM PERTEV YALISI

Kanlıca'da bulunan yalı, Sultan Abdülmecid'in hareminde iken padişahın 1863'deki vefatının ardından saraydan çıkarılan Fatma Hanım isimli bir saraylı hanım tarafından yaptırıldı. Bu nedenle yalı, Saraylı Hanım Yalısı, yahut çok süslü bir yapı olduğu için Süslü Yalı olarak da bilinir. Bu yalıda hiç kimseyle görüşmeyen ve münzevi bir hayat süren Saraylı Fatma Hanım, maddi sıkıntılar çekmeye başlayınca yalısını kiraya vermek zorunda kaldı. 1905 yılında yalıyı kiralayan ise ailesi Bulgaristan'ın Tırhala kentinden göç eden ve 1895'te Mekteb-i Tıbbiye'nin eczacılık bölümünden mezun olan Ethem Pertev Bey oldu. Ethem Pertev Bey, Aksaray'da kendi adını taşıyan bir eczanenin sahibiydi. Kanlıca'da bulunan Saraylı Hanım Yalısı'nın kendisine şans getirdiğine inanan Ethem Pertev Bey, 1908 yılında kiracısı olduğu yalıyı satın aldı. 1913 yılında yalısında yakın dostalarına bir yemek verdi. O sırada Boğaz'dan geçen bir Romanya bandıralı gemi, yalının sallanmasına sebep oldu. Biraz zaman geçip de dondurma servisine başlandığında ise Ethem Pertev Bey'in büyük oğlu Fehmi'nin salonda olmadığı anlaşıldı. Konuklardan Cibali Eczanesi sahibi Necati Bey, çocuğun gemi dalgalarından ve kayıkhaneden bahsettiğini hatırlayıp hemen yalının altındaki kayıkhaneye koştu ve dalgalarla mücadele edemeyip can veren çocuğun cesedini kayıkhanenin bir köşesinde buldu. Bu acı hadisenin ardından Ethem Pertev Bey artık bu yalıda yaşayamadı ve Erenköy'e taşınarak 1927'de burada vefat etti. Yıllar boyunca devamlı el değiştiren yalı, aynı akıbeti bir kere daha yaşadı ve bu sefer bir kuru yük gemisi yalıya çarparak yapıya büyük zarar verdi.

Ethem Pertev Yalısı

ESKİ İSTANBUL EXPO'LARI

Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeniliklerden olan ve her ülkenin modern teknolojide katettiği mesafeleri uluslararası bir arenada sergiledikleri Expo, ilk olarak 1851 yılında Londra'da yapıldı. Tarihçi Eric Hobsbawm'ın deyişiyle Expo, "Ekonomi ve sanayideki zaferleri kutlamaya yönelik, batının kendisini alkışladığı yeni ve büyük ayinlerdi." Osmanlı İmparatorluğu da 1800'lü yılların ortalarından itibaren Paris'te düzenlenen Expo'lara kayıtsız kalmadı, Sultan Abdülaziz Paris'e giderek 1867 Paris Expo'sunu ziyaret etti

1867 Paris Sergisi'nde Mısır ve Osmanlı Pavyonları.

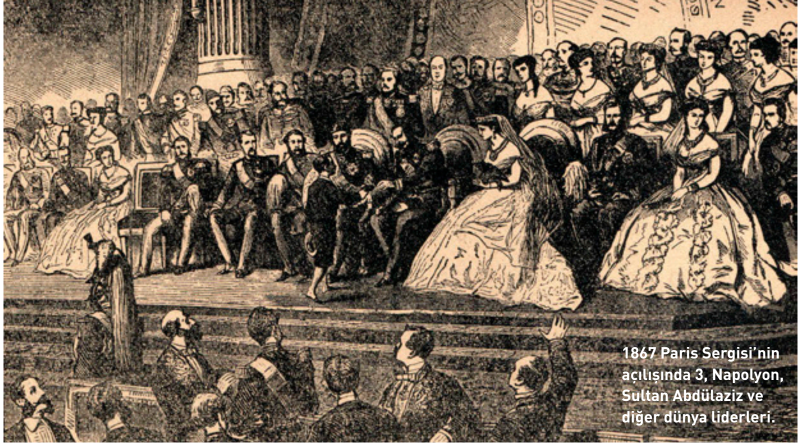
1867 Paris Sergisi ile beraber Expo, sadece teknolojik gelişmelerin sergilendiği bir fuar olmaktan çıktı. İlk defa 1867 Paris Expo'sunda her millete ayrı pavyonlar tahsis edildi. Tüm uluslar kendi mimarilerinde pavyonlar inşa ederek, kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını da sergilemeye, özellikle doğulular her zaman merak uyandıran yaşam tarzlarını batılıların ayağına getirmeye başladılar. Artık, doğunun cazibesini görebilmek için Marsilya'dan kalkan bir gemiye binmeye ihtiyaç yoktu. Böylelikle yeni bir turizm türü daha yaratılmış oluyordu.

Sanayi Devrimi'ne henüz adapte olamayan ama bu konuda hevesli davranan Osmanlı İmparatorluğu da tüm dünyanın ilgi ile takip ettiği bu organizasyona kayıtsız kalamadı. İlk Expo'lardan itibaren Osmanlı İmparatorluğu da bu sergilere katılmaya, teknolojisini ve yaşam tarzını sergilemeye başladı. Hatta 1867 Paris Expo'sunun açılışı nedeniyle bizzat Sultan Abdülaziz Paris'e gitti. Bu bir Osmanlı padişahının yurt dışına yaptığı ilk seyahatti ve sultanın ziyareti, Avrupa gündeminde Expo'nun dahi önüne geçmeyi başarmıştı. Bu organizasyon sayesinde literatür, Osman Hamdi Bey'in hazırladığı Elbise-i Osmani ve bir komisyon tarafından kaleme alınan L'Architecture Ottoman gibi birçok önemli çalışmaya da sahip oldu.

1851 Londra, 1853 New York, 1855 Paris ve 1862 Londra dünya sergilerinin ardından tarihteki beşinci Expo'ya ev sahipliği yapmaya Osmanlı İmparatorluğu aday oldu. ***'Sergi-i Umumi-i Osmani'*** adıyla bilinen 1863'teki serginin

mekanı olarak ise tarih boyunca şehrin merkezi konumundaki Sultanahmet Meydanı seçildi. Yeni tarzda bir sergi salonunun inşasını isteyen Osmanlı hükümeti, bu işi Marie-Augustin-Antoine Bourgeois ve Léon Parvillée isimlerindeki iki Fransız mimara verdi. Bourgeois yapının genel mimarisini üstlenirken, Parvillée ise iç mekanın tasarımını yürüttü.
Format olarak kendisinden önceki dört dünya sergisinin tarzını benimseyen Sergi-i Umumi-i Osmani diğer sergilerden daha küçük ölçekteydi. Osmanlı sanayisinin sorunlarını tespit edip bunlara çözüm getirmesi ve Avrupa sanayisine karşı milli sanayinin desteklenmesine katkı sağlaması düşünülen serginin yine de lokal bir sergi olmasından imtina edilerek o sırada sanayinin en ileri noktasında yer alan Avrupa devletlerinin katılımı da teşvik edildi. 13 bölüme ayrılan sergi alanında el işleri, dokumalar, sanayi ve madencilik ürünleri, mobilyalar, halılar ve müzik aletleri sergileniyordu. Sergi alanının on üçüncü bölümünün ise sanata ve yayıncılığa ayrılması uygun görüldü. O devirde İstanbul'un en meşhur iki fotoğrafçısının, Abdullah Biraderler ile Pascal Sébah'ın da fotoğraflarının sergilendiği bölümde, ayrıca çizimler, tablolar, haritalar çeşitli baskı işleri, kitaplar ve mimari maketler sergileniyordu. Sergi alanının en geniş bölümü ise tarım ürünlerine ayrılmış ve burada imparatorluğun çeşitli köşelerinden getirtilen 212 buğday çeşidi sergilenmişti. Bu bölüm, Osmanlı İmparatorluğu'nun sanayileşmenin yanı sıra tarıma da verdiği önemi ve tarımın imparatorluk ekonomisindeki önemli yerini vurguluyordu.
İstanbul Expo'su tüm dünyada büyük bir ilgi ile karşılandı. Sergi, büyük çapta bir yatırım ve turizm faaliyeti doğurmuş, Avrupa'nın birçok köşesinden sanayiciler, iş adamları, gazeteciler sergiyi görebilmek için İstanbul'a gelmişti. Osmanlı idaresi, sergiye katılımı özendirmek için sergi ve çevresindeki toplu ulaşım ücretlerini indirdi ve Avrupa'daki örneklerinde olduğu gibi serginin etrafına çeşitli dinlence ve eğlence mekanları da açıldı. Cuma ve cumartesi günleri Asakir-i Ni-

1863'de kapılarını açan Sultanahmet'teki Sergi-i Umumi-i Osmani.

1867 Paris Sergisi'nin açılışında 3, Napolyon, Sultan Abdülaziz ve diğer dünya liderleri.

zamiye-i Şahane Mızıkası da sergi alanında konserler veriyordu. Kadınlar sergiyi sadece çarşamba ve cumartesi günleri gezebilirken, erkekler de diğer beş günde ziyaret edebiliyorlardı. Avrupa'daki Expo binalarında olduğu gibi İstanbul'da, Sultanahmet'te inşa olunan sergi binası da kalıcı olmayıp 1865 yılında yıkıldı.

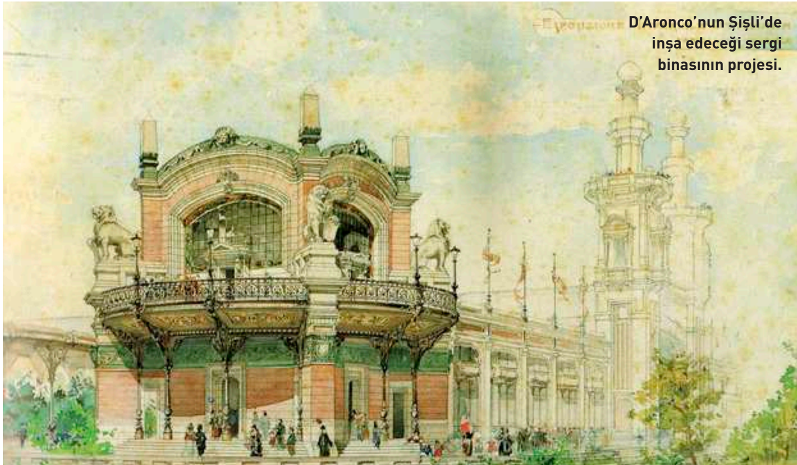
Sergi-i Umumi-i Osmani'den tam 30 sonra, 1893 yılında, devrin padişahı İkinci Abdülhamid, ***"memleketin servet ve refahının gelişmesini teşvik etmek"*** amacıyla İstanbul'da ikinci bir serginin düzenlenmesine karar verdi. ***"Dersaadet Ziraat ve Sanayi Sergi-i Umumisi"*** adı verilen bu ikinci sergi için, Şişli'de, 142 bin metrekarelik bir alan seçildi. Bu sergide de imparatorluğun sanayi, sanat ve zirai ürünlerinin sergilenmesinin yanı sıra Avrupa teknolojisi ve ürünleri de sergilenecekti. Böylelikle tüm dünyaya Osmanlı üretimi ve gelişimi gösterilirken, diğer yandan Osmanlı girişimcileri ve üreticileri de dünyadaki gelişmeleri gözlemleyerek yeni ufuklar kazanabileceklerdi. Bunun için sergi düzenleme komitesindeki asil üyeliklerden bazılarının yabancılara verilmesi kabul edildi. Ayrıca bu sergi, diğer Expo'ların aksine geçici değil, kalıcı olacak ve sadece kış aylarında kapalı kalacaktı.

Yeni sergide üzerinde önemle durulan meselelerin başında sergi binasının mimarisi geliyordu. Zira serginin en önemli amaçlarından bir tanesi de mimariyi desteklemek, modern mimari tarzların Osmanlı coğrafyasında da uygulanmasıydı. Serginin düzenleme kurulu üyelerinden Orman ve Maadin Nazırı Selim Melheme Paşa, o güne değin Avrupa'da düzenlenen sergilerin bina fotoğraflarını ve mimari projelerini bir araya toplayarak bunları Sultan Abdülhamid'e sundu. Tüm bu yapıların ve projelerin içerisinde ise sultanın en çok dikkatini çeken ve hoşuna giden yapı 1890 Torino sergisi oldu. Bunun

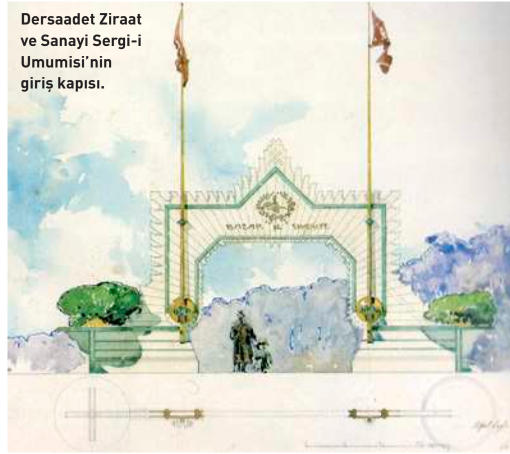

Mimar Raimondo D'Aronco

üzerine İtalya'nın İstanbul Büyükelçisi Luigi Avogadro di Collobiano vasıtası ile İtalya'yla iletişime geçildi. İtalya'nın verdiği isim, Mimarlık Sergisi Binası'nın cephe yarışmasını kazanan Raimondo D'Aronco oldu. Bunun üzerine mimarın hemen yola çıkarak İstanbul'a gelmesi istendi. D'Aronco da bu isteğe uydu fakat İstanbul'a geldiğinde sultana başka projelerin de verildiğini gördü. Bunun üzerine hızla çalışmalara başlayan D'Aronco, 25 gün içerisinde bir proje hazırlayarak rakiplerinin önüne geçmeyi ve sultana kendi projesini kabul ettirmeyi başardı.

Çizilen projelerden çok memnun kalan Sultan Abdülhamid, D'Aronco'yu bir nişanla onurlandırarak sergi binasının inşasında mimarı serbest bırakacağını ve İtalyan ustaları çalıştırmasına razı olduğunu söyledi. Bunun üzerine inşa olunacak sergi binasının, üç metreye iki metre ebadında ayrıntılı bir maketi hazırlanarak padişaha takdim edildi. Şişli'ye inşa edilecek sergi binasına ulaşım ise bölgeye inşa olunacak raylı sistem ile gerçekleşecekti. Dünya basını

D'Aronco'nun Şişli'de inşa edeceği sergi binasının projesi.

da padişahın bu kararı ile yakından ilgileniyor ve hemen herkes İstanbul sergisini takdirle karşılıyor, bu serginin hem Osmanlı sanayi hem de ticari ilişkilerde önemli bir rol oynayacağını söylüyordu.

Dersaadet Ziraat ve Sanayi Sergi-i Umumisi'nin giriş kapısı.

Fakat ne yazık ki herkesin takdirle karşıladığı ve başta padişah olmak üzere Osmanlı idaresinin başlıca gündemi haline gelen Dersaadet Ziraat ve Sanayi Sergisi hayata geçemedi. Çünkü, tam serginin inşasına başlanacağı sırada, 10 Temmuz 1894 günü İstanbul, tüm şehirde büyük bir hasara neden olan tarihindeki en büyük depremlerinden bir tanesini yaşadı. Başta Kapalıçarşı ve çeşitli camiler gibi şehrin anıtsal yapıları olmak üzere, birçok kamu binası büyük hasara uğradı. Bu yapıların bakımı ve sağlamlaştırma çalışmaları için birçok mimara ihtiyaç vardı. Bu nedenle D'Aronco da İtalya'ya geri gönderilmeyip kendisine pek çok yapının sorumluluğu ve o sırada kurulan imar heyetinin üyeliği verildi. Nitekim ilerleyen yıllarda, Art Nouveau akımının öncülerinden olan ünlü mimar, sergi binasını inşa edemese de şehrin farklı köşelerinde önemli yapılara imzasını attı.

Temel atma töreni için D'Aronco'nun inşa edeceği geçici pavyon.

İSTANBUL'DA

BİR OTEL HİKAYESİ

Sultan Abdülhamid'in, devlete olan hizmetleri nedeniyle Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya hediye ettiği konak, bugünkü önemli otellerden birinin inşasına da vesile olmuştu. Ancak bu hediyenin bir gün bambaşka kapılar aralayacağı, kuşkusuz o dönemde ne paşanın ne de padişahın aklına geldi.

Tevfik Paşa Konağı

Son sadrazam Tevfik Paşa

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat dönemine denk gelen 1560 yılında İstanbul'da bir türlü önü alınamayan büyük bir veba salgını başladı. Salgının yayılmasını engellemek için çeşitli tedbirler alınmaya başlandı, bu tedbirlerden bir tanesi de İstanbul içerisine ve Galata'ya yani yerleşimin olduğu bölgelere defnin yasaklanmasıydı. Bunun üzerine şehrin yeni mezarlığı olarak o sırada hiç yerleşimin olmadığı ve şehirden çok uzakta boş bir arazi olan bugünkü Taksim ve etrafı seçildi. Zamanla İstanbul'un en büyük mezarlığı haline gelen bu alan, hemen her dinden ve milletten kimseyi barındırıyordu. Taksim ve etrafındaki bölgenin bu kimliği neredeyse 1800'lü yılların ortalarına kadar devam etti. O yıllarda İstanbul'da kendisine bir konak inşa ettirmek isteyen İtalyan Elçisi Baron Blanc, yer olarak Gümüşsuyu'nda bugün Park Otel'in bulunduğu araziyi seçmişti. O yıllarda bölgede henüz herhangi bir yerleşim yoktu ve dört bir yanı mezarlıklarla çevriliydi fakat Baron Blanc buranın manzarasına hayran kalmış ve buraya iki yanında taş blokların yükseldiği 60 odalı bir konak inşa ettirerek, Amerikalı bir milyoner olan eşiyle beraber bu konağa yerleşmişti. Bir süre sonra İstanbul'daki görevi son bulan ve ülkesine dönmek zorunda kalan Baron Blanc Ayazpaşa'daki görkemli konağını 19 bin altın karşılığında Osmanlı İmparatorluğu'na sattı. O tarihten sonra da devlet bu konağı hariciye nazırlarının yani devrin dışişleri bakanlarının ikametine tahsis etmeye başladı. Nitekim konağın bulunduğu sokağın adı günümüzde de eski devirlerin bir hatırası olarak Hariciye Konağı Sokağı adını taşıyor. 1895 yılında Berlin Büyükelçisi Tevfik Paşa İstanbul'a dönüp Hariciye Nazırı tayin edilince de teamüllere uyu-

Tevifk Paşa'nın İsviçreli eşi.

larak Ayazpaşa'daki konak paşanın ve ailesinin ikametine tahsis edildi. Tevfik Paşa, Kırımlı asil bir aileye mensup bir kimseydi ve Ferik İsmail Hakkı Paşa'nın oğluydu. Askeri okuldan mezun olmasına ve süvari mülazımlığına kadar yükselmesine rağmen sağlık sebepleri nedeniyle askerlikten ayrılmış ve Tercüme Odası'nda memuriyetine devam ederek Roma, Viyana, Berlin, Atina ve Petersburg elçiliklerinde katip ve maslahatgüzar olarak bulunmuştu. Tevfik Paşa son derece ciddi asla lakayıtlık ve iltimas kabul etmez bir idareciydi. Bu yüzden Sultan İkinci Abdülhamid kendisine "Tevfik Paşa soba borusu gibi dümdüz bir adamdır" derdi.

SULTAN ABDÜLHAMİD'DEN TEVFİK PAŞA'YA HEDİYE!

1897 yılında da Tevfik Paşa, Sultan Abdülhamid'in kendisine yakıştırdığı bu unvanın hakkını verdi. O sırada devam eden Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı orduları Yunan ordularını bozguna uğratarak büyük

Tevfik Paşa ve ailesi.

Tevfik Paşa'nın konağı.

bir zafer kazanmışlar, Sultan İkinci Abdülhamid de bu zaferin sevinciyle, devrin önde gelen askerlerine ve paşalarına rütbe ve derecelerine göre ihsanlarda bulunmuştu. O sırada Hariciye Nazırı bulunan Tevfik Paşa'ya da 40 bin altınlık bir ihsan gönderildi. Fakat Tevfik Paşa zaten devletten maaş aldığını ve vazifesini yerine getirdiğini söyleyerek devrin geleneklerine aykırı olmasına rağmen padişahın ihsanını geri çevirdi. Bunun üzerine Sultan Abdülhamid paşayı huzuruna kabul ederek, kendisinin evi olmadığını duyduğundan Ayazpaşa'da oturduğu konağı kendisine hediye ettiğini, konağın değerini de devlet hazinesinden değil, kendi şahsi parasıyla karşıladığını ve artık bunu kabul etmesi gerektiğini söyledi ve Ayazpaşa'daki Hariciye Konağı'nı tapusuyla paşaya hediye etti. Tevfik Paşa ve ailesi uzun yıllar bu konakta yaşadılar. Sultan Abdülhamid'in saltanatı boyunca Tevfik Paşa Hariciye Nazırlığı mevkiini koruyabildi. Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilip Sultan Mehmed Reşad'ın tahta çıkması üzerineyse elçilikle Londra'ya gönderildi. O sırada iktidarı ellerinde bulunduran İttihatçılar, "Tevfik Paşa bir jest yapsa da konağı devlete geri verse" gibi sözler çıkarsalar da Tevfik Paşa'nın, "Benim hukukumu korumayan bir hükümeti ben Londra'da temsil edemem" şeklinde net bir cevap vermesi üzerine bu konu kapatıldı. Fakat Paşa'nın ailesiyle birlikte Londra'da bulunmasından dolayı Ayazpaşa'daki konak 1909 yılında aylık 60 altın liraya devrin Hariciye Nazırı Asım Bey'e kiralandı.

Asım Bey'in Avusturyalı eşi son derece titiz bir hanımdı. Konağın alt katındaki çamaşır odasını beğenmemiş ve en üst kata kendisi yeni bir çamaşırhane yaptırmıştı, fakat 1911 yılında bu çamaşırhanede başlayan bir yangın hızla yayılarak kısa sürede konağı, içindeki tüm eşyalar ve antikalarla birlikte yok etti. Muazzam konaktan geriye sadece iki tarafındaki taş blok binalar kalmıştı.

OTELİ KURMA ÇABALARI

Tevfik Paşa 1914 yılında İstanbul'a geri döndü. Fakat maddi yetersizlikler nedeniyle konağı tekrar yaptıramayıp ailesiyle beraber yangından arta kalan taş bloklara yerleşti. Sultan Vahdettin döneminde sadrazamlık makamında bulunan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son sadrazamı olarak tarihe geçen Tevfik Paşa uzun bir ömür sürdü ve 6 Ekim 1934'deki vefatına kadar Ayazpaşa'daki konağında yaşamaya devam etti. Henüz Tevfik Paşa hayattayken paşanın İsviçreli eşi Elisabeth Tschumi, Ayazapaşa'daki konakla ilgili sık sık, "Buranın çok güzel bir manzarası var. Buraya yan yana odalar yaptırıp kiraya vermek gerek" diyordu. Paşanın eşinin bu fikri ailede herkesin aklına yatmış ve gelir getirebileceği düşünülmüştü. Bunun üzerine Tevfik Paşa'nın küçük oğlu Ali Nuri Bey 1921 yılından itibaren konağın otele dönüştürülebilmesi için yerli ve yabancı yatırımcılarla görüşmeye başladı. Ali Nuri Bey'in görüştüğü Alman sermayedarlar bu fikre sıcak bakıp hemen çalışmaya

Park Otel'in inşa edildiği ilk yıllar.

ve birbirinden görkemli otel projeleri çizmeye başladılar. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan fikirler almaya ve bir ön hazırlık çalışması yapmaya başladılar. Fakat o sırada İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Nadolny'nin, "Türkiye'de böyle bir otelin alabileceğinin onda biri kadar otel müşterisi yoktur" demesi üzerine Alman yatırımcılar bu işten vazgeçerek geri çekildiler. Bunun üzerine Ali Nuri Bey, yerli yatırımcılarla uzlaşmaya varmaya çalışmış ve defalarca Pera Palas Oteli'nin sahibi Misbah Muhayyeş ile görüşmüştü. Ali Nuri Bey'i defalarca kabul ederek projelerini dinleyen Misbah Muhayyeş, en sonunda, "Bak Ali Nuri Bey, benim yegane amacım Tokatlıyan'ı batırmaktır. Bu maksatla Pera Palas Oteli'ni kurdum. Ayrıca sizin konağınızın bulunduğu yer sapadır, orada otel motel olmaz. İstanbul'da Beyoğlu'ndan başka hiçbir yerde bir otel tutunamaz" cevabını vererek görüşmeleri neticelendirdi.

TEVFİK PAŞA'NIN KONAĞI NİHAYET OTEL OLUYOR

1930 yılında Tevfik Paşa ailesinin eline çeşitli yerlerden paralar geçmeye başladı. Onlar da bu parayı konaklarını onartmak ve bir otele dönüştürmek için kullanmaya karar verdiler. Konağın iki tarafındaki taş bloklar bir kat daha yükseltilerek 24 oda elde edildi ve asıl yanan ahşap kısmın olduğu bölümeyse açık bir restoran inşa edildi. Sonrasındaysa Son Sadrazam Tevfik Paşa'nın konağı 'Miramare' ismiyle otel olarak hizmete açıldı. Fa-

Park Otel'in yerinde ilk açılan Miramare Otel.

kat çok geçmeden aile otel işletmenin zorluklarını görerek kendilerinin bu işin altından kalkamayacaklarına kanaat getirdi ve oteli bir başka işletmeciye kiraya vermeye karar verdi. Otel birkaç işletmeciye kiraya verildi ancak bu sefer de ya paralarını alamadılar ya da fuhuşa kadar varan skandallarla yüz yüze kaldılar. Nihayetinde otel, 1931 yılında, İstanbul'da Tokatlı isminde üç tane lokantası olan Aram Hıdır'a kiraya verildi. Son kiracının neden olduğu fuhuş skandalının da tamamıyla unutturulabilmesi için önünde yer alan bahçeden esinlenilerek otelin adı Park Otel olarak değiştirildi. Aram Hıdır'ın idaresi döneminde Park Otel her geçen gün biraz daha büyümeye ve İstanbul'da adından söz ettirmeye başladı. 1934'te otele 40 yeni oda eklendi, 1950'lerde oda sayısı 174'e ulaştı, 1950'lerden sonraysa 213'e kadar yükseldi. İstanbulluları Park Otel'e çeken en büyük neden keyifli restoranı, otelin büyüleyici orkestrası ve her gece düzenlenen danslardı.

MÜDAVİMLERİNDEN BİRİ DE ATATÜRK

Birçok akşam otelin restoranında yemek yiyen Atatürk, akşamları burada dansa kalırdı. Restoranı tenha görüp üzülmemesi için Atatürk'ün etrafındaki isimler o geleceği zaman dostlarını ve ailelerini de Park Otel'e getirirlerdi. İstanbul'u ziyaret eden İngiltere Kralı 8. Edward da Atatürk tarafından yine Park Otel'de ağırlanmıştı. Otelin en ünlü simalarından bir tanesi de Yahya Kemal Beyatlı idi. Tek başına yaşayamayan ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılayamacak durumda kalan Yahya Kemal Beyatlı'ya, en büyük hayranlarından Aram Hıdır, Park Otel'de bir oda tahsis etmiş ve büyük şair vefatına kadar bu odada yaşamıştı. Otelin devamlı misafirleri arasında devrin başbakanı Adnan Menderes de yer alıyordu. Menderes ne zaman İstanbul'a gelse muhakkak Park Otel'de kalır hatta Hilton açıldıktan sonra dahi, "Artık burası benim ikinci evim gibi oldu" diyerek Park Otel'de kalmaya devam ederdi. Menderes Park Oteli bırakmamıştı ama Hilton'un açılması Park Oteli

Alman firmasının Tevfik Paşa'nın konağı için çizdiği otel projesi.

Park Otel'in kurucusu Aram Hıdır

ciddi anlamda sarsmıştı. Hilton ile beraber İstanbul'daki otelcilik anlayışı değişmiş ve Park Otel artık modası geçmiş eski bir otel sınıfına düşmüştü. Her geçen gün artan masraflara ve rekabete artık daha fazla dayanamayan Park Otel 1970'li yıllarda kapanma kararı aldı. Gerçi 1950'lerden itibaren çeşitli Alman ve İtalyan grupları Park Otel'le ilgili yeni projeler hazırlamışlar ve oteli dönüştürmeyi planlamışlardı ama bu projeler de gerçekleşemedi. Neticede 1979 yılında Park Otel kapatıldı. Yıllar boyunca otelin kullandığı eşyalar ve takımlar, düzenlenen bir müzayedeyle elden çıkarıldı. Tevfik Paşa'nın ailesi ve Aram Hıdır da tüm hisselerini satarak Park Otel ile olan ilişkilerini tamamıyla kestiler. Yıktırılan otel binasının yerine senelerce yeni bir otelin yapılması beklendi fakat yaşanan anlaşmazlıklar ve yapılan usulsüzlükler nedeniyle uzun yıllar yeni bir otel yapılamadı. Park Otel'in yerinde başlatılan inşaat yıllarca otopark olarak kullanıldı. Nihayetinde son yıllarda yapılan çalışmalarla Park Otel yeniden inşa olunarak 2013 yılında Park Bosphorus Hotel adıyla tekrar hizmet vermeye başladı.

Tevfik Paşa'nın konaktaki çalışma odası.

DÜNÜYLE, BUGÜNÜYLE

SİMGE BEŞ ESER

Mimari eserler bir şehrin can damarı, kimliği, tarihidir. Binlerce yıl imparatorluklara başkentlik etmiş İstanbul da bu konuda dünyanın önde gelen şehirleri arasında. Bizans'tan Osmanlı'ya o kadar çok anıtsal bina var ki... Tarih boyunca İstanbul'u ziyaret eden seyyahlar, sanatçılar, askerler, siyasetçiler, maceraperestler bu yapılardan fazlasıyla etkilendiler ve kaleme aldıkları seyahatnamelerinde, hatıralarında yer verdiler, gravürlerini, resimlerini yaparak belgelediler. İçlerinde zamana/ilgisizliğe yenik düşenler olsa da neyse ki hala bizimle kalmaya direnenler de var.

Aya İrini Kilisesi

AYA İRİNİ KİLİSESİ

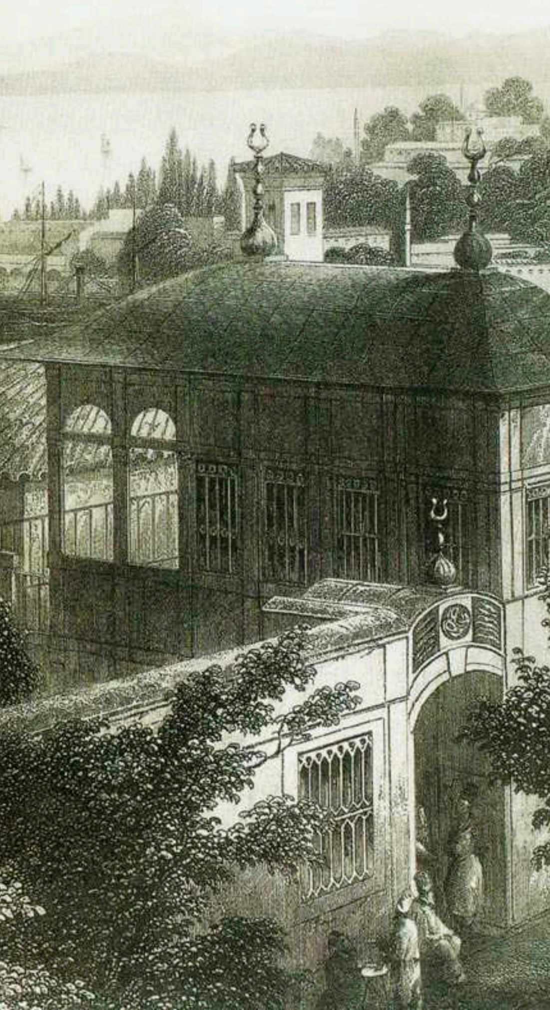
Kilise, Osmanlı döneminde silah deposuydu.

Kutsal Barış anlamına gelen Aya İrini Kilisesi'nin yerinde Roma döneminde Artemis, Afrodit ve Apollon mabetleri bulunuyordu. Birinci Constantinus, Patriklik Kilisesi olarak Ayasofya'yı inşa ettirdiğinde Ayasofya'nın avlusunda kalan Roma mabetlerinin kalıntıları üzerine de Aya İrini'yi inşa ettirdi. Büyük bir yangın atlatan bina, 532'de Ayasofya ile birlikte tekrar inşa edildi. Osmanlı döneminde Topkapı Sarayı surları içinde kalan yapı camiye çevrilmediğinden fazlaca bir mimari değişiklik görmedi. Osmanlı döneminde bu yapı padişaha ait kıymetli silahların saklandığı bir depo olarak kullanıyordu. Bu kimliği nedeniyle de 1908'de ilk askeri müze Aya İrini'de açıldı. Bugün de İstanbul'un kültür-sanat hayatında önemli bir yere sahip olan mekanı silah deposuyken ziyaret eden Polonyalı Simeon bize şu bilgileri veriyor: ***"Sarayda kubbeli büyük bir kilise vardı ki vaktiyle Hrisostomos İoannes'in patrikhanesi olmuştur ve rivayete göre onun kemiklerinin bakiyesi de orada metfun bulunuyor. Kiliseyi şimdi cebehane (cephane) yapmışlar ve yalnız cemaat mahalli ile kubbe kalmış bulunuyor. Binanın kilise olduğu belli olmasın diye kubbeyi de yıkmak istemişler, fakat azizin mucizesi ile uzanan eller kurumuş ve suratları çarpılmış olduğundan bunu yapamamışlar, duydukları korkudan dolayı yaptıklarına pişman olarak azizin şerefine gece gündüz ışık yakılmasına karar vermişlerdir."***

GALATA MEVLEVİHANESİ

Ziyaretçilerini, 1975 yılından beri müze olarak ağırlıyor.

1491 yılında İskender Paşa'nın girişimleriyle inşa edilen Galata Mevlevihanesi İstanbul'daki ilk mevlevihanedir. Yüz yıllar boyunca aktif bir tekke olarak hizmet veren yapı Avrupalıların ve elçiliklerin yoğunlaştığı Beyoğlu-Galata ekseninde yer aldığı için İstanbul'a gelen hemen her seyyahın ve yabancının ziyaret ettiği ve etkilenerek hatıralarında ayrıntılarıyla anlattığı mekanlardan bir tanesidir. 1925 yılında çıkartılan tekke ve zaviyelerin kapatılması ile ilgili kanunla kapatılan Galata Mevlevihanesi, okul ve lojman gibi çeşitli amaçlarla kullanıldıktan sonra 1975 yılından itibaren yaşamına müze olarak devam etti ve bugün de müze olarak ziyaretçilerini kabul ediyor. 1841 yılında İstanbul'a gelip anılarını kitaplaştıran gezgin Hans Christian Andersan da birçok tekkeyi gezdikten sonra en çok etkilendiği Galata

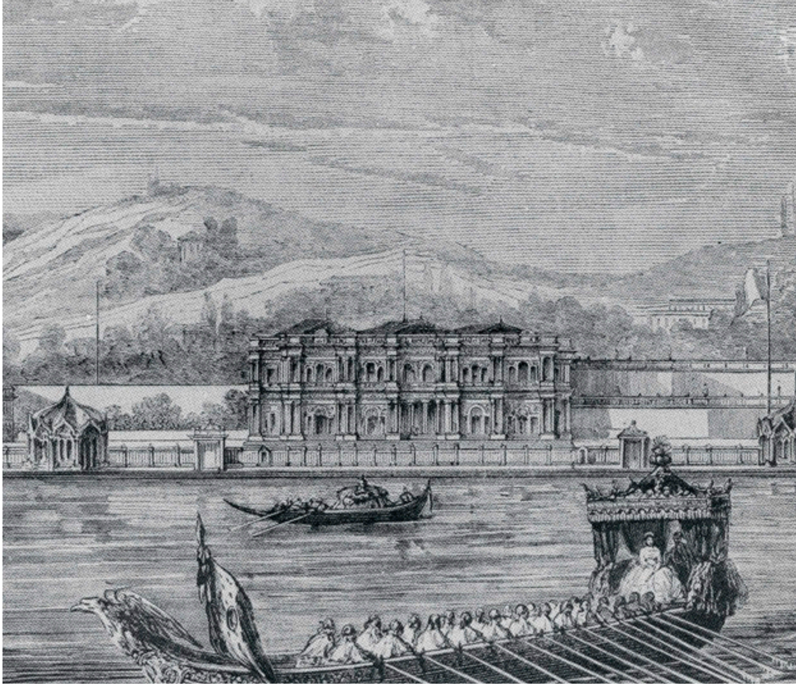

Mevlevihanesi'ni şu satırlarla anlatıyor: ***"Mevlevi, yani Pera'daki dönen dervişleri ziyaret ettim. Bunların kendilerine özgü giysileri ve güzel, havadar bir tekkeleri vardı. Rufai'lerden daha yüksek bir mertebede oldukları belliydi. Tekkenin girişi kabristan yakınındaydı ve Pera'nın ana caddesine bakıyordu, avluda serviler vardı. Esas tekke, dans edilen tapınak binasından ayrıydı. Beni oraya yaşlı bir Ermeni götürdü. Avlu, tapınağa girmeye cesaret edemeyen kadınlarla doluydu. Açık pencerelerden genç dervişlerin dönme talimleri yaptıklarını gördüm. Avluda duraklayınca, nöbet tutan askerler bize işaret ettiler. Ancak çizmelerimizi çıkarmak zorundaydık. Sonunda salonu çepeçevre dolaşan, hasır kaplı alçak bir balkona alındık. İçeride her şey temiz ve güzeldi. Açık pencereden görünen Üsküdar ve uzaktaki Anadolu dağlarının manzarası bu güzelliğe bir hayli katkıda bulunuyor, her bir pencere harikulade bir panorama sunuyordu. Girdiğim balkon Türklerle doluydu. Ancak beni, yani bir yabancıyı görünce herkes açılıp birbirini iterek, benim için alçak tahta perdeye yakın bir yer açtılar. Burada ve her yerde karşılaştığım Türk kibarlığını övmeliyim."***

BEYLERBEYİ SARAYI

Semt, yumuşak havası nedeniyle padişahların gözdesi oldu.

Beylerbeyi Sarayı'nın olduğu arazi üzerine ilk olarak 2. Selim'in kızı Gevher Sultan bir saray inşa ettirdi. 4. Murad da bu sarayda doğmuştu. Daha sonra Sultan Murad, dünyaya geldiği bu sarayı genişleterek vaktinin büyük çoğunluğunu burada geçirmeye, eğlenceler düzenlemeye başladı. Daha sonra yıkılan sarayın yerine 1. Ahmed Şevkabad Kasrı'nı, 3. Ahmed, Ferahabad Kasrı'nı, Birinci Mahmud ise Ferahfeza Kasrı'nı yaptırdı. Sultan İkinci Mahmud, eski kasırların yerine daha geniş ahşap bir saray inşa ettirerek bugünkü sarayın temellerini atmış oldu. Daha sonra bu ahşap saray

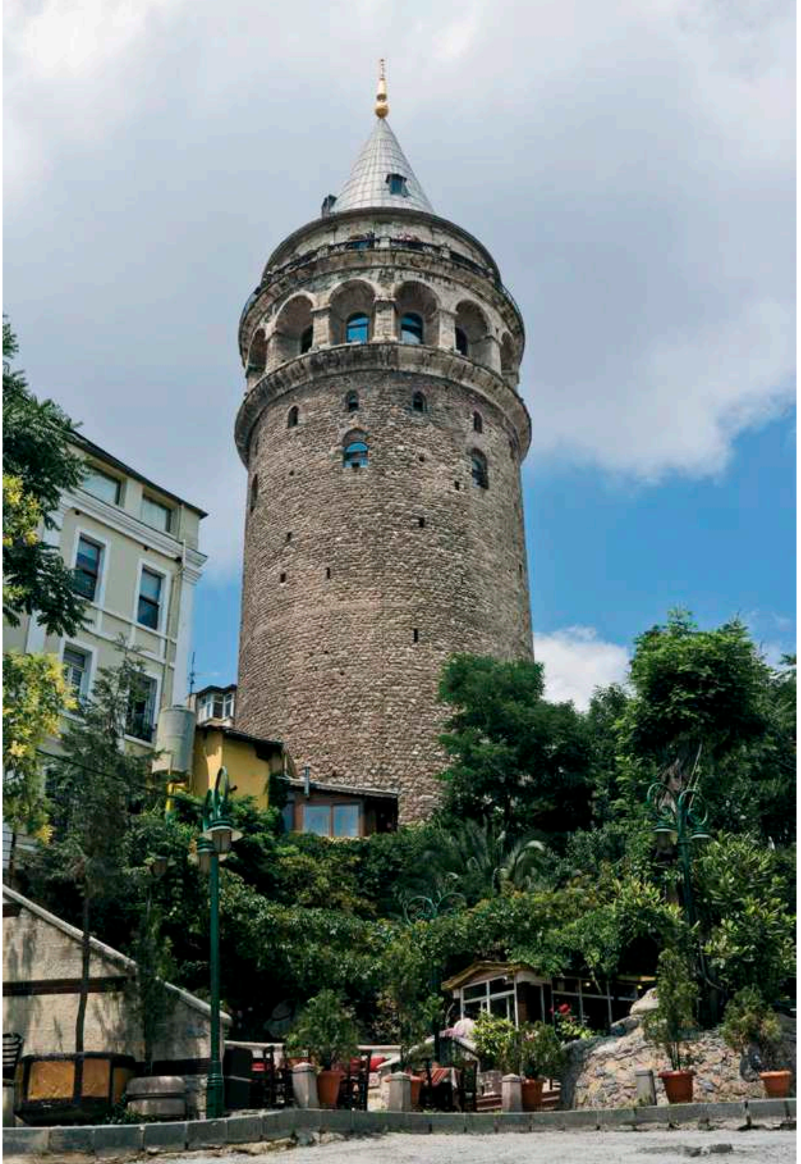
yanınca, 1851'de Sarkis Balyan bugünkü Beylerbeyi Sarayı'nı inşa etti. Sultan Mahmud'un huzuruna kabul edilen General Moltke'nin saray hakkında yazdıkları: ***"Beylerbeyi Sarayı'nın cephesi pencereden görünmez, sarayın arka tarafındaki kapıdan bahçeye girdim. Sarayın deniz cephesindeki pencereleri hep kafesli, kafesler yalnızca harem pencerelerinde olmayıp, selamlık bölümü de bunlarla örülmüştü. Fakat harem tarafındaki daha sık ve yüksekti. Harem tarafında bir pencereden Sultan Mahmud başını uzatarak yanına çıkmamı emretti. Dehlizden geçerken bir zencinin kucağında Şehzade Abdülmecid Efendi'yi gördüm. Damat Said Paşa büyük bir istek ve saygıyla bebeğin eteğini öptü. Prens sağlıklı ve güzel bir çocuktu. Büyük bir merdivenden çıktık, içinde bizim evlerden farksız mobilyalarla döşenmiş birçok salonlardan geçtik. Sultan Mahmud'un dairesine girdiğimizde padişahı bir koltukta oturmuş buldum. Çubuk içiyordu."***

GALATA KULESİ

Bir zamanlar İstanbul'un en yüksek yapısıydı.

Galata Kulesi'nin yerinde daha önce 528'de İmparator Anastasius'un inşa ettirdiği başka bir kule vardı. Zamanla bu kule tahrip olarak yok oldu. Galata'nın bir ticaret kolonisi olarak Cenevizlilere verilmesiyle birlikte de 1348'de Galata surlarının bitiş noktasına yine Cenevizliler tarafından bugünkü kule inşa edildi. Devrinde burası İstanbul'un en yüksek yapısıydı.1500'lü yıllarda kule padişaha ait esirlerin hapsedildiği bir zindan olarak kullanıldı. Bir ara rasathaneye, sonrasında ise mehterhaneye ev sahipliği yaptı. Hezarfen Ahmed Çelebi'nin uçması gibi birçok tarihi olaya şahitlik eden Galata Kulesi 1967'de restore edilerek bugünkü haline kavuştu. Bir esir olarak İstanbul'a gelen Brettenli Michael Herber, 1587'deki Galata Kulesi'ni ve burada esir tutulan Fransız asilzadesi Du Combout'yu şu satırlarla anlatıyordu: ***"Gemimizin demirlediği limanın yakınlarında Pera'daki tepede Sultan'a ait 1500 kadar esirin tutulduğu kule bulunuyordu. Benimle birlikte esir alınmış olan Fransız asilzadelerinden Du Combout bana buradan bir mektup gönderdi. Kibar asilzade, Malta şövalyeleriyle birlikte esarete düşmem sebebiyle bana ilgi duyuyor ve iyiliğimi düşünüyordu. Diğer esirler Kara Kuleler'e hapsedilmek üzere götürüldüğünde, bu adam bir talih eseri olarak hastalandığından burada kalabilmişti. Bu iyiliksever adam esirlerle Hıristiyan dünyası arasındaki iletişimi sağlıyordu. Ben de birkaç kere kendisini ziyaret edebilme imkanı bulmuştum."***

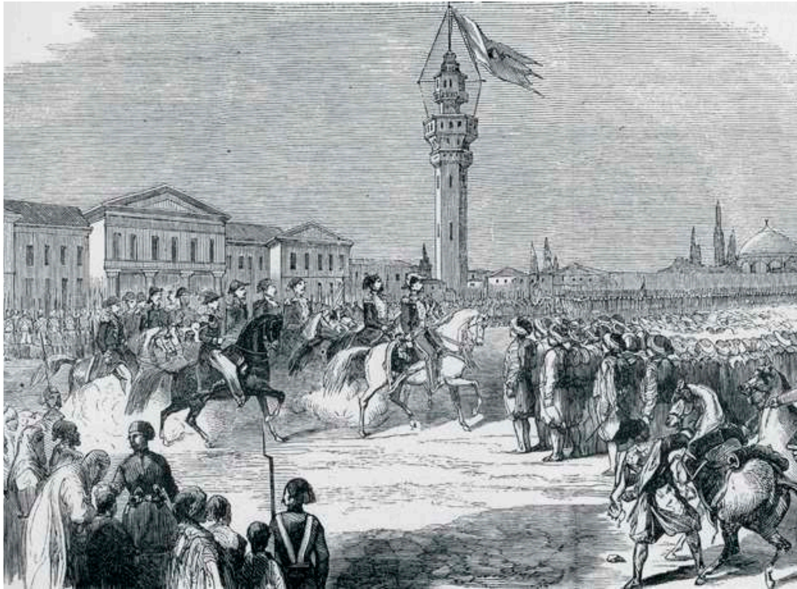

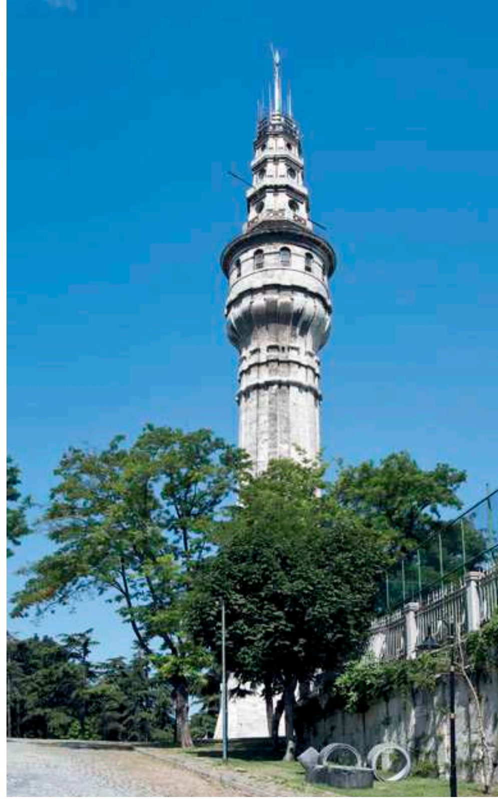

BEYAZIT KULESİ

Bugünkü mermer kule, Senekerim Balyan'ın eseri.

İlk olarak yangınları gözetlemek için 1749 yılında 85 metre uzunluğunda ahşap bir kule yapıldı. Defalarca yanan ahşap kule tekrar tekrar inşa edildi. Bugünkü mermer kuleyi ise 1828'de Senekerim Balyan yaptı. Kule Osmanlı döneminde Seraskerlik yani Genelkurmay Başkanlığı binasının avlusunda olduğundan Serasker Kulesi ismiyle anıldı. Osmanlı döneminde fenerler yakılarak yangın haberi verilen kuleye, Cumhuriyet döneminde de büyük ışıklar yerleştirilerek bu ışıkların renkleri vasıtasıyla günlük hava durumu hakkında, şehirlilere bilgi verildi. Bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü içinde bulunan kule 2010 yılında restore edildi. 1874 yılında geldiği İstanbul'u bu kuleden seyreden ünlü yazar Edmondo De Amicis de İstanbul hatıralarında şu satırlara yer verir:

"İnsan kendisini böyle saf ve yıldızları seyretmek için uygun bir durumda hissedince, Serasker Kulesi denen bu taş devin tepesine tırmanmaktan daha iyi bir şey yapamaz. Eğer şeytan dünyadaki hükümdarlıkları teklif edip birini baştan çıkarmak isteseydi, kurbanını buraya taşımakla işinden emin olurdu zannederim. İkinci Mahmud devrinde yapılmış olan kule, Türklerin şehrin göbeği dedikleri Harbiye Nezareti'nin geniş avlusunun ortasına, İstanbul'un en yüksek tepesinin üstüne kurulmuştur. Büyük bir kısmı Marmara'nın beyaz mermerleriyle, 16 satıhlı muntazam bir poligon planı üzerine inşa edilmiştir ve kule, yakınındaki Süleymaniye Camii'nin dev minarelerine meydan okuyan narin bir sütun gibi yükselir. Tepesine kah Galata, kah İstanbul, kah Haliç mahallerinin görüldüğü kare şeklinde tek tük pencerelerle aydınlanan helezon biçiminde bir merdivenle çıkılır... Merdivenin aşağı yukarı iki yüz basamağı vardır, sonunda her zaman orada olan bir bekçinin ziyaretçilere kahve yaptığı üstü kapalı ve etrafı camlı yuvarlak taraçamsı bir yere çıkılır. Bu yerle gök arasına asılmış gibi duran şeffaf kafese girince, insan çevresinde o kocaman mavi boşluğu görür, homurdanan camları zıngırtadan ve tahta bölmeleri çatırdatan rüzgarı duyar, başınız dönermiş gibi olur ve manzarayı seyretmekten vazgeçecek hale gelirsiniz. Fakat çatı penceresine dayanmış merdiveni görünce, cesaretlenir, kalbiniz çarpa çarpa çıkar ve duyduğunuz hayranlıkla bir çığlık koparırsınız. Bu ilahi bir andır. Yıldırım çarpmışa dönersiniz . Bütün İstanbul oradadır ve bir bakışta bütün şehri görürsünüz."

ESKİ İSTANBUL'UN

BALIKÇI MAHALLELERİ

Tarih öncesi dönemlerde Boğaziçi semtlerinin vazgeçilmez geçim kaynaklarından biri balıkçılıktı. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu zamanında da değişmedi, Boğaz'dan o kadar çok verim alınıyordu ki, tutulan balıklar tüm şehri doyurduğu gibi Rusya'ya kadar satılıyordu...

Beykoz

Kumkapı ve balıkçı kayıkları

Milattan önce beşinci yüzyılda yaşayan ve 'Tarihçilerin Babası' olarak anılan Heredot kaleme aldığı eserinde bugünkü İstanbul coğrafyasından da bahseder. Fakat Heredot'un bölge hakkında kalem oynattığı sıralarda burası değil görkemli bir imparatorluk başkenti, orta halli düzenli bir şehir dahi değil, sadece bir Megara Kolonisi'ydi. Fakat bu haliyle bile bölge sahip olduğu eşsiz coğrafyası, konumu ve doğal kaynaklarıyla görenleri hayran bırakan bir yerdi ki Heredot da kitabında şu anekdottan bahsediyor:

"Pers Kralı Dareious'un generali Megabazos, Hellespontoslulara unutulmaz bir hatıra olarak, tarihe geçecek bir söz bırakmıştır. Bizans'ta bulunduğu sırada Khalkedonluların (Kadıköy) kentlerini Bizanslılardan 17 yıl önce kurmuş olduklarını öğrenmişti. Bunun üzerine Khalkedonluların o zamanlar kör olmaları gerektiğini söyledi. Gözleri kör olmasıydı, ellerinin altında bu kadar güzel bir yer dururken gidip o kadar güzel olmayan bir yeri seçmezlerdi."

BALIĞIN RUSYA´YA KADAR TİCARETİ YAPILIYORDU

O dönemde şehrin başlıca geçim kaynağı özel konumu sayesinde ticaret, bereketli toprakları sayesinde tarım ve onlarca çeşit bol miktarda balığa ev sahipliği yapan Boğaziçi sayesinde balıkçılıktı. Şehirdeki ve civar köylerdeki balıkçılar, bu bereketli denizden o kadar çok verim alabiliyorlardı ki eldeki balık tüm şehri doyurduğu gibi Rusya'ya kadar birçok coğrafya da ticareti yapılıp şehrin kalkınmasında büyük rol oynuyordu. Antik dönemden itiba-

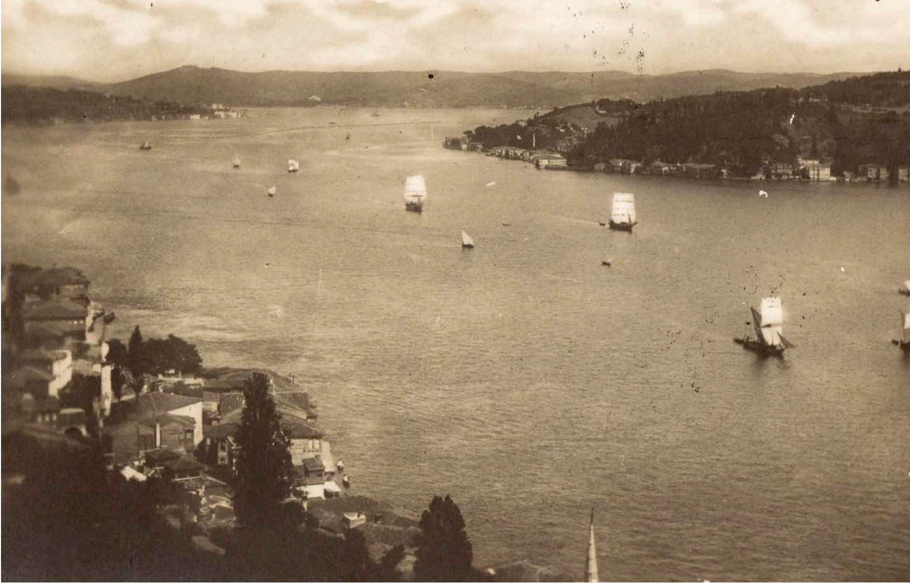
ren birçok kaynakta şehrin bu özelliğinden ve denizinin bereketinden sıklıkla bahsedilmektedir. Kral Dareious'un zaferi için hazırlanan Samos'taki Hera Tapınağı'na asılan bir plakanın altında şunlar yazmaktadır: "Bol balıklı Bosphoros'ta dalgalara hükmeden bir köprü yaptırıp, bu sayede kendisi ile birlikte Samosluların şereflerini yükselten..."

BALIKÇI KÖYLERİ YAKIN ZAMANA KADAR HALA VARLIKLARINI DEVAM ETTİRİYORLARDI

Bunun da ötesinde tarih öncesi dönemlerde bile bu coğrafyada balık ve balıkçılık günlük ve ticari hayatın vazgeçilmez ögelerinden bir tanesiydi. Fikirtepe'deki tarih öncesi döneme ait kazılarda bulunan tatlı ve acı su balığı türleri ile az miktarda tuzlu su balığı kalıntıları bu durumun göstergesidir. Şehirdeki balık ve balıkçılık kültürü asırlar boyunca devam ederek Osmanlılara değin taşındı. Çok değil sadece 10 yıllar öncesine kadar şehrin çeşitli noktalarında ve Boğaziçi semtlerinde balıkçı köyleri hala varlıklarını devam ettiriyorlardı. 1915 yılında Balıkhane Müdürlüğü'nde bulunan Karekin Deveciyan, İstanbul'da çıkan 80 kadar balığı tespit ederek bir kitap halinde yayınlayıp eski İstanbul'un balık kültürüne dair en kapsamlı çalışmayı bugünlere bıraktı. Eski İstanbul'da sadece hakikaten denize açılıp balık avlayan kimselere balıkçı denilirdi, halde, dükkanda yahut elinde tepsiyle sokak sokak gezip balık satanlar ise tablakar olarak anılırdı.

Boğaziçi'nde bir balıkçı kahvehanesi

1800'lerin sonunda Boğaziçi

İSTANBUL'UN BALIKÇI MAHALLELERİNİN BAŞINDA KUMKAPI GELİR

İstanbul'daki balıkçı mahallerinin başında kuşkusuz, yakın zamana kadar balık halinin de bulunduğu meyhaneleriyle ünlü Kumkapı gelir. Semtin Bizans dönemindeki adı 'Kondoskali' yani Küçük İskele idi ve bu semt önemli bir liman semtiydi. 1263 tarihinde İmparator Mikhael Paleologos burada yontma iri taş bloklardan bir tersane yaptırmış ve bu yapının kalıntıları 1819'daki yangından sonra gün yüzüne çıkmıştı. Bizans'tan itibaren, burada bulunan tersanenin de etkisiyle denizci ve balıkçıların yoğun olduğu semt daha önce Rum nüfusun baskın olduğu bir yerken özellikle 1641'de Ermeni Patrikhanesi'nin buraya taşınmasından sonra Ermeni nüfusun yoğun olduğu bir yer haline geldi. 1960 yıllarında İstanbul'da balıkçılık yapan Samim Emanet de eski balıkçı semtlerine ve balıkçılığa dair şunları söyler: "İstanbul surlarında ağır, çetin fakat zengin iş olarak hakiki balıkçılığı temsil eden gırgır balıkçılığıdır. Gırgırcılığın yerleşip kökleştiği balıkçı köyleri hemen tamamen yukarı Boğaz'dır. Şehrin Marmara kıyısında, bu bakımdan büyük balıkçı semti olarak yalnız Kumkapı vardır. Yukarı Boğaz balıkçıları iş hacmi bakımından yalnız Kumkapılıları kendi ayarlarında tutarlar. Yukarı Boğaz'da ve Boğaz dışında Karadeniz kıyısında namlı balıkçı köyleri Büyükdere, Sarıyer, Yenimahalle, Rumelikavağı, Garibçe, Rumelifeneri, Rumeli Karaburnu, Kilyos, Şile, Anadolufeneri, Poyraz ve Anadolukavağı köyleridir."

BALIKÇI KAHVEHANELERİ BUGÜN ARTIK YOK

Yine bu semtlerin birçoğunda, Kumkapı, Yenikapı, Samatya, Anadolukavağı, Rumelikavağı, Garipçe, Poyraz, Rumelifeneri, Anadolufeneri, Kartal, Pendik ve Yenimahalle gibi mahallelerde eski İstanbul'un hususiyetlerinden bir tanesi olan ve bugün artık hiç kalmayan balıkçı kahvehaneleri bulunurdu. Bu kahvehanelerin en büyük özelliği, limana yakın yüksek bir noktada, denize yukarıdan bakan ahşap, hatta denize çalıkmış kazıklar üzerinde duran yapılar olmalarıydı. Bu kahvehanelerde diğerlerinde olduğu gibi tavla iskambil gibi oyunlar bulunmaz, çoğu zaman oturacak sandalye, masa gibi eşya dahi yer almazdı. Kahvehanenin bir köşesinde balıkçıların araç gereçleri bulunur, bu kahvenelerde genellikle çay, kahve içilip mesleğe dair sohbetler yapılırdı.

MODA, ESKİ BİR BALIKÇI SEMTİYDİ

Bu semtlerin yanı sıra daha ikincil konumda kalan ve daha erken yıllarda tarihe karışan balıkçı semtleri de mevcuttu. Bu semtlerden bir tanesi, günümüzde İstanbul'un en gözde semtlerinden bir tanesi olan Moda'ydı. Neredeyse 1870'li yıllara değin Moda genel olarak boş bir arazi olup fundalık ve çayırlıktı. Deniz kenarındaki dik yamaçlarında Rum balıkçılardan başka hiç kimse yaşamaz. Deniz kenarında balık dalyanları ve Osmanlı'da deniz hamamı olarak bilinen deniz içerisinde ahşap perdelerle kapatılmış yüzme alanları bulunurdu. İlk defa olarak 1870'li yıllarda İstanbul'un en varlıklı tüccar aileleri olan Whittall, Tubini ve Lorando gibi çoğunlukla İngiliz kökenli aileler bu bölgeye yerleşerek semtin cazibesini arttırdılar. Bu ailelerden bir tanesine mensup olan Marianne Barker, hatırlarında 1800'lerin sonundaki Moda'yı şu sözlerle anlatıyordu: "Müteşebbis Rumların kurarak Moda adını verdikleri ve kalabalık bir İngiliz kolonisinin yaşadığı, Marmara'nın mavi sularının kenarına yerleşmiş çok sevimli bir yörede doğdum. Memer Konak'ın büyük bir bahçesi vardı. Güneşin

Bir Bizans minyatüründe balıkçılar

İstanbul'un balıkçıları ve surlara bitişik inşa edilmiş balıkçı kahvehaneleri.

batışı, Rum balıkçıların denizden gelen şarkıları, iki Türk kürekçinin çektiği sandalla yapılan gezintiler eşsiz şekilde güzeldi."

BEYKOZ'DAN FAZLASIYLA KILIÇ BALIĞI ÇIKIYORDU

Balıkçıları ve balıklarıyla ünlü bir diğer İstanbul semti ise Beykoz'du, fakat Beykoz'u diğer semtlerden ayrıan en önemli özelliği buradan fazlasıyla kılıç balığı çıkıyor olmasıydı. 1600'lerin ortasında Eremya Çelebi Beykoz'u şu şekilde tasvir eder: "Beykoz bir kasabadır. Tanıdık Ermeniler bizi büyük bir padişah köşkü bulunan iç tarafa götürdüler. Padişahlar, Tokat Bahçesi denilen bu yerde ava çıkarlar. Akıl ve dirayetiyle tanınmış olan Sultan Süleyman'ın burasını çok sevdiğini söylerler… Burası hayret edilecek kadar havadar bir yerdir. İskelenin iki tarafı dalyan olduğundan oralara büyük ağlar gerilmiştir. Burada kılıç balığı tutulur ve Unkapanı'na götürülür." Evliya Çelebi ise bu kılıç balıklarının nasıl tutulduklarına ve Beykoz'daki dalyanlara dair daha ayrıntılı bilgi verir: "Beykoz İskelesi önünde, beş altı kadar gemi, direklerini birbirine bağlayıp deryaya dikmişler. Ta alasından bir adam nigehbanlık edip direğin tepesindeki kadehinde oturur. Karadeniz'in dalgalarından kurtulan kılıç balığı bu limana girerek gezinirken direk tepesindeki adam elindeki taşı kılıç balıklarının ardından tarafı denize atar. Taş denize tuum diye düşünce zavallı balıklar limana doğru selamettir diye firara başlarlar, derhal etrafı ve denizi çeviren ağların ağzından içeri girerler. Balıkçılar balık şebekesinin ağzını kapatıp, içeride kalan kılıç balıklarını harbiler ve tokmaklarla vurup öldürürler. Lakin eti sarımsaklı ve sirkeli taratora batılınca gayet nefis bir nimet olurlar."

BEYOĞLU'NUN

AVRUPALI SARAYLARI

Kendi ülkelerinin geleneklerini, yaşam tarzını ve mimarisini yansıtan yabancı sarayların her biri şehrin farklı bir tarihini anlatıyor.

Fransız Sarayı'nın eski ana girişi

Venedik Sarayı

İstanbul'un yanı başında, İstanbul'dan tamamıyla farklı bir hayata, tarihe ve mimariye sahip olan Galata'nın tarihi ilk çağlara kadar uzanır. Şehrin bilinen en eski adı incir anlamındaki 'Sykai' yahut incirliğe karşılık gelen Sykodes'dir. İstanbul halkı buradan bahsederken 'Peran Syaki' yani 'Karşıdaki İncirlik' deyimini kullanmıştır ki sonraları Pera deyimi halk arasında daha çok kullanılır olmuştur. Neredeyse ilk günden itibaren İstanbul'un yanı başında ama İstanbul'dan tamamıyla farklı bir yapı çizen Galata, yabancıların, özellikle de ticaretle uğraşan İtalyan şehir devletlerinden gelen kimselerin yaşamayı tercih ettiği bir bölge oldu. Bu durum Osmanlılar döneminde de devam etti, şehrin fetih edildiği ilk günlerden itibaren Avrupalılar ağırlıklı olarak bu semtte ikamet etmeye devam ettiler. Dolayısıyla İstanbul'da kurulan elçilikler de yine bu bölgede toplandı ve asırlar boyunca semtte bazıları günümüze değin ulaşan birçok yabancı saray inşa edildi. Kendi ülkelerinin geleneklerini, yaşam tarzını ve mimarisini yansıtan İstanbul'un ortasındaki bu yabancı sarayların her biri İstanbul'un farklı bir tarihini anlatıyor.

VENEDİK'İN İSTANBUL'DAKİ KİRALIK SARAYI

İstanbul'un en eski sakinlerinden bir tanesi olan Venedikliler, Bizans döneminde daha çok bugünkü Eminönü bölgesinde toplanmışlardı. Ayrıca Fener'de Venediklilerin bugüne ulaşmayan bir elçilik sarayları mevcuttu. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra kuşatma sırasında Bizans'ın

yanında yer alan Venediklilerin şehirdeki ticaretlerine müsaade etmeyip elçilik heyetini de yeni başkentine kabul etmedi. Venedik ancak 1486'da Antonio Ferro'yu Baylos yani elçi olarak İstanbul'a gönderebildi. Fakat Ferro, daha önceki elçilerin yaptığı gibi İstanbul içinde ikamet etmeyip, o sırada Ceno-va'nın bir ticaret kolonisi halinde bulunan Galata'ya yerleşti.

Bugünkü Tünel meydanında sona eren Galata surlarının dışında o sırada bağların ve tarım alanlarının dışında fazla bir şey bulunmuyordu. Burada fazla bir yerleşimin olmaması, tarıma ayrılmış bir yer halinde bulunması ve devamlı rüzgar alan bir bölge olması dolayısıyla buranın İstanbul'a nazaran daha sağlıklı ve vebaya karşı da daha güvenli bir bölge olduğuna inanılıyordu. Venedik'in elçilik heyeti asırlar boyunca bu bölgede ikamet etti. 16. yüzyıldan itibaren buradan Venedik'e gönderilen belgelerde tarihin yanına **'Dalle Vigne di Pera'** yani 'Pera Bağlarından' ibaresi de yazılırdı.

Bugün de Beyoğlu'ndaki Tomtom Kaptan Sokağı'nda varlığını sürdüren Venedik Sarayı'nın 1500'lü yılların başlarından itibaren aynı arazi üzerinde varlığını devam ettirdiği tahmin ediliyor. Fakat bir savaş halinde yahut Osmanlı ile Venedik arasındaki bir anlaşmazlık neticesinde elçilik sarayına el konulabileceği korkusundan saray Venedik Cumhuriyeti tarafından satın alınmadı. Sarayın esas sahipleri elçiliğe birçok tercüman yetiştirmiş olan Salvago isimli bir aileydi. O yıllarda bu elçilik sarayının etraftaki diğer örnekleri gibi içerisinde şapeli yani kendi kilisesi bulunan ahşap bir yapı olduğu tahmin edilmektedir. Elçilik heyetinin devamlı büyümesi ve yeni odalara ihtiyaç duyulması nedeniyle 1500'lü yıllardan itibaren Salvago Ailesi sarayın etrafındaki başka arazileri ve yapıları da alıp devamlı sarayı genişleterek Venedik hükümetine kiralamaya devam etti. 1702 yılında Salvago Ailesi sarayı Hollanda elçiliğinde tercümanlık yapan Francesco Testa ve kardeşi Enrico'ya sattı. Bu sırada etraftaki başka araziler de satın alınıp saraya 12 oda daha katıldı, balkonları, şapeli, ahırları ve ulakların odaları restore edilerek yapıya görkemli bir hava kazandırıldı.

1746 yılında ise Venedik, sarayı satın alarak artık kendi mülkleri arasına kattı. 1752-1754 yıllarında elçilik sarayı ve etrafındaki yapılar İtalyan mimarisine uygun olarak yeniden düzenlendi, yapının ön cephesi değiştirildi, elçiliğin bulunduğu yollara kaldırım döşenip bahçe düzenlemeleri yapıldı. Yapı 2 Haziran 1766'daki depremde ve 26 Eylül 1767'deki yangında hasarlar

aldı. Fakat 1774 yılının ocak ayında yaşanan büyük yangında yapı nerdeyse yok olma derecesine geldi. Venedik Senatosu saraya fazla para harcamak istemediğinden Venedik elçileri uzun yıllar kiralanan başka binalarda çalışmak ve konaklamak zorunda kaldılar. Neticede 1782 yılında sarayın restorasyonu için Venedik'ten 17 bin 455 altın para gönderildi ve bu elçilik sarayı o zamanın tabiriyle sadece Beyoğlu'nun değil, tüm İstanbul'un en görkemli yapısı haline geldi. Fakat Napolyon Savaşları sonrasında Venedik Sarayı vatansız kaldı. Çünkü Napolyon Venedik Cumhuriyeti'ne son verip Venedik'i Fransız hakimiyeti altına aldı, sonrasındaysa Venedik'in idaresi Avusturya'ya terk edildi. 1797'den itibaren Avusturya elçiliği olarak kullanılan saray 1806'da Fransız kontrolüne geçti. 1814'de ise tekrar Avusturya'nın elçilik sarayı haline geldi. 1866 yılında İtalyan birliğinin sağlanması ve Venedik'in İtalyan Krallığı'nın bir parçası haline gelmesine rağmen Avusturya İstanbul'daki Venedik Sarayı'nı İtalya'ya iade etmedi. Fakat İtalya İstanbul'daki bu hakkından hiçbir zaman vazgeçmeyip, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1 Aralık 1918'de İtalyan Deniz Kuvvetleri'nin müdahalesiyle sarayı tekrar kendi mülkiyeti altına aldı. Saray bugün de İtalya'nın İstanbul Başkonsolosluğu olarak kullanılmaktadır.

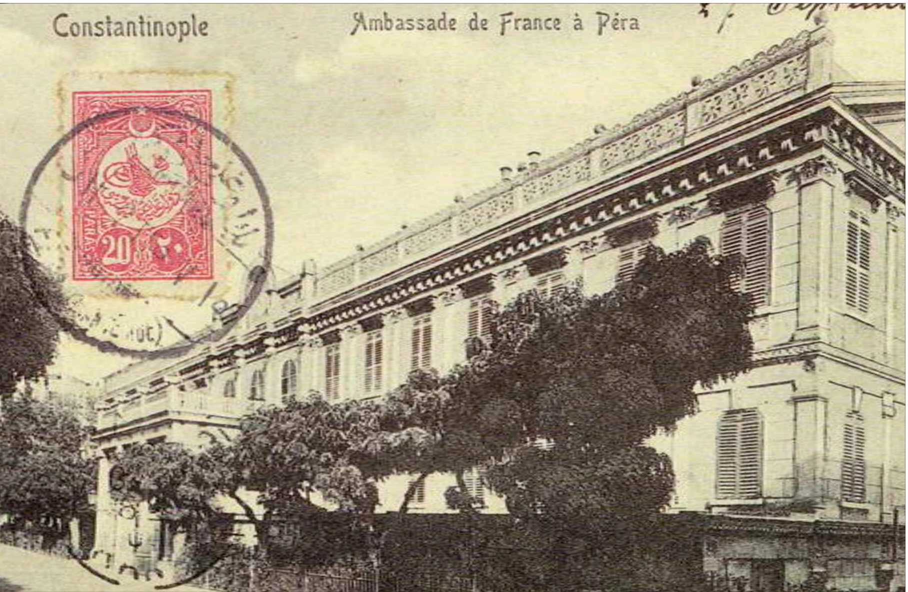
DELİREREK ÖLEN BİR MİMARIN İNŞA ETTİĞİ SARAY, FRANSIZ SARAYI

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk diplomatik ilişki kurduğu devletlerden bir tanesi Fransa'ydı. 1525'deki Pavia Muharebesi'nden sonra Şarlken'e esir düşen Fransa Kralı François'nın kurtarılması için Kanuni Sultan Süleyman'a başvurulması iki devletin arasında yakın ilişkiler kurulmasına zemin hazırladı. 1535 yılında Fransa Kralı ilk daimî büyükelçisi olan Jean de La Forest'i İstanbul'a gönderdi. Forest de Venedik örneğinde olduğu gibi Galata surları içerisinde kalmayı tercih ederek kule yakınında bir konak kiralayıp çalışmalarına başladı.

Rahip Jerome Maurand'ın kaydettiğine göre elçiliğin Galata surları içerisinde yer alan konağından başka, bir de surların dışında, Pera bağlarında inşa edilmiş yazlık konutu vardı. Maurand'ın bahsettiği bu yapının, daha sonra asırlar boyunca devam edecek olan ve bugün de varlığını sürdüren Nuruziya Sokak'taki Fransız Sarayı'nın arazisi üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

1581 yılında Osmanlı hükümeti Fransız elçisi Jacques de Germigny'ye Pera'da daimi bir elçilik sarayı inşa etme iznini verdi ve bunun üzerine bugünkü Fransız Sarayı'nın ilk yapısı aynı arazi üzerine inşa olundu. Fransız Sarayı ihtiyaca göre eklenen yeni binalarla devamlı genişletildi.

1631 yılında Marcheville Kontu Henri de Gournay büyükelçi olarak tayin edildiği İstanbul'a geldiğinde kıyametleri kopardı. Zira yeni elçi Pera'daki Fransız Sarayı'nın durumunu hiç beğenmemiş ve bu bakımsız sarayda yaşayamayacağını söyleyerek bütün yapıyı yıktırtmak istemişti. Aylarca Paris'e yazarak binanın yıkılması için girişimlerde bulunan Gournay, 13. Louis'ye yolladığı raporunda, "Geldiğimde elçinin malikanesi o kadar sefil bir vaziyetteydi ki sürekli görev yapacak bir elçinin orada kalabilmesi tasavvur dahi edilemez. Neredeyse tüm ailemle birlikte bu harabenin altında kalacaktım" diyordu. Neticede emeline ulaşan büyükelçi eski sarayı yıktırarak yerine devasa büyüklükte, görkemli yeni bir saray binası inşa ettirdi. Yeni saraya iki de kilise eklettirdi. 1665'te Pera'da çıkan bir yangın ahşap Fransız Sarayı'na da

1900'lerin başında Fransız Sarayı

sıçrayarak elçilik kayıtları ile beraber tüm sarayı küle çevirdi. Ardından yeni bir sarayın inşasına başlandı. Yeni saray, bir Fransız malikanesinden çok; bir Osmanlı konağını andıran daha alaturka bir binaydı.

Ekim 1767'de Pera'da çıkan bir yangında Rusya, Hollanda ve Napoli elçilikleriyle beraber Fransız Sarayı da hasara uğradı. Ertesi yıl büyükelçi olarak İstanbul'a gelen François - Emmanuel Guignarol yeni bir sarayın inşasını Paris'e kabul ettirdi. Fakat bu sefer de 1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nın nihayete ermesi beklendi. 1774 yılında savaşın bitmesiyle birlikte inşasına başlanan yeni saray, üç yılın sonunda 1777'de tamamlandı. Sarayın inşasında, Çanakkale'deki istihkamları sağlamlaştırmakla görevlendirilen Baron Tott'a yardımcı olmak üzere gönderilen Fransız askerleri çalıştırılmıştı. Yeni saray da Osmanlı konağını andıran bir şekilde alaturka üslupla inşa olunmuş bir yapıydı. Fakat yapı, ince zevki yansıtan mobilyalar ile döşenmiş, ana salona Fransız krallarının portreleri yerleştirilmiş ve salonlar ile kapı üstleri için Paris'ten Osmanlı - Fransız ilişkilerini konu edinen tablolar sipariş edilmişti.

Temmuz 1798'de Napolyon Mısır'a asker çıkartınca Fransa ile olan diplomatik ilişkiler kesildi. Maslahatgüzar Ruffin Yedikule Zindanları'na hapsedildi. Tutuklanan diğer Fransızlar da Anadolu hapishanelerine nakledilene kadar Fransız Sarayı, tutukluların gözetim altında tutulduğu bir hapishaneye çevirildi. O sırada çıkan bir yangında İngiliz elçiliğinin kül olmasından sonra ise Fransız Sarayı İngiliz Elçisi Lord Elgin'in ikametine tahsis edildi. 1801'de Napolyon, silah arkadaşı General Sébastini'yi İstanbul'a göndererek ilişkileri yeniden başlattı ve saray da Fransızlara iade edildi. Fakat viran hale dönen yapıda artık çalışmak mümkün değildi. Bu nedenle Fransız elçiliği, 10 yıllığına kiralanan Venedik Sarayı'na taşındı. 1818'de ise Mimar Jean - Nicolas Huyot'nun çizdiği planlara göre sarayın onarımı başlatıldı.

2 Ağustos 1831 günü başlayan ve İngiliz Elçiliği ile Hollanda Elçiliği'ni de yok eden büyük yangın Fransız Sarayı'nı bir kere daha küle çevirdi. Bu nedenle Fransız Elçiliği Tarabya'daki İpsilanti Yalısı'na taşındı. Fakat Büyükelçi Roussin'e göre Boğaziçi'nin uzak bir köyünde bulunan bu yapı elçilik olamazdı Pera'daki sarayın tekrar inşa edilmesi gerekiyordu. Büyükelçi bu isteğini Paris'e kabul ettirebildi. Tarabya'daki yalı ise elçiliğin yazlık rezidansı haline dönüştü.

1 Mayıs 1839 günü temelleri atılan ve bugün de varlığını sürdüren yeni

Fransız Sarayı'nın mimarlığını Parisli Mimar Pierre Laurécisque üstlendi. Yeni sarayın inşası ancak 1847'de tamamlanabildi. Fakat, o günkü tabire göre Fransız Sarayı delirerek ölen bir mimar tarafından inşa olunmuştu ve başta ısınma olmak üzere sarayın birçok eksik yanı vardı. Bu nedenle sarayda devamlı onarımlar ve değişiklikler yapıldı. Saray bugünkü görüntüsünü 1908'de başlatılan restorasyonda kazandı. Sarayda yapılan restorasyon 1913'e kadar sürdü. Fakat Fransız elçileri yeni saraylarında istedikleri gibi yaşayamadılar. Zira 1914'te Birinci Dünya Savaşı patlak verince diplomatik ilişkiler kesildi ve saraya Türk hükümeti el koydu. Türklerin savaşı kaybetmesi ve işgal kuvvetlerinin İstanbul'a girmesiyle birlikte de saray Fransız askeri komiserlerinin ikametine tahsis olundu. Ekim 1923'te yeni başkentin Ankara olduğu resmen açıklanınca da, Fransız Sarayı elçilik binası olma kimliğini kaybetti ve İstanbul Başkonsolusu'nun ikametine tahsis olundu. Bugün de başkonsolosun ikametine ayrılan saray binası içindeki kilisesi, okulu ve enstitüsü ile Beyoğlu'nun merkezinde ayrı bir şehir havasında.

PERA HOUSE

Fransa'nın sahip olduğu bir başka arazi ise caddenin diğer tarafında, bugünkü Galatasaray Lisesi'nin karşısında bulunuyordu. 1800'de yaşanan bir yangın neticesinde bu arazi üzerindeki yapılar yok olunca, arazi 3. Selim tarafından elçilik olarak kullanılmak üzere İngiltere'ye bırakıldı. İngiliz Elçisi Lord Elgin, bu arazi üzerine ahşap bir elçilik sarayı inşa ettirdi. Bu yapı ağustos 1831'deki bir yangında yok olunca, elçilik sarayı Tarabya'daki yazlık ikametgaha taşındı ve Beyoğlu'na yeni bir sarayın inşaası söz konusu oldu.

Elçilikle Londra arasındaki anlaşmazlılar nedeniyle Beyoğlu'ndaki saray uzun yıllar yeniden inşa olunamadı. Fakat 1841 yılında Osmanlı Sarayı ile elçiliğin arasındaki iletişimin daha sağlıklı ve hızlı bir şekilde yürütülmesi için Pera'daki elçiliğin bir an önce inşa edilmesi gerektiği anlaşılınca haziran 1841'de Mimar William James Smith, elçilik sarayını inşa etmek üzere İstanbul'a gönderildi. Bu sefer de mimar ve Londra arasında yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle inşaat bir kaç sene daha geride kaldı ve ancak Mart 1845'te yapının inşasına başlanılabildi. Yeni elçilik sarayı ancak 1851 yılında tamamlanabildi. İngilizlerin Pera House olarak isimlendirdikleri bu saray hakkında, 1856'da London Daily News'ta çıkan bir haber yapının uyumluluk, sağlamlık ve ihti-

şam açısından rakip devletlerin elçiliklerini geride bıraktığından, iç mekanın ferah ve şık olduğundan, ahşap işçiliğinin gören herkesi hayran bıraktığından hatta yapıyı ziyaret eden sultanın dahi işçilik ve merdivenler konusunda içten bir hayranlık duyduğundan bahsetmektedir.

Elçiliğin görkemli günleri fazla uzun sürmedi, 1870 yılında çıkan büyük bir yangın yapıyı kullanılamayacak hale getirdi. 1872-1873'te yapı büyük bir restorasyondan geçirildi. 2000 yılında yaşanan bir yangının ardından yapı tekrar restorasyona girdi. Fakat onarımların tamamlanmasına kısa bir süre kala, 20 Kasım 2003'te 18 kişinin hayatına mal olan feci bir terör saldırısına uğradı. Sonrasında onarımlara çalışmalarına devam edildi ve bugün hala İngiltere'nin İstanbul Başkonsolusluğu olarak kullanılan yapı ekim 2004'te Prens Charles'ın katıldığı bir törenle tekrar kullanıma açıldı.

İngiliz Elçilik Sarayı

MÜZE-İ HÜMAYUN'DAN

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NE

Sanayi Devrimi'nin toplumsal hayata getirdiği yeniliklerden bir tanesi de geçmişe olan merakın yükselmesi ve başta İngiltere olmak üzere Avrupa şehirlerinde müzelerin ve kütüphanelerin kurulması oldu. Osmanlı İmparatorluğu da yükselişe geçen bu yeni meraka kayıtsız kalmadı ve geçmişe dair hazinelerini bir çatı altında toplayarak çeşitli müzeler kurdu...

Müze-i Hümayun

Osman Hamdi Bey

1900 yılında İstanbul üzerine bir kitap yayınlayan Robert Kolej'in tarih hocalarından Edwin Grosvenor'ın dikkat çektiği gibi dünya üzerinde hiçbir devlet, hiçbir imparatorluk arkeolojik kalıntılar ve tarihi eser konusunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha zengin değildi. Antik Yunan'dan Mezopotamya devletlerine Roma'dan eski İbrani ve Ermeni mirasına kadar insanlık tarihinin en önemli merkezleri Osmanlı coğrafyası içerisinde bulunuyordu.

İstanbul'da kurulan ilk müze, daha önce Londra Büyükelçiliği vazifesinde bulunan Tophane Müşiri Fethi Ahmed Paşa'nın Topkapı Sarayı'nın birinci avlusundaki Aya İrini Kilisesi'nde kurduğu müze oldu. Bu müzenin tam kuruluş tarihi bilinmemekle beraber 1840'ların başında kurulduğu tahmin edilmektedir. 1853 yılında İstanbul'daki gözlemlerini ve hatıralarını yayınlayan Théophile Gautier bu müzeden ve eski kıyafetlerin sergilendiği Elbise-i Atika Müzesi'nden uzun uzadıya bahsetmektedir. Bu müzenin ilk kataloğu 1868 yılında Albert Dumont tarafından yayınlandı. 1869 yılında ise buraya Müze-i Hümayun yani İmparatorluk Müzesi adı verilerek Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden İngiliz asıllı Gould müzeye müdür tayin olundu. 1870'li yılların başında müzenin gelişimi için fazlasıyla çalışıldı ve o sırada Maarif Nazırı yani Milli Eğitim Bakanı bulunan Saffet Paşa tüm illere emirler göndererek eski eserlerin toplanmasını istedi.

1872 yılında ise müzenin başına devrinin en büyük ilim adamlarından bir

tanesi olan Dr. Dethier getirildi. 1876'da ise müze Aya İrini Kilisesi'nden, yine Topkapı Sarayı'nın bahçesinde yer alan ve 1466 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından inşa ettirilen Çinili Köşk'e taşındı.

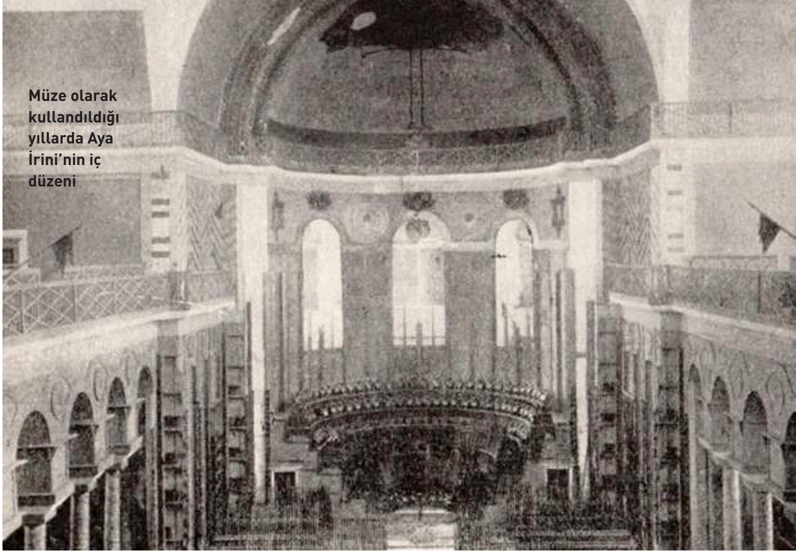
OSMAN HAMDİ BEY MÜZE MÜDÜRÜ OLDU

1881'de Dr. Dethier'in vefatının ardından ise müze müdürlüğüne Osman Hamdi Bey getirilerek müzecilik tarihimizde yeni bir dönem başladı. Sadrazam İbrahim Ethem Paşa'nın oğlu olan Osman Hamdi Bey 1857 yılında hukuk eğitimi için Paris'e gönderildi. Fakat burada sanata karşı olan ilgisini ve yeteneğini keşfeden Osman Hamdi Bey hukuk tahsilini yarıda bırakarak eğtimini Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam ettirip devrin önemli sanatçılarının atölyelerine devam etti. Çeşitli memuriyetlerin ardından 1881'de Müze-i Hümayun Müdürlüğü'ne atandı. Osman Hamdi Bey 1882 yılında yayınlattığı eski eserler nizamnamesi ile Osmanlı coğrafyasında bulunan arkeolojik eserlerin yurt dışına çıkartılmasının önlenmesi için çalışmalarda bulundu ve yine müze çatısı altında, etrafına topladığı 20 öğrenci ile beraber Türkiye'nin ilk Güzel Sanatlar Akademisi'nin temellerini attı.

DÜNYANIN EN BÜYÜK LAHDİ İSKENDER

Osman Hamdi Bey'in ününü bütün dünyaya duyuran asıl çalışması ise 1887-1888 yılları arasında sürdürülen Nemrut Dağı, Sayda ve Lagina kazılarını

Aya İrini Kilisesi

Müze olarak kullandıldığı yıllarda Aya İrini'nin iç düzeni

bizzat yöneterek Sayda Krallar Mezarlığı'nı keşfetmesi oldu. Bu kazı aynı zamanda Türklerin düzenlediği ilk arkeolojik kazı olarak da tarihe geçti. Lübnan'daki Sayda kazısında keşfedilen 21 lahit içerisinde İskender Lahti, Ağlayan Kadınlar Lahti, Likya Lahti gibi birbirinden kıymetli eserler bulunuyordu. Bu keşfin en kıymetli parçası olan ve milattan önce 315 yılına tarihlenen 25 ton ağırlığındaki İskender Lahdi, aynı zamanda dünyanın en büyük lahdidir.

Osman Hamdi Bey, müzenin kataloglarını hazırlamak üzere İstanbul'a gelen Salomon Reinach ile beraber 1882 yılında Paris'te 'Une Nécropole Royale de Sidon' isimli bir kitap yayınlayarak keşiflerini tüm dünyaya duyurdu. Bu keşifleri ve çalışmaları Osman Hamdi Bey'i dünya çapında bir isme dönüştürdü. Atina, Berlin, Londra, Viyana, Boston ve daha başka birçok şehirdeki üniversitelerden ve arkeoloji enstitülerinden kendisine unvanlar, üyelikler ve madalyalar gönderildi. Osman Hamdi Bey'in keşfettiği lahitler ise büyük uğraşlar neticesinde İstanbul'a, Çinili Köşk'teki Müze-i Hümayun'a getirildi. Fakat Fatih Sultan Mehmet devrinden kalan Çinili Köşk, Osman Hamdi Bey'in yeni keşifleri ile genişleyen müze koleksiyonunu barındırabilecek vaziyette değildi.

Müzeciliğin dünya çapında bir prestije sahip olduğunun farkına varan devrin padişahı Sultan 2. Abdülhamid, bu konuda her türlü desteği sağlayarak yeni bir müze binasının inşaasını temin etti. Çinili Köşk'ün hemen yanıbaşında yükselen yeni müze binasını inşa eden mimar ise yine Paris Güzel Sanatlar

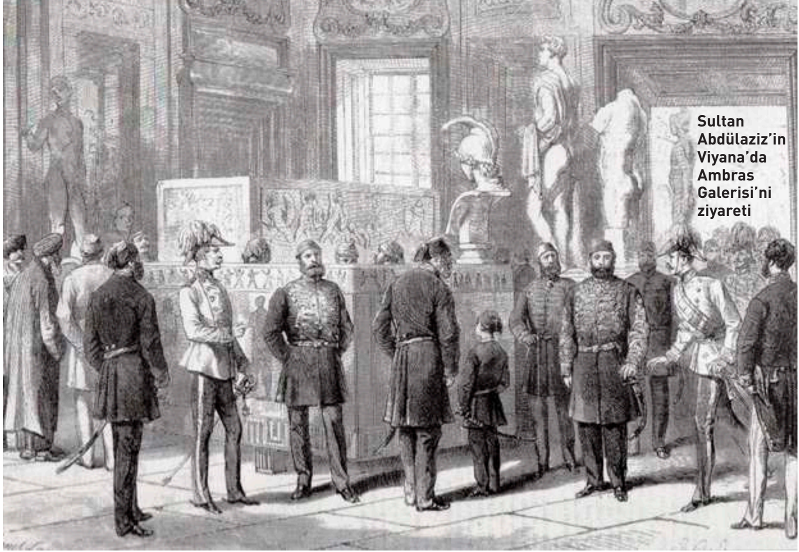
Akademisi'nde eğitimini tamamlamış bir Levanten olan Alexandre Vallaury oldu. Bugün de Arkeoloji Müzesi olarak ilk amacıyla kullanılan bu yapı Vallaury'nin mimarlık kariyerinde de önemli bir yere sahiptir. Sultan 2. Abdülhamid'in saltanat yıllarında eserler inşa eden Vallaury Ulusal Mimari Üslubun en önemli temsilcilerinden biriyken Neo-Grek tarzından inşa ettiği tek yapı müze binası oldu. Müze binasının tasarımında Osman Hamdi Bey'in de yönlendirmeleri ile İskender Lahdi'nden ve Ağlayan Kadınlar Lahdi'nden esinlenildiği iddia edilmektedir.

1891'DE ZİYARETE AÇILDI

Müze, 13 Haziran 1891'de ziyarete açıldı. Bugün, herhangi bir tarih olarak kalmayıp Türk müzeciliğinde önemli bir yere sahip oldu ki günümüzde de 13 Haziran Müzeciler Günü olarak kutlanmaktadır.1902-1908 yıllarıda ise müze binası daha da genişletildi. Özellikle bu dönemde müze devlet protokolünde önemli bir yer edinerek İstanbul'a gelen yabancı devlet başkanlarının da ziyaret ettiği başlıca merkezlerden biri oldu. Özellikle Alman İmparatoru 2. Wilhelm'in ziyareti büyük dedikodulara sebebiyet verdi. Sultan 2. Abdülhamid'in İskender Lahdi'ni Alman İmparatoru'na hediye etmek istediği, Osman Hamdi Bey'in de kendisini lahde zincirleme tehdidinde bulunarak padişahı bu fikrinden döndürdüğü gibi rivayetler anlatıldı.

Çinili Köşk

Sultan Abdülaziz'in Viyana'da Ambras Galerisi'ni ziyareti

1891'de müzenin resmen ziyarete açılmasının ardından Osman Hamdi Bey kardeşi Halil Edhem Bey'i de yardımcısı olarak yanına aldı. 24 Şubat 1910'da Osman Hamdi Bey'in vefatının ardından da müze müdürlüğünü Halil Edhem Bey üstlenerek 1931'deki emekliliğine kadar bu vazifesini sürdürdü. Arkeoloji Müzesi Osmanlı'nın son zamanlarında bir müzenin ötesinde saygın bir kültür ve sanat merkezi kimliğine de sahipti. Birçok Osmanlı seçkini kütüphanelerini ve koleksiyonlarını müzeye hibe ettiler. Müzenin kütüphanesinde Cevad Paşa'nın kütüphanesi ve Sultan Mehmed Reşad'ın kütüphanesi gibi önemli koleksiyonlar bulunmaktadır. Bu kütüphane ilk oluşturulduğu yıllarda Mystakides Efendi tarafından düzenlenmiştir. Ayrıca 1868 yılından günümüze değin müzenin birçok dilde katalogları da yayınlanmıştır.
Gerçek anlamda ilk modern müzemiz diyebileceğimiz 1891 yılında ziyarete açılan İstanbul Arkeoloji Müzesi bugün de Arkeoloji Müzesi, Eski Şark Eserleri Müzesi ve Çinili Köşk Müzesi olmak üzere üç bölümüyle ziyarete açık. İnşa edildiği ilk günden bugüne değin ilk amacıyla hizmet eden müze binası bu yönüyle de önemli bir yere sahip ve dünyada müze binası olarak inşa edilmiş ilk 10 yapıdan bir tanesi. Bünyesinde yaklaşık bir milyon eser bulunduran Arkeoloji Müzesi sadece Türkiye için değil, tüm dünya ve insanlık tarihi için başlıca merkezlerden ve değerlerden bir tanesi. Böylesine zengin ve düzenli bir müzeye sahip olmamızın başlıca amili olan Osman Hamdi Bey, bugün de müzeye çıkan yokuşa adını veriyor. Pazartesi hariç her gün açık bulunan müze, kış mevsiminde 17.00, yazın ise 19.00'a kadar ziyaret edilebilir.

OSMANLI'NIN

YAZLIK SARAYLARI

325 yılında İmparator Constantin tarafından inşasına başlanan ve 330 yılında tamamlanarak Roma İmparatorluğu'nun başkenti haline gelen İstanbul, asırlar boyunca Bizans imparatorlarına, Latin krallarına ve Osmanlı sultanlarına başkentlik etti. Dolayısıyla yüzyıllar boyunca onlarca hükümdar bu şehirde onlarca saray inşa ettirdi. Bu sarayların bir kısmı devletin idare edildiği merkezler olmasının yanı sıra, bir kısmı da hükümdarların aile hayatları ve eğlenceleri için ayrılmış yerlerdi. İşte dünden bugüne İstanbul'u süsleyen saraylar...

Bir Avrupa çiziminde İstanbul'un ve Boğaziçi'nin görünümü.

Eski Beylerbeyi Sarayı'nın ve semtin görünüşü.

İstanbul'da Bizans'tan beri süregelen bir sayfiye sarayı geleneği vardı. İmparator Konstantin'in inşa ettirdiği bugünkü Sultanahmet Meydanı'ndan başlayıp deniz kıyısına kadar setler halinde uzanan saray, imparatorluğun idari merkezi olan Büyük Saray'dı. Bunun dışında imparatorların yaz günlerini geçirdikleri Bakırköy'deki Magnaura ve Secundianae sarayları, Küçükçekmece'deki Rhegian Sarayı, Küçükyalı - Dragos taraflarında olduğu tahmin edilen Bryas Sarayı ve Yakacık'taki Damatrys Sarayı imparatorların yaz mevsimini geçirdikleri sayfiye saraylarıydı.
Osmanlı sultanları da idare merkezi olan ana sarayların yanı sıra, yaz aylarını geçirmek, dinlenmek ve eğlenmek için şehrin birçok noktasında saraylar ve kasırlar inşa ettirdiler. Fakat Bizans İmparatorlarının aksine Osmanlı sultanları, şehirden çok uzaklaşmayı doğru bulmayıp Marmara kıyılarını değil, Boğaziçi köylerini kendilerine mesken tuttular. Tarih boyunca Osmanlı sultanlarının yaz aylarını geçirdikleri saraylar arasında en çok tercih edilen üç sahil sarayının hikayesi bu eski geleneğe ayna tutuyor.

BEYLERBEYİ SARAYI

Osmanlı padişahlarının sayfiye sarayı olarak kullandıkları en eski mahallerden bir tanesi Beylerbeyi'dir. Osmanlı kaynaklarında bu bölge daha çok Istavroz Bahçesi yahut Istavroz Sarayı olarak geçmektedir. Rivayet edildiğine göre daha önce semtin tepesinde bir haçın bulunmasından dolayı bölge ve saray bu isimle anılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, sarayın bulunduğu bugünkü araziyi mirialemliğinde yani sancaktarlığında bulunmuş bir kimseye bağışladı. Kısa süre sonra ise bu yer padişah hazine-

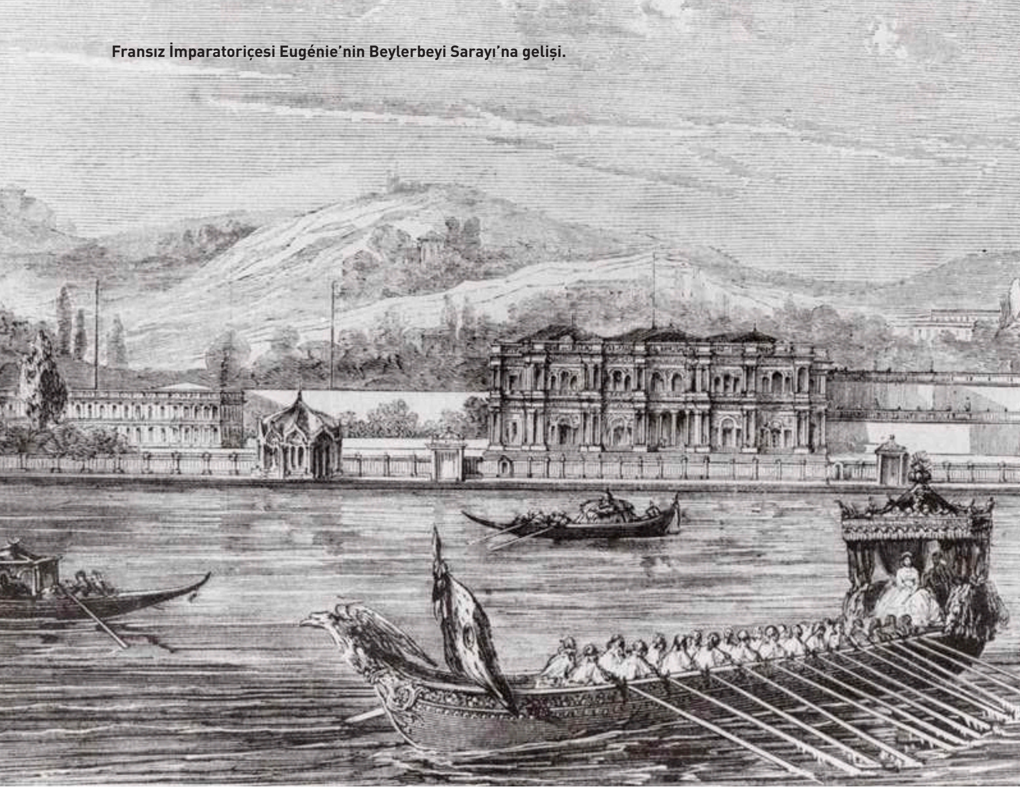
sine geçti ve arazi üzerine 'Şevketaabad' adı verilen bir kasır inşa edilerek burası havasının güzelliği, yaz aylarındaki serinliği nedeniyle padişahların yaz aylarını geçirmeyi tercih ettikleri ve kısa gezintiler yaptıkları bir dinlenme mahalline dönüştü.

Özellikle Sultan 1. Ahmed yaz aylarını çoğunlukla bu kasırda geçirdi. Sultan Ahmed devrinde padişahın maiyeti için kasıra yeni binalar inşa edilip bir de cami yapıldı. Anlatılanlara göre Sultan 1. Ahmed'in buraya o dereceye varan bir tutkusu varmış ki yaz aylarında hiçbir şekilde bu kasrı terk etmezmiş. Hatta bir sene hac mevsimi yaz günlerine rast geldiğinde Mekke'ye gönderilecek hediyelerin merasimi için dahi Sultan Ahmed Topkapı Sarayı'na dönmek istemeyip hediyelerin imali için Beylerbeyi'ndeki kasrın yanı başında bir kuyumcu atölyesi kurulmuş.

Bu kasra tutku derecesinde bağlı padişahlardan bir tanesi de Sultan Ahmed'in torunu Sultan 4. Mehmed'dir. Sultan Mehmed de yaz aylarını bu kasırda geçirmiş ve padişah kirazı çok sevdiği için kasrın etrafındaki birçok arazi saray tarafından kiralanarak semtin birçok yerinde kiraz bahçeleri kuruldu. 4. Mehmed'in ava ve eğlenceye düşkün olması dolayısıyla devrinde Beylerbeyi'nde parmak ısırtan eğlenceler düzenlendiği gibi padişah burada yaşamayı tercih ettiğinden devrin üst sınıfı da yaz aylarını geçirmek için yine bu semtte kendi saraylarını ve yalılarını inşa ettirdiler.

Sultan 1. Abdülhamid devrinde sarayın arazisi parçalanarak birçok mahal halka satıldı. Bugün Beylerbeyi Sarayı'nın bulunduğu arazi eski sarayın küçük bir kısmından ibarettir. Eski sarayın Hırka-yı Saadet Dairesi'nin bulunduğu arazi üzerine bugünde varlığını devam ettiren Beylerbeyi Cami ve hamamı inşa edildi. Her ne kadar Sultan Abdülhamid bu saraya çok rağbet etmese de Beylerbeyi hanedan tarafından unutulup gitmedi. Sultan 2. Mahmud, Beylerbeyi'nde yeni bir sahil sarayı inşa ettirmek istedi ve bugünkü sarayın bulunduğu yere 1826-1832 yılları arasında Kirkor Amira Balyan iki katlı, sarı boyalı ahşap bir saray inşa etti. Sultan 2. Mahmud 4 Haziran 1832 günü Çırağan Sarayı'ndan saltanat kayığına binerek etrafında paşalarının da kayıklarıyla beraber Beylerbeyi'ne geçti. Şehrin iki yakasından atılan toplar, Beylerbeyi'nde çalınan karşılama marşları ve selama duran askerlerin arasından geçen padişah ilk defa yeni sarayına ayak bastı. O günden sonra da son günlerine değin daha çok bu sarayda yaşamayı, birçok merasimi bu sarayda

Fransız İmparatoriçesi Eugénie'nin Beylerbeyi Sarayı'na gelişi.

gerçekleştirmeyi ve yabancı misafirlerini yine bu sarayda ağırlamayı tercih etti.

Sultan Abdülmecid de babası Sultan Mahmud gibi yaz aylarını daha çok bu sarayda geçirdi. Hatta Osmanlı'daki ilk telgraf da yine bu sarayda, Sultan Abdülmecid'in huzurunda bir alt kattaki başka bir odaya çekildi. Fakat 1851 yazında sarayda yangın çıkınca padişah bunu bir uğursuzluk addederek Beylerbeyi'nden ayağını çekip Çırağan Sarayı'na yerleşti.

Sultan Abdülmecid'in ardından 1861'de tahta çıkan kardeşi Sultan Abdülaziz 1864'te ahşap Beylerbeyi Sarayı'nı yıktırarak Sarkis Balyan'a bugünkü sarayı inşa ettirdi. Kagir ve tamamıyla mermer kaplı bir halde inşa olunan sarayda set set bahçeler düzenlendi. Sultan Abdülaziz vahşi hayvanlara meraklı olduğundan sarayın içerisinde bir de hayvanat bahçesi kuruldu. Aynı zamanda sarayın bahçesi için de birçok kıymetli hayvan heykelleri satın alındı. Sultan Abdülaziz bu sarayda yaz aylarını geçirdiği gibi Fransa İmparatoriçesi Eugénie, Avusturya İmparatoru François Joseph, İran Şahı Nasıred-

din Şah, Karadağ Prensi Nicola, Rus Generali Grandük Nicola gibi birçok dünya lideri de yine bu sarayda ağırlandı. Bu saray aynı zamanda 1909'da tahttan indirilen Sultan 2. Abdülhamid ve ailesi için de bir hapishane oldu ve 1912 yılından vefat ettiği 1918 yılına kadar eski sultan Beylerbeyi Sarayı'nda yaşadı.

BEŞİKTAŞ SARAYI

Osmanlı padişahlarının dinlenmek için en çok tercih ettikleri sahil saraylarından bir tanesi de Beşiktaş Sarayı'dır. Bu saraydan günümüze birkaç gravürün dışında neredeyse hiçbir şey ulaşmamıştır zira Beşiktaş Sarayı'nın yer aldığı arazi üzerinde bugün Dolmabahçe Sarayı bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin kaydettiğine göre Beşiktaş Sarayı'nın arazisinde Fatih Sultan Mehmet devrinde bir paşanın yalısı bulunuyordu. Fatih'in oğlu İkinci Beyazıt devrinde arazi padişah hazinesine geçmiş, bu yalının yerine küçük bir kasır yapılıp burası güzel bir bahçeye dönüştürülerek padişahların yaz aylarını geçirdiği ve kısa gezintiler yaptıkları bir mahalle dönüştürülmüştür.

Beylerbeyi'nde olduğu gibi Beşiktaş'taki kasır da Sultan 1. Ahmet devrinde genişletilerek yeniden inşa olunmuştur. Yine Sultan Ahmet devrinde, 1614 senesinden itibaren bugün stadyumun bulunduğu tepecikteki toprakla sahildeki koy doldurulup buradaki padişah bahçesi ve gezinti mahalleri de genişletilmiştir ki bugün dahi kullanılan 'Dolmabahçe' adı buradan gelir. Beşiktaş'taki kasra en çok teveccüh eden padişah ise Sultan Ahmet'in oğlu Sultan 4. Murad oldu. Hatta bu kasırda edebiyat tarihimize de geçen bir hadise yaşandı. Naima Tarihi'nde anlatıldığına göre Sultan 4. Murad bu kasırda ünlü şair Nef'i'nin 'Kaza Oku' isimli hicvini okurken birden hava kararıp, gök gürüldemeye ve şimşekler çakmaya başlamış ve padişahın tahtının yanı başına dahi bir yıldırım isabet etmiştir. Büyük bir dehşetle elindeki metni parçalayan Sultan Murad hala dillerde dolaşan "Gökden nazire indi Siham-ı Kazası'na, Nef'i diliyle uğradı Hakkın belasına" beytini söyleyerek ünlü şairin hiciv yazmasını yasaklamıştır.

Beşiktaş Sarayı, yekpare bir yapı olmayıp 1. Ahmet'in yaptırdığı kasrın yanı sıra tarih boyunca bir çok padişah bu arazide yeni binalar inşa ettirmişler, buradaki padişah bahçesini her geçen gün biraz daha büyütmüşlerdir. Hazırladığı İstanbul gravürleriyle bilinen ünlü mimar Melling de 3. Selim devrin-

Dolmabahçe ve Çırağan sarayları.

de İstanbul'a gelip, 1795'te Beşiktaş Sarayı'nda padişah için yeni bir kasır ile valide sultan için bir harem dairesi inşa etmiştir.
Saray tarihindeki en büyük değişimi ise Sultan 2. Mahmud devrinde yaşadı. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldıran Sultan Mahmud o tarihten sonra Topkapı Sarayı'nda yaşamayı bıraktı. Bunun yerine o güne değin sadece yazlık bir saray olan Beşiktaş Sarayı'nı tercih etti. Fakat bu sarayın mimarisi kışın yaşamaya müsait olmadığından eski kasırlar ve binalar yıkılarak yerine Hassa Mimarı Kirkor Amira Balyan tarafından yeni bir saray inşa olundu. Sultan 2. Mahmud'un oğlu Sultan Abdülmecid ise bu sarayı da yıktırdı ve 1843-1856 yılları arasında Garabed Amira Balyan, Hovhannes Amira Serveryan ve Nigoğos Balyan tarafından bugün de varlığını devam ettiren Dolmabahçe Sarayı inşa olundu.

ÇIRAĞAN SARAYI

Padişahlara ait sahil sarayları arasında tarihi en yakın olanlardan bir tanesi Çırağan Sarayı'dır. Sarayın bulunduğu arazi 17. yüzyıla değin şahıslara aitken, Sultan 4. Murad döneminde padişah hazinesi tarafından satın alınmıştır. Sultan Murad bu araziyi ve içerisindeki yalıyı kızı Kaya Sultan'a hediye etti ve burası Kaya Sultan ile kocası Melek Ahmed Paşa tarafından kullanılan yazlık bir saray haline geldi. Sultan 3. Ahmet ise bu yalıyı ünlü Sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın damadı Mehmet Paşa'ya hediye etti. Lale Devri olarak anılan bu eğlence ve sefahat döneminin en gösterişli eğlenceleri Mehmet Paşa'nın ev sahipliğinde bu sarayda yaşandı. Sultan Ahmet'in ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın da sık sık ziyaret ettiği bu sarayın bahçesi geceleri ışıklandırılarak çerağan alemleri düzenlendi. Bu eğlencelerden dolayıdır ki bugün dahi sarayı Çırağan ismiyle anıyoruz.

Patrona Halil İsyanı'nın ardından Sultan Ahmet'in tahttan indirilmesiyle Çırağan Sarayı da unutulup bir müddet için kaderine terk edildi. Çırağan Yalısı'nın hemen yanı başında İstanbul'un lebiderya Mevlevihanelerinden bir tanesi olan Bahariye Mevlevihanesi bulunuyordu, Mevlevihane'nin diğer yanındaysa Rodoslu Yalısı vardı. 1805 yılında Sultan Üçüncü Selim Çırağan Yalısı'nın tamirini emredince Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, kendi parasıyla Rodoslu Yalısı'nı da satın alarak ikisini de tamir ettirip bir yazlık saray olarak padişaha hediye etti. Sultan Selim de Mevleviliğe karşı bir muhabbet beslediğinden iki yalının arasında kalan Mevlevihaneyi tamir ettirdi. Bu çifte yalı Sultan Selim'in de Sultan 2. Mahmud'un da fazlasıyla rağbet ettiği ve vakit geçirdikleri bir mekan oldu.

1860 yılında ise Sultan Abdülmecid, yeni bir sahil sarayı inşa ettirmek düşüncesiyle bu yalıları yıktırdı. Fakat ertesi sene vefat edince, yeni sarayın inşasına ancak 1863'de, Sultan Abdülaziz'in saltanat yıllarında başlanabildi. Sarayın inşasını Sarkis Balyan üstlendi. Bizzat Sarkis Balyan'ın kaleminden çıkan, sarayın iç düzenini gösteren çizimler bugün hala Paris'teki Biblioethégue Nubar tarafından korunmaktadır. Bugünkü yapının inşa edilebilmesi için Bahariye Mevlevihanesi de kaldırılarak Maçka'ya taşındı. Devrinin en görkemli sarayı olarak planlanan ve Sultan Abdülaziz'in kış aylarını da geçirmeyi planladığı Çırağan Sarayı'na devrin büyük borçlarına rağmen çok büyük meblağlar harcandı. İç tezyinatından, mobilyalarına, bahçesine yerleştirilecek

Eski Çırağan Sarayı.

köprü ve limonluğa kadar yerli ustaların üretimlerinin yanı sıra Avrupa'dan da birçok şey satın alınarak getirtildi. Bu nedenle sekiz sene kadar devam eden sarayın inşaası 1871 yılında ancak tamamlanabildi.
Sultan Abdülaziz düşündüğü gibi bu sarayda fazla zaman geçiremedi. Sadece kendisi değil Çırağan hiçbir padişaha yar olmadı ve birçok felaket atlattı. Birçok kimse bu felaketleri saray uğruna Mevlevihane'nin feda edilmesinin getirdiği uğursuzluklara yordu. 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından tahta geçen Sultan Murad'ın saltanatı sadece 93 gün sürebildi. 93 günün ardından Sultan 2. Abdülhamid tahta çıkınca Sultan Murad ve ailesi Çırağan Sarayı'nda 28 yıl süren bir hapis hayatı yaşadılar. Bu 28 yıl boyunca sarayın tamiratına hiç bakılmadığından 1904'de Sultan Murad vefat ettiği sırada saray neredeyse çökme vaziyetine gelmişti.
1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanının ardından Kasım 1909'da Çırağan Sarayı da tamir edilip, birçok kıymetli eşya ve sanat eseri ile yeniden düzenlenerek meclisin kullanımına verildi. Fakat 19 Ocak 1910'da çıkan büyük bir yangın sarayı harabeye çevirdiği gibi içindeki bir çok kıymetli eşya da yok olup gitti. Bu tarihten sonra yanık bir vaziyette kaderine terk edilen saray bir dönem futbol sahası olarak dahi kullanıldı. 10 yıllar boyunca nasıl kullanılacağına, akıbetinin ne olacağına karar verilemeyen saray nihayetinde 1990'lı yıllarda restore edilerek bugün de olduğu gibi otel olarak şehir hayatında yer almaya devam etti.

BİR BAŞKA

KÖSEM SULTAN

Birkaç sene önce 'Muhteşem Yüzyıl' dizisinin başlamasıyla birlikte Osmanlı tarihine, özellikle de Kanuni devrine dair ilgi artmış, bu konuda birçok yayın yapılmış, televizyon programlarında tartışmalara konu edilmiş hatta çeşitli bilimsel toplantılar bile düzenlenmişti. Ardından bu ilgi, 'Muhteşem Yüzyıl Kösem' dizisiyle beraber 17. yüzyıl Osmanlı tarihine ve Kösem Sultan'a yöneldi. Kendisi her ne kadar iktidar hırsıyla yanan acımasız biri olarak tasvir edilse de aslında Osmanlı'nın en hayırsever sultanlarından bir tanesiydi. İstanbul'daki pek çok eseri ve yaptıkları da bunu ispatlar nitelikte.

Kapalıçarşı ve çevresi

Kösem Sultan

Çakmakçılar Yokuşu

Sultan 1. Ahmet'in eşi, Sultan 4. Murad ile Sultan İbrahim'in anneleri ve Sultan 4. Mehmet'in büyükannesi olarak bu dört padişahın devrinde imparatorluğun yönetiminde aktif olarak yer alan Kösem Sultan hiç şüphesiz altı asırlık Osmanlı tarihinin gelmiş geçmiş en güçlü kadın karakteri. Devrinde Valide-i Muazzama, Valide-i Kebire, Ulu Valide ve daha birçok unvan ile anılan Kösem Sultan, geniş tecrübesi ve devlet meselelerindeki vukufu sayesinde yeri geldiğinde devrin padişahlarının dahi önüne geçmiş ve imparatorluğun gerçek yöneticisi haline gelmişti. Her ne kadar yazılı ve popüler kültürümüzde Kösem Sultan, iktidar hırsıyla yanan ve bu hırs uğruna kendi öz evlatlarını ve torunlarını dahi kurban etmekten çekinmeyen acımasız bir kimse olarak tasvir edilse de, esasında Osmanlı tarihinin en güçlü kadını olduğu gibi belki de en dindar ve hayırsever sultanlarından da bir tanesiydi. Sultanahmet Camii'ni de inşa ettiren, dindar ve tasavvufa meraklı bir padişah olarak anılan Sultan 1. Ahmet'in eşi olan Kösem Sultan, tasavvufla da ilgilenmiş, din ve hayır işlerine ağırlık vermiş ve Sultan Ahmet gibi kendisi de Celvetiyye Şeyhi Aziz Mahmud Hüdayi'ye intisap etmişti. Devrinin en büyük hayırseverlerinden bir tanesi olan Kösem Sultan, güvendiği adamları vasıtasıyla İstanbul'daki fakir fukarayı tespit ettirmiş ve bu kimseleri maaşa bağlamıştı. Verdiği sadakaların doğru adreslere ulaşıp ulaşmadığını denetlemek isteyen Sultan, kendisi de zaman zaman tebdili kıyafet ile İstanbul'u gezer ve mümkün olduğunca şehirdeki

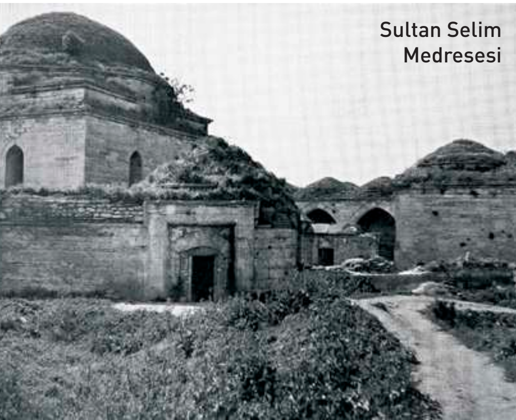
ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatırdı. Yine tebdili kıyafet ile İstanbul hapishanelerini dolaşan sultan, özellikle borçları nedeniyle hapsedilmiş mahkumların borçlarını ödeyerek bu kimseleri hapishaneden kurtarırdı.

EMRİNDEKİLERE KARŞI ÇOK ŞEFKATLİYDİ

Köle ve cariyelerine büyük bir şefkatle yaklaşan sultan, emrinde iki, üç sene çalışmış olan kadınları azat eder, bunlara mal, mülk verip maaşa bağlayarak saraylı kimselerle evlendirirdi. Ayrıca Kösem Sultan'ın, fakir kızların evlendirilmesi için de kurduğu bir vakfı bulunuyordu. Bu vakıf vasıtasıyla fakir ve kimsesiz kızlar tespit edilir, bu kimselerin çeyizleri, hatta bazen evleri de karşılanarak güvenilir kimselerle evlendirilirlerdi. Elde ettiği muazzam gelirin neredeyse tamamını hayır işlerine vakfeden Kösem Sultan, devrinde halkın ve askerin çok sevdiği, çok saygı duyduğu bir isimdi. Tarihçi Naima'nın kaydettiğine göre, 3 Eylül 1651 günü, yani Kösem Sultan'ın öldürüldüğü gün İstanbul'da tam 10 bin kişi aç kalmıştı. Sultanın katledilmesine çok üzülen ve yasını tutan halk, Kösem Sultan'ı Valide-i Şehide olarak anmaya başladı.

ESERLERİ HALA YAŞIYOR

Bunca hayır işleyen, ihtiyaç sahiplerini gözeten Kösem Sultan, tabii ki imar konusuna da önem vermiş ve başta İstanbul olmak üzere imparatorluğun çeşitli köşelerinde birçok yapı inşa ettirmişti. Her sene hacılar için yardımlarda bulunan, Mekke ve Medine'deki çeşitli ihtiyaçları kendi kesesinden karşılayan Kösem Sultan'ın Eğriboz, Midilli, Kıbrıs gibi birçok yerde vakıfları vardı. Livadya'daki köprü, Kahire'deki su terazisi gibi birçok şehirde eserler yaptırdı. İstanbul'da ise Üsküdar'daki Çinili Camii, yine Üsküdar'ın merkezinde yer alan hamamı,

Sultan Selim Medresesi

Şehremini, Yenikapı ve Beşiktaş'taki çeşmeleri, Anadolukavağı'ndaki mescidi, Sultan Selim civarındaki Valide Medresesi, mescidi ve çeşmesi, Ayasofya ile Kapalıçarşı arasında yer alan çifte hamamı, Yenikapı'daki başkaca bir hamamı ve şehrin en büyük hanı olan Valide Han'ı inşa ettirdi. Bunca hayır eserinin arasında hiç şüphesiz en ön plana çıkanlar, Üsküdar'daki Çinili Camii ile Eminönü, Çakmakcılar Yokuşu'ndaki Valide Han'dı.

ÜSKÜDAR ÇİNİLİ CAMİİ

Üsküdar'ın Murat Reis Mahallesi'nde yer alan bu yapı, Kösem Sultan'ın inşa ettirmiş olmasından dolayı Orta Valide Camii ve Mahpeyker Kösem Valide Sultan Camii olarak da anılır. Mimar Kasım Ağa'nın inşa ettiği caminin inşasına 1638'de, yani Sultan 4. Murad'ın saltanatında başlanmış ve 1640'da, yani Kösem Sultan'ın en küçük oğlu Sultan İbrahim'in saltanatında tamamlanabilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere, Osmanlı çiniciliğinin zirve noktasının örnekleri olan birbirinden kıymetli çinilerle kaplı olan cami, gerek bu özelliği, gerekse iç mekandaki birbirinden zarif taş oymacılığı eserleriyle Türk mimari tarihinde önemli bir yere sahip. Ayrıca burası Sultan Murad'ın ve Sultan İbrahim'in saltanatlarında inşa olunmuş tek selatin yapısı, yani hanedanın inşa ettirmiş olduğu tek camidir. 20 sütunun üzerine oturan, tek kubbeli ve tek minareli bu cami ile birlikte yine Kösem

Üsküdar Çinili Camii

Sultan tarafından bir mektep, bir çeşme, bir sebil ve bir de çifte hamam inşa olundu. Yapının giriş kapısının üzerinde yer alan ve Şair Himmet'in kaleminden çıkan tarih kitabesindeyse şu satırlar yazar:

"Hemişe hazreti vala cenabı Valide Sultan
Hulus üzre livechillah hayrat etmedir şanı
Yapub bu camii ana nice emlak vakfetti
Muvaffak etti hayrata anı tevkifi rabbani
Tamam olunca dedi Himmeta tarihini hatif
Bu camide olan taat ola makbululi sübhani."

Tarih boyunca birçok felaket atlatan ve birçok kez onarılan Çinili Camii, bünyesinde barındırdığı birbirinden kıymetli çiniler nedeniyle tarih boyunca hırsızların saldırılarına maruz kaldı ve zaman içinde birçok orijinal çini yok olup gitti. Cami Osmanlı devrindeki son restorasyonunu, Sultanahmet Camii ile beraber 1890-1893 yılları arasında gördü. Bu onarım sırasında caminin kubbesinde yer alan nakış işlerinin üzerine yeni nakışlar yapıldı fakat daha sonra yapılan onarımlarda, ilk yapılan nakış işleri ortaya çıkarıl-

Üsküdar

dı. 1930'lu yıllara gelindiğinde yapı bakımsızlıktan harap ve çökmeye yüz tutmuş bir hale gelmişti. 1938'de Vakıflar Müdürlüğü caminin onarımı için bir bütçe çıkardı. Yapının artık çökmüş olan son cemaat mahalli bu onarımda inşa olundu ve medrese de tamir ettirildi. Fakat bu restorasyon sırasında yanlış onarım nedeniyle pencere altlarını dolaşan ve Ayetel Kürsi'nin yazılı olduğu birbirinden kıymetli çiniler, kırılarak yok oldu. Mihrabın içerisinde, besmelelerin yazılı olduğu çini panolarsa çalındı. 1964 yılındaki bir yağmur sırasında camiye yıldırım düşmesiyle birlikte minarenin külahı ve balkonu yok olarak daha sonra tekrar inşa olundu.

BÜYÜK VALİDE HAN

Kösem Valide Sultan'ın inşa ettirmiş olmasından dolayı Büyük Valide Hanı olarak anılan yapı üç büyük avlusu ve 300 kadar hücresiyle şehrin en büyük hanlarından bir tanesi. Han'ın arazisini Sultan 4. Murad, gelir elde edilmesi için annesine bağışlamış, Kösem Sultan da diğer oğlu Sultan İbrahim'in saltanatının ilk yıllarında bu yapıyı inşa ettirmiş. Çakmakçılar yokuşunda bulunan hanın hangi mimar tarafından inşa olunduğu belli değil. Fakat Evliya Çelebi han hakkında şu bilgileri verir:

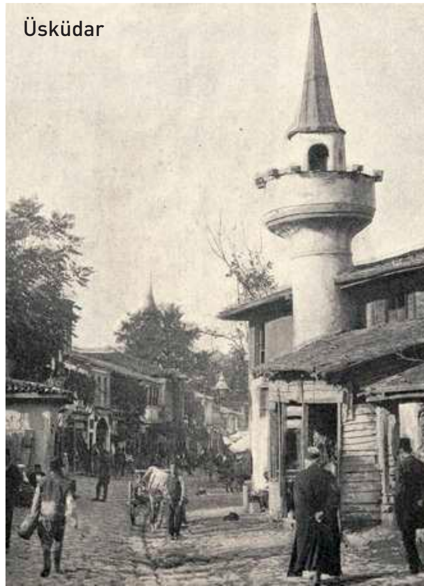
"Bu hanın yerinde evvelce Cerrah Mehmed Paşa'nın sarayı vardı. Zamanla yıkılmış olduğundan Kösem Valide altlı üstlü 300 hücreli şeddadi bir han bina

ettirmiştir ki İstanbul'da Mahmud Paşa Hanı ile bundan büyük han yoktur. Bir taraftan dört köşe bir cihannüma kulesi vardır ki eflake ser çekmiştir. Develiği ve bin adet at ve katır alır ahırı vardır. Ortasında da camii şerifi vardır."

İş merkezlerinin ve imalathanelerin yanı sıra handa bekar odaları da mevcuttu ve İstanbul'a çalışmak için gelen bekar gurbetçiler bu handa ikamet ederlerdi. Hanın gelirleri ise Valide Sultan tarafından Çinili Cami'ye vakfedilmişti. Tarihçi Naima'nın kaydettiğine göre, Kösem Sultan hanın bazı kısımlarını kendi muazzam servetini saklamak için kullanmıştı ki sultanın öldürülmesinin ardından handan sandıklar dolusu altın çıkarılmıştı.

Han zamanla İranlı göçmenlerin yaşadığı ve iş yerlerini kurduğu bir merkeze dönüştü. Hanın içinde yine İranlıların kurup işlettiği birkaç küçük matbaa da bulunuyordu. Osmanlı döneminde Kuran-ı Kerim'in basılıp satılması yasakken bu handaki matbaacılar el altından Kuran basıp satarlardı. Ayrıca İstanbul'da ilk korsan kitapların da merkezi yine bu handı. İranlı matbaacılar, birçok kimsenin kitabını telif ödemeden kaçak olarak basıp satarlardı.

Zamanla hanın adı İranlılarla beraber anılmaya başlandı ve İstanbul'daki İranlı nüfusun merkezi haline geldi. Her sene Kerbela felaketini anmak için Muharrem'in 10'unda düzenlenen ve 'Aşura Merasimi' olarak anılan ayin de yine bu handa başlardı. Kırk-elli kadar İranlı başlarında imamları oldukları halde çeşitli dualar ve ilahiler eşliğinde ellerindeki bıçak ve kılıçlarla başlarını yaralar, ucu topuzlu zincirlerle sırtlarını dövüp kendi kanlarını akıtırlardı. Bu merasim tüm İstanbul halkının ve yabancıların ilgi gösterdiği bir törendi. Ünlü ressam Fausto Zonaro da Sultan 2. Abdülhamid'in emriyle bu ayinlerde

Üsküdar

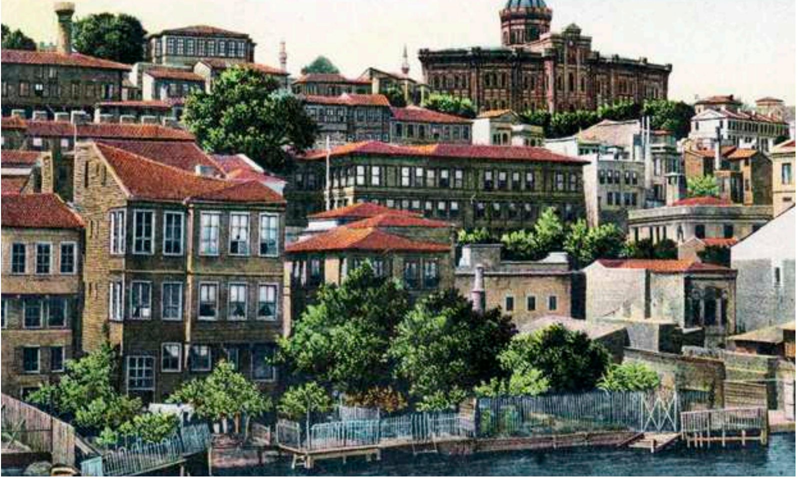

Beyazıt ve Eminönü

bulunmuş ve 1909 yılında 'Muharrem'in Onu' tablosunu yapmıştı ki bu tablo bugün İstanbul Modern Müzesi'nde sergileniyor. Cumhuriyet yönetimi bu ayinin yapılmasını yasaklayarak yüzyıllardır İstnabul'da devam eden bu merasime nihayet verdi. 1931 yılında ise İstanbul Valiliği aldığı kararla Valide Han'ın ikametgah olarak kullanılmasını yasakladı. Böylece handaki İranlılar da yavaş yavaş hanı terk etmeye başladılar. Valide Han neredeyse tarihi boyunca hiçbir zaman kapsamlı bir onarım görmedi. 1926 yılında Sagir Han, yani Küçük Han adı verilen Valide Han'ın yetmiş beş odalı kısmı bakımsızlık ve yanlış onarım nedeniyle çöktü. Çöküntünün altında can veren işçiler ve ağır yaralananlar olunca da belediye, hanı kapsamlı bir onarımdan geçirmek yerine tamamıyla kapattı. Ama her türlü tehlikeye rağmen handaki dükkanlar çalışmaya devam etti. Ne yazıktır ki aradan onlarca yıl geçmesine rağmen Valide Han hala kapsamlı bir onarımdan geçirilmedi. İstanbul'un diğer birçok hanı gibi kaderine terk edilmiş bir şekilde yaşamına devam ediyor.

GEÇMİŞTEN BUGÜNE

İSTANBUL KİLİSELERİ

325 yılında Batı Roma'nın yani Bizans'ın başkenti olarak inşasına başlanan İstanbul, putperest Roma'ya karşı Hristiyan temeller üzerinde yükselen imparatorluğun yeni yüzü ve başkenti oldu. Şehrin dört bir yanında başta Ayasofya olmak üzere birbirinden görkemli kiliseler inşa edildi. Fakat bu kiliselerin ve şehirdeki toplulukların çeşitlenmesi gerçek manasıyla Osmanlı döneminde oldu. Rum Ortodoks kiliselerinin yanı sıra şehirde Ermeni, Latin Katolik, Rus, Bulgar, Anglikan ve Protestan kiliseleri de yükselmeye başladı. Bugün İstanbul'da halihazırda ayakta ve ibadete açık olan dört yüzden fazla kilise mevcut. İşte geçmişleri, mimari ve sanatsal özellikleriyle, yüzlerce kiliseden birkaç tanesinin hikayesini...

19. yüzyılda Fener ve Patrikhane.

HAGİOS GEORGİOS PATRİKLİK KİLİSESİ

Bu coğrafyadaki en eski ve en köklü kurum olan Ekümenik Patrikhane, Bizans olarak bilinen Doğu Roma İmparatorluğu döneminde patriklik kilisesi olarak Ayasofya'yı kullanıyordu. 1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesi ve Ayasofya'nın camiye çevrilmesinin ardından patrikhane, Ayasofya'dan sonra şehrin en büyük manastırı olan Havariun yani On İki Havari Kilisesi'ni kullandı. 1455'teyse bu kilise de boşaltıldı ve yerine bugünkü Fatih Cami inşa olundu. Patrikhane de Pammakaristos Manastırı'na taşındı. Fatih Sultan Mehmet bu manastırı defalarca ziyaret ederek patrikle görüştü, ayinlerde bulundu ve burada düzenlenen çeşitli tartışmalara katıldı. Patrikhane tam 131 yıl boyunca varlığını Pammakaristos Manastırı'nda devam ettirdi. Sultan 3. Murad döneminde Azerbaycan ve Gürcistan fethedilince bunun hatırasına Pammakaristos'un boşaltılarak camiye çevrilmesine karar verildi. 1586'da manastır boşaltılarak daha sonra Fethiye adıyla camiye çevrildi. Patrikhane ise kendisine yeni merkez olarak Fener'i seçti. Zira bu bölge fetihten itibaren Rumların yerleştirildiği, Rum asilzadelerinin bulunduğu ve en korunaklı kiliselerden bir tanesi olan Kadınlar Manastırı'nın olduğu bir semtti. Patriklik kilisesi olarak, öncelikle geçici bir süre Fener'deki Vlah Sarayı Kilisesi ve Hagios Dimitrios Kilisesi kullanıldı.1603 yılındaysa bugün bulunduğu merkeze taşındı. Patriklik Kilisesi ilk olarak 1614 yılında büyük bir onarıma girerek eskisine oranla biraz daha genişletildi. 1698'de, Patrik II. Kallinikos'un döneminde yine genişletilerek onarıldı. 1700 ve 1720 yılları arasında yaşanan yangınlar neticesinde harap bir vaziyete bürünen patriklik kilisesinin yeniden inşa edilmesi gündeme geldi. Patrikhanenin etrafın-

daki bazı evlerin de arsaları satın alınarak 1720 yılında patriklik kompleksi eskisinden daha büyük ve geniş bir şekilde yeniden inşa olundu. 1738'deyse tekrar büyük bir onarımdan geçti. 1821'de yaşanan Yunan İsyanı sonrasında Patrik V. Gregorios patrikhanenin orta kapısında idam edildiği için bu kapı hala kapalı tutuluyor. 1827'de onarım gören yapı 1836 yılında günümüzdeki haliyle yeniden inşa olundu. Son olaraksa 1991 yılında patrikhanede büyük bir yangın yaşandı ve daha önceki plana sadık kalınarak yeniden inşa olundu. 1991 yılında restorasyona giren patriklik kilisesi 20 Mart 1994 günü yapılan ayinle tekrar ibadete açıldı. Kilisenin içine girildiğinde güney bölümünde Hazreti İsa'nın Kudüs'te bağlanarak işkence gördüğü sütun bulunuyor. 1669'da kiliseyi ziyaret eden Thomas Smith bu sütunun üzerinde altı satırlık bir yazı gördüğünü kaydeder. Fakat bugün sütun bir mahfaza içinde olduğundan sadece küçük bir kısmı görülebiliyor. Yine bu bölümde Kadıköy'ün koruyucu azizesi olan ve dördüncü yüzyılın başlarında şehit edilen Hagios Euphimia'nın ve nedimeleri Hagios Solomoni ile Hagios Theophanau'nun tabutları bulunuyor. Kilisenin kuzey bölümünde, Hagios Gregor Nizaianzen'e ve Hagios İoannis Hrisostamos'a ait kemikler yer alıyor. 1204-1261 yılları arasındaki Latin işgali sırasında İstanbul'dan Avrupa'ya kaçırılan ve yüzyıllar boyunca Vatikan'daki Aziz Petrus Bazilikası'nda korunan bu kemikler Papa Jean Paul'un Kasım 2004'teki İstanbul ziyaretinde geri getirilerek patriklik kilisesindeki bugünkü yerlerine yerleştirildi.

MOĞOLLARIN MERYEMİ (KANLI KİLİSE)

Panagia Muhliotissa Kilisesi, Fener'de, Tevkii Cafer Mahallesi, Firketeci Sokak'ta, Kırmızı Okul olarak da bilinen Fener Rum Lisesi'nin hemen yanı başında yer alıyor. Okul gibi bu kilise de kırmızı renkli ve bu nedenle Kanlı Kilise olarak da anılıyor. Kilisenin bulunduğu arazi üzerinde daha önce bir manastırın bulunduğu fakat 1204'teki Latin işgali sırasında bu yapının tahrip edildiği zannediliyor. Bugünkü kiliseyi Bizans İmparatoru VIII. Mihail Paleologos'un kızı Maria Paleologina inşa ettirmiş. Bizans Prensesi Maria, Moğol Hanı Hülagü ile evlenmek üzere İstanbul'dan ayrılmış, Hülagü'nün ölümünden sonra oğlu Abaka Han ile evlenmeye hazırlanırken Prenses ülkesine geri dönmüş ve tüm servetini ortaya koyarak 1261 yılında bu kiliseyi yaptırmış. Prenses Maria'nın Meryem Ana'ya adadığı bu kilise, Prenses'in

Patrikhanede yer alan bir mozaikte Fatih Sultan Mehmet ve Patrik Gennadios.

Moğolistan maceralarının anısına Moğol Kilisesi olarak da anılıyor. Kilisenin civarındaki bağları ve evleri de satın alarak 1266'da kilise arazisini genişleten Prenses burada bir kadınlar manastırı kurmuş, değerli kitap ve eşyalarıyla birlikte tüm servetini de bu manastıra vakfetmiş. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra kiliseye dokunmamış ve yapının onarılması için Hristodulos Kalfa görevlendirilmiş. Bizans'tan bugüne hiçbir değişikliğe maruz kalmadan kilise olarak devam eden tek ibadethane olma özelliğini taşıyan Panagia Muhliotissa Kilisesi 17. yüzyılda birçok yangın atlatarak defalarca onarım gördü.

SVETI STEFAN BULGAR KİLİSESİ (DEMİR KİLİSE)

İstanbul'un en ilgi çeken ve merak uyandıran kiliselerinin başında, Demir Kilise olarak da anılan Fener'deki Sveti Stefan Bulgar Kilisesi gelir şüphesiz. Kilisenin etrafında eskiden çeşitli yapılar vardı. Fakat 1980'lerde yürütülen çalışmalarda bu yapılar yıkılınca Sveti Stefan Kilisesi iki caddenin ortasında kalarak tüm görkemini daha net bir şekilde sergilemeye başladı. Kilise, ana giriş kapılarındaki ve sütun üzerlerindeki renkli mermer kaplama bölümleri dışında tamamıyla demir ve çelikten üretilmiş. Bu özelliğiyle dünyada tek!

19. yüzyılın ortalarına kadar Bulgarlar da Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlıyken daha sonra Osmanlı hükümeti nezdinde yaptıkları girişimler neticesinde bağımsız bir kilise olabilme statüsünü kazandılar. Bulgarların bu girişimlerinin öncülüğünü Osmanlı sarayına yakın bir isim olan Sisam Prensi Stefan Bogoridi üstlenmişti. Osmanlı yönetimi Bulgarların da ayrı bir kiliseye sahip olmalarına müsaade verince Bogoridi, eskiden Demir Kilise'nin yerinde bulunan kendisine ait ahşap bir evi cemaate bağışladı ve bu eski ev bir kilise olarak yeniden düzenlendi. Stefan Bogoridi'nin hatırasına Sveti Stefan, yani Aziz Stefan adı verilen yapının resmi açılışı, İstanbul'un ilk Bulgar Kilisesi olarak 9 Ekim 1849 günü yapıldı. Birçok kez bu ahşap yapının yıkılarak yerine büyük ve kagir bir kilisenin inşası düşünüldü fakat zeminin çürük olması ve maddi imkansızlıklar nedeniyle bu düşünce uzun müddet gerçekleşemedi. 1880 yılında yapının tekrar inşası yine gündeme gelince Rus Çarı 3. Aleksandr, Rusya'nın dökümleriyle ünlü şehri Yaroslav kentinde altı adet çan döktürterek kiliseye hediye etmiştir ki bugün dahi bu çanlar kilisede bulunuyor ve halihazırda iki tanesi kullanılıyor. 1888'de yeni kilisenin inşa olunması için Bulgaristan'ın başlattığı uluslararası yarışma neticesinde yeni yapının inşası Ermeni asıllı mimar Hovsep Aznavur'a verildi. Haziran 1890'da Osmanlı idaresi de inşaata izin verince çalışmalara başlandı fakat zeminin çürük olduğu görülünce buraya kagir bir kilisenin yapılmasından vazgeçildi. Onun yerine zemine daha az baskı yapacak ve herhangi bir doğal

Sveti Stefan Bulgar Kilisesi'nin girişi.

Demir Kilise ilk inşa edildiği yıllarda.

afette sökülerek başka bir yere yeniden inşa edilebilecek olmasından dolayı tamamıyla demir döküm prefabrik bir kilisenin inşa edilmesine karar verildi. 1890'da zeminin sağlamlaştırılma çalışmalarına başlanarak iki yıl boyunca 10-12 metre uzunluğunda 300 kadar kazık zemine çakıldı ve sonrasında elde edilen sağlam zeminin üzerine beton döküldü. Sağlamlaştırma çalışmaları iki yıl kadar sürdürüldükten sonra 1892'de kilisenin dökümünü yapacak firmayı bulmak üzere uluslararası bir yarışma başlatıldı ve bu iş Viyana'daki R. Ph. Waagner firmasına verildi. Üç yıl kadar süren döküm çalışmalarının ardından herhangi bir eksikliğin olup olmadığının kontrolü için kilise öncelikle Waagner'in fabrika binasının içinde kurularak bir müddet burada kaldı. Ekim 1895'teyse iç aksamıyla birlikte tamamlanarak söküldü ve önce Viyana üzerinden Trieste'ye, oradan da Adriyatik üzerinden gemilerle İstanbul'a taşındı. Aralık 1895'te kurulumuna başlanan kilisede Viyana'dan getirilen on beş teknisyen de çalıştı ve kurulum 14 Haziran 1896 günü sona erdi. Kilise'de 'İkonastasi' olarak isimlendirilen, ruhanilerin bölümünü ayıran ve ikonalarla kaplanan bölümse Rusya'da, Saray Baş Marangozu Nikolay Aleksiyoviç Ahapkin ve Ressam Klavdiy Labedev tarafından imal edildi. 20 Eylül 1898 günü İstanbul'daki yüksek dereceli ruhanilerin, devlet adamlarının ve diplomatların katılımıyla yapılan kilisenin resmi açılışı ayrıca aynı akşam Pera Palas'ta verilen bir davetle kutlandı. Uzun yıllar Bulgar cemaati tarafından kullanılan ve ibadete açık olan kilise, şu anda restorasyon nedeniyle kapalıysa da daha sonra tekrar ibadete açılacak.

Aziz Meryem Ana Ermeni Kilisesi ve gizli kubbesi.

MERYEM ANA'NIN GİZLİ KUBBESİ

Beşiktaş Sinanpaşa Mahallesi'nde, Şehit Asım Caddesi'nden Abbasağa'ya çıkarken sağ kolda bulunan Surp Asdvadzadzin, yani Aziz Meryem Ana Ermeni Kilisesi'nin yerinde 1750'li yıllardan itibaren ahşap bir şapelin var olduğu biliniyor. 1838'de saray mimarı Garabed Amira Balyan tarafından inşa edilen bugünkü kilise, gerek mimarisi gerekse de içerisindeki sanat eserleri dolayısıyla İstanbul'un en dikkat çeken kiliselerden bir tanesi oldu. Kilisenin en önemli mimari özelliği, dışarıdan kırma çatı gibi gözükmesine rağmen içeride gizli bir kubbesinin olması. Tanzimat öncesinde kiliselerde kubbe inşası yasak olduğu için mimar, böyle bir yöntem izlemiş ve yasağı delmeden kubbeyi inşa edebilmiş. Kilisenin içerisindeki büyük boyuttaki tablolar saray ressamı Umed Behzad'a ait. 1980'li yılların ortasında büyük bir onarım gören kilisenin açılışı, 4 Nisan 1987'de yapılmış; sonrasında da kilisenin giriş kapısına Garabed Balyan ile Sarkis Balyan'ın büstleri yerleştirilmiştir. Kilisenin dış duvarının önünde de Sultan Abdülaziz ve Sultan 2. Abdülhamid dönemlerinin ünlü diplomatlarından Artin Dadyan Paşa'nın kabri var. Birkaç sene öncesine kadar kilise salonunda saray mimarı Garabed Amira Balyan'ı, kilisenin planlarıyla gösteren büyük boyutta yağlıboya bir tablosu vardı. Daha sonra

patrikhanede bir müze kurulunca tablonun orijinali oraya taşınarak yerine bir kopya bırakıldı. Kilise hakkında Ermeni cemaati arasında anlatılagelen bir hikayeye göre Garabed Balyan, Dolmabahçe Sarayı'nı inşa ederken artan malzemelerle Beşiktaş'taki kiliseyi inşa etmek istemiş, Sultan Abdülmecid'in de "Yap ama benim gözüm görmesin" diye cevap vermesi üzerine kiliseyi Beşiktaş'ın bu tepesine inşa etmiş. Rivayete göre sarayın hiçbir yerinden kiliseyi görmek mümkün değil, fakat kilise her açıdan sarayı görür. Her ne kadar keyifli bir hikaye olsa da kiliseyle sarayın inşa tarihleri arasında büyük bir fark olduğundan doğruluğu şüpheli.

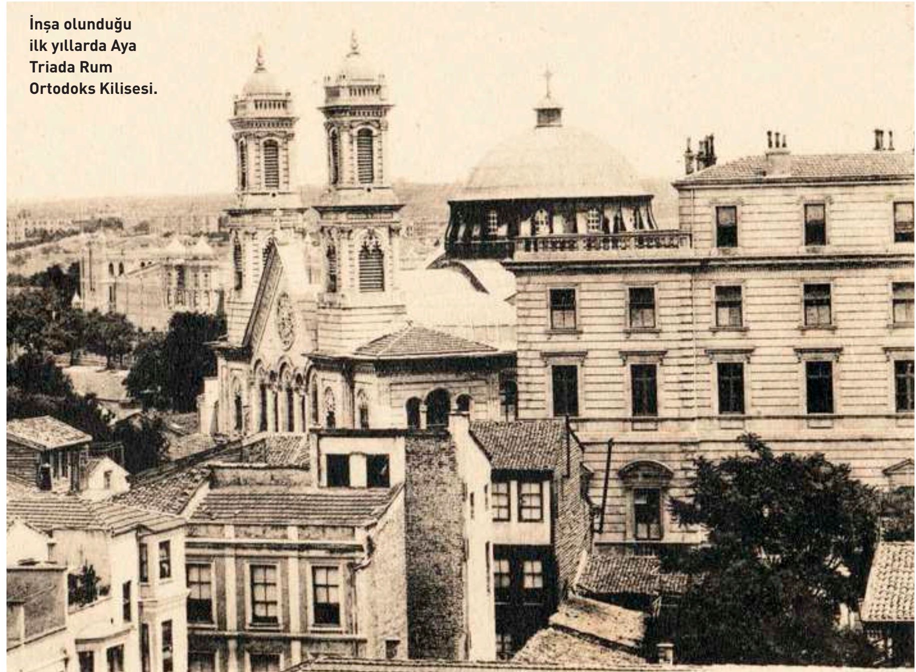
KIRIM KİLİSESİ

Galata'da, Serdar-ı Ekrem Caddesi'nden Tophane'ye inen yol üzerinde bulunan Kırım Kilisesi'nin yerinde daha önce Aya Yorgi isminde bir Rum mezarlığı bulunuyordu. Bu mezarlık zamanla bölgedeki Protestanların kullanımına geçti ve Saint George adı ile anılmaya başlandı. 1853-1856 yılları arasında Rusya'ya karşı devam eden Kırım Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun

Kırım Kilisesi

müttefikleri İngiltere ve Fransa idi. Kırım Savaşı'nın galibiyet ile neticelenmesinin ardından Sultan Abdülmecid, Galata'daki mezarlığın mülkiyetini İngiliz hükümetine hediye etti. İngiltere Kraliçesi Victoria da padişahın bu jestine karşılık vererek mezarlığın üzerine bir kilise inşa ettirmeye karar verdi. 19 Ekim 1858'de temelleri atılan yapının mimarlığını İngiltere'nin önde gelen mimarlarından George Edmund Street üstlendi. İnşası on sene devam eden kilisenin resmi açılışı 22 Ekim 1868'de yapıldı. Neogotik üslubundaki kiliseye, Kırım Savaşı'nın hatırasına İngilizler tarafından 'Crimean Memorial Church' adı verildi ve İstanbullular tarafından da Kırım Kilisesi adıyla anıldı. Cemaati olmadığı için 1970 yılında kapatılan kilise, 1991'de İstanbul'a gelen Sri Lankalı sığınmacıların dini ihtiyaçları nedeniyle tekrar kapılarını açtı. Birçok konsere ve kültürel etkinliğe de ev sahipliği yapan Kırım Kilisesi, şehrin kültür hayatında da önemli bir yere sahip.

İnşa olunduğu ilk yıllarda Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi.

İlk inşa olunduğu yıllarda Aya Panteliomon Rus Kilisesi.

SAINT ANTUAN KİLİSESİ

Gerek merak, gerek ibadet, gerekse de kültürel faaliyetler nedeniyle İstanbulların en çok ziyaret ettiği kiliselerin başında İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Saint Antuan Kilisesi gelir. Padovalı Saint Antuan'a adanan kilise Fransisken rahiplerinin idaresi altında. Fransiskenler ilk olarak 1221 yılında İstanbul'a gelmişler ve Galata'da Saint Fransis adında bir kilise inşa etmişlerdi. Bu kilise 1639, 1660 ve 1696 yıllarında çeşitli kundaklamalara sahne oldu. 1724 yılındaysa Fransisken rahipleri bugünkü Saint Antuan Kilisesi'nin yerinde yer alan ahşap ve küçük bir kiliseye taşındılar. Bu yapı 1762'de yandıysa da 1763 yılında tekrar inşa edildi. 1900'lerin başında bu ahşap kilisenin yerine ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte bir kilisenin yapılmasına karar verildi. 1905'te bugünkü arazi üzerinde yer alan Concordia Tiyatrosu ile Concért isimli bir kafe satın alınarak bu yapılar yıkılıp, 1906'da bugünkü büyük kompleksin inşaasına başlandı. Kilisenin inşasınıysa başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin çeşitli köşelerinde önemli eserler bırakan ünlü mimarlar Guilio Mongeri ile Eduard de Nari üstlendi. İstanbul'un en büyük Katolik kilisesi olan Neogotik üsluptaki yapının inşası 1913 yılında tamamlanarak 16 Kasım 1913 günü ibadete açıldı. Yapı aynı zamanda İstanbul'da inşa olunmuş son Katolik kilisesi olarak da tarihe geçti.

KARAKÖY'DEKİ RUS KİLİSELERİ

İstanbul'da en ilgi çeken kiliselerden bazıları da Karaköy'de apartmanların en üst katlarında yer alan Rus kiliseleri. Kiliseden çok şapel denilebilecek

bu küçük ibadetgahları Ruslar 'Padvoriye' olarak anıyor. Bu kiliseler içlerinde bulundukları apartmanlarla birlikte 19. yüzyılın sonlarında Rus Çarı 2. Aleksandr tarafından inşa edildiler. Bu devasa yapılar Kudüs'e ve Aynaroz'a hacca giden Rusların yolculuk sırasında dinlenmeleri için inşa edilmiş, bu sebeple her yapının çatısına bir de kilise yerleştirilmişti. Bu kiliselerin en eskisi 1870 yılında inşa olunan Aya Andrea. Daha sonra onu 1878'de inşa olunan Aya Pantaleimon, 1879'da inşa olunan Aya Ilia ve 1880 yılında inşa olunan Ayios Hrisostomos izledi. Bu kiliseler inşa edildikleri yıllarda Moskova Patrikliği'ne bağlılardı ve masrafları çarlık hazinesinden karşılanıyordu. Fakat 1917'deki Bolşevik İhtilali'yle birlikte kiliselerin maddi destekleri de kesildi ve bu ibadetgahlar Moskova Patrikliği'nin ruhani önderliğinden de ayrılarak Aynaroz Manastırı'nın ruhani liderliği altına geçtiler. Bu kiliseler Birinci Dünya Savaşı sırasında ele geçirilen Rus esirlerin dini ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi 1917'deki Bolşevik İhtilali'nden kaçan Beyaz Ruslar'a da ev sahipliği yaptı. Aya Pantaleimon ve Aya Andrea kiliseleri günümüzde de ibadete açık.

AYA TRIADA RUM ORTODOKS KİLİSESİ

Diğer birçok İstanbul kilisesinin aksine, Taksim Meydanı gibi şehrin en önemli merkezinde çan kuleleri ve zarif kubbesiyle yer alan Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi için İstanbul'un en görünür kilisesi diyebiliriz. Kilisenin bulunduğu arazi daha önce Rum mezarlığı olarak kullanıyordu, o dönemde mezarlığın içerisinde bir de ahşap şapelin olduğu tahmin ediliyor. Kilisenin bulunduğu sokağın adı da önceleri Rum Kabristanı Sokağı olarak geçiyordu. Fakat 1865'te şehirde kolera salgını başlayınca bölgeye defin yasaklandı ve Rum mezarlığı, bugün de varlığını sürdürdüğü Şişli'ye taşındı. Mezarlığa defnin yasaklanmasından hemen sonra arazi üzerine bir kilise inşası için müsaade alındı. Daha önce kuleli ve kubbeli kiliselerin inşasına müsaade verilmezken Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla birlikte bu yasak kaldırılmıştı ki bu kilise de o devrin en büyük anıtlarından biri niteliğindedir. Kilisenin inşasını Mimar Potessoros üstlendi ve 1867'de yapının temelleri atıldı. Fakat kiliseyi 1876-1879 yılları arasında mimar Vassilaki Ionnidis tamamladı ve ibadethane 14 Eylül 1880 günü Aya Triada yani Kutsal Teslis adıyla ibadete açıldı.

İSTANBUL LIFE DERGİSİ'NİN OKURLARINA ARMAĞANIDIR.
PARA İLE SATILAMAZ.